A74-1
10.00
5.11.99

የጽሑፍ ጥበብ መመሪያ

ከጳኖቸው ወርቁ

ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት
የመጀመሪያ እትም ፲፱፻፹፯
KURAZ PUBLISHING AGENCY
1995

. ግራቶን 73
. ታላት ያጥሩኖል 78
. ሰበካ 79
. መመላደት 80
. ጥቅልና ረቂቅ 81
. የጎነ ሰውኛ 88
. የባእድ ቋንቋ ፈሊጥ 89
. ፀያፍ 90
. ማጠቃለያ 90

ምእራፍ ሶስት ፤ አረፍተ ነገር 98

. የአረፍተ ነገር ክፍሎች 98
. የአገባብ ስልቶች 100
. በአገልግሎታቸው 100
. በሰዋስዋዊ ቅርፃቸው 102
. በኪነ-ፅሁፋዊ ቅርፃቸው 103
. በልጪኛ ቅርፃቸው 104
. በቅርፅ ውዴታቸው 111
. ማጠቃለያ 116

ክፍል ሁለት ፤ አንተፅና ድርሰት

ምእራፍ አራት ፤ አንቀፅ 121

. ማቀናበሪያ ስልቶች 122
. የአንድነት ስልት 123
. የዝምድና ስልት 126
. የደልዳላነት ስልት 140
. የቅርፅ ልከኛነት ስልት 142
. የማሳደጊያ ስልት 142
. የትረካ አንቀፅ ፤ በጊዜ ተከታታይነት ... 143
. ሁለገብ አንቀፆች 144
. በስፍራ ወሳኝነት 144
. በምክንያታዊ (ሎጅካዊ) ተዛምዶ 144
. በምሳሌ ወይም በማስረጃ 150
. በምስል መከሰም 151
. በበርካታ ምክንያት 152
. በምክንያትና ውጤት 155
. አንዳለ ወይም ለዋውሙ ዘመደጋገም 157
. በግመላደር 164
. ምርጫን በማተበብ 164
. ከአጠቃላይ ወደ ዝርዝር 166
. ከዝርዝር ወደ አጠቃላይ 168
. የርዝማኔ ስልት 169

ምእራፍ አምስት ፤ አበይት የአደራረስ አይነቶች 171

. ተራኪ ድርሰት 171
. እውናዊ ተራኪ 173
. ልቦለዳዊ ተራኪ 178
. ስእላዊ (መስተዋታዊ) ድርሰት 183
. ገላጭ ድርሰት 194
. ትርጓሜ ውሳኔና የገደብ ስልት 195
. የድልደላ ስልት 201
. የለብነት ስልት 206
. የማመሳሰልና የማነፃፀር ስልት 212
. የትንተና ስልት 224
. አመዛዛኝ ድርሰት 228
. የጭውውት ድርሰት 239

ክፍል ሶስት ፤ ትረካ — ጥንታዊ ፤ ዘመናዊ

ምእራፍ ስድስት ፤ ጥንታዊ ትረካ 249

ምእራፍ ሰባት ፤ ዘመናዊ ትረካ 267

. ትልም 267
. የጊዜ ገደብ 267
. ነባር መጻረጊያዎችና ሁነቶች 268
. የድርነት ፣ የሁነታዎችና የመጻረጊያዎች አመራረጥ ...279
. ትልምና ሂደቱ 284
. ትልም ከባለታሪኮች ጋር ያለው ዝምድና 287
. የትልም ጥድፊያና ዘገምታ 288
. ትልም ለስሜት ፍንጠቃ ፣ ለሰበካ ፣ ለፕሮፓጋንዳ ፣ ለስሜትና ለመልእክት ፣ 292
. የልባንጠልተልነትና የግርምታ ስልቶች 293

. ተራኪ 295
. የተራኪ አካያዎች 296
. በአይን ከማየት አካያ 296
. ከአእምሮ ልምድ አካያ 297
. ከፍላጎት ሂደት አካያ 298
. የተራኪ አይነቶች 300
. የተራኪ ተግባራት 301
. የተራኪ ሀተታና ትርጓሜ ማቅረቢያ ዘዴዎች ... 304
. የተራኪ ድምፅ 321
. የተራኪ መልእክት 322
. ባለታሪኮች (ገፀ-ባህርያት) 324
. የባለታሪክ አይነቶች 325
. ነጠላ ባለታሪክ 325
. ውስብስብ ባለታሪክ 328
. ባለታሪክ የማቅረቢያ ዘዴዎች 331
. አካላዊ አቀራረብ 331
. ድብልቅ አቀራረብ 332
. ባህርያዊ አቀራረብ 334
. ባለታሪክና አቋሙ 338
. የባለታሪክ ጥምርነት 339
. የትረካ ሚዛ(ደጀን) 344
. የደጀን አጠቃቀም 345
. የደጀን ማቅረቢያ ስልቶች 345
. አዳራሽ ደጀን 345
. መነሻ ደጀን 346
. ስሜት ፈንጣቂ ደጀን 347
. ፈዛዛ ደጀን 348
. አእምሯዊና ልቦናዊ ደጀን 349
. እውነታ ፈንጣቂ ደጀን 350
. ቅርፅ 351
. ውጫዊ ቅርፅ 353
. ውስጣዊ ቅርፅ 354
. የአንባቡ ዘዬ 360
መውጫ 363

መ ቅ ድ ም

የፅሁፍን ፣ መቧደውን፣ የሚለውንና በመጨረሻ ሰም ችን (አንባቢዎችን ወይም አድማጮችን) የሚያሰኘውን ነጣጥሎ ፣ እንዲህ እንዲህ እንዲህ ነው ማለቱ ተገቢ ያለ መሆኑን ብዙ ሊቃውንት ያስተምራሉ ። እስከዛሬ ግን ሌላ አማራጭና የተሻለ ዘዴ አላገኙልንም ። ፅሁፍን ስነ ፅሁፍ የሚያሰኘው ዋህድነቱ ፣ የማይነጣጠል ወጥነቱ መሆኑን እየተረዳንም ሳለ ፣ ለመማር ያህል ፣ መነጣጠላችን አል ቀረም ።

በዚህ መመሪያ ውስጥ በመጀመሪያው ክፍል ፣

(ሀ) አንድ ፀሀፊ በምንድነው ለማለት የሚፈልገ ውን የሚለው ?

(ለ) በእንዴት ያለ መንገድ ነው ለማለት የሚፈል ገው የሚባልለት ?

(መ) ለማለት የሚፈልገውን እያለ እንዴት ነው ለሚት ለመፍጠር የሚችለው ? በማለት ፣ ጸሀፊ ያውን በማስመልከት ራሳችንን ጠይቀናል ።

በሁለተኛው ክፍል ደግሞ ፣

(ሀ) መቧደው እንዴት ነው ከሚላቸው ጋር ደረጃ በደረጃ የሚዋደደው ?

(ለ) ደረጃ በደረጃ ማዋደጃስ እንዴት እንዴት ያሉ ዘዴዎች አሉ ?

(መ) ዘዴዎቹስ እንዴት እንዴት ያሉ ውጤቶች ያስገኛሉ ? በማለት ራሳችንን ጠይቀናል— ውሀደትንና እድገትን በማስመልከት ።

በሶስተኛው ክፍል በተሰይ በኪሄ ፅሁፍ (ስሜት ኮርኳሪ ፅሁፍ) ረገድ ፡ ቋንቋ በመልእክት ማስተላለፊያነቱ ብቻ ላይሆን በስሜት ከሳችነቱ የሚጠቀምባቸውን ስልቶች በማስመልከት የሚከተሉትን ጠይቀናል ?

(ሀ) ትረካ ምንድነው ?

የትረካ ዋናዎቹና ደጋፊ አባሎቹ ምንድናቸው ? እንዴትስ ነው እየተዛመዱ የሚጎነጎኑት ?

.ሁነቶች ምንድናቸው ? እንዴትስ ነው እንድነት የሚኖራቸው ?

.ትረካ ከማን ወይም ከነማን ግምባር ነው የሚነገረው ?

.በአንዴት ያለ ትልም ነው ትረካ የሚሰለፈው ? በጊዜ ቅደም ተከተል ወይስ በሌላ ስልት ?

(ለ) ትልም ምንድነው ?

.ትልምን ነጠላ ወይም ውስብስብ የሚያሰኘውስ ?

.ትልምን በያኛ ወይም ብየናውን ለአ ንባቢ (የሚተው) ቱዩ (ማለትም ደጎችን የሚከስ አጥፊዎችን የሚቀጣ ወዘተ...) የሚያሰኘው ምንድነው ?

.ትልምን የሰንሰለታዊ ሁነቶች ወይም የተቧታታይ ትእይንቶች ውጤት ነው የሚያሰኙት ምንድናቸው ?

.ትልም ሙሉ በሙሉ እየተማዘዘና እየ በለፀገ የሚሄደው እንዴት ነው ፡ በከፊል የማይንቀሳቀስ የሚሆነውስ ?

.ትልም ከባለታሪኮች ጋር እንዴት ነው የሚዛመደው ?

(መ) ምን አይነት አቢይና ንኡስ ባለታሪኮች ናቸው በትረካ ውስጥ የሚካፈሉት ?

(ሰ) ባለታሪኮችን የሚያሳስባቸው ማእከላዊ ቅራኔ አላቸው ፡ የላቸውም ?

ካላቸውስ ቅራኔው የሚመሰረተው ፡

.ሰዎች ከተፈጥሮ ሀይል ጋር ባላቸው ቅራኔ ላይ ነው ? ወይስ

.ሰዎች ከሰዎች ጋር ባላቸው ቅራኔ ፡ ወይስ

.ሰዎች ከህብረተሰብ ጋር ባላቸው ቅራኔ ፡ ወይስ

.በሰው ውስጥ ሁለት ሀይሎች በሚፖ ራቸው ቅራኔ እና ወይስ

.ከዚህ በላይ የተዘረዘሩት ቅራኔዎች አብሮ አብሮ በመሆን በተገኙበት ቅራኔዎች ላይ ?

(ረ) የባለታሪኮች ባህርያት * እንዴት ነው የሚከ ሰቱት ?

.በድርጊያ

.በምስል

---

* ሰላ ማብራሪያ ካልተሰጠ በስተቀር ፡ ባህርያት ስንል የነገሮችን ፡ የሀ ሳቦችንና የጉዳዮችን ምንነት ማለታችን ነው ። ባህርያቱ ጊዜያዊ ልምዶች ፡ ቢታሪካዊ ወቅት የተከሰቱ ጠባያት ወይም የበለፀጉና የደረጁ የ'ነገሩ' የተፈጥሮ ባህርያት ሊሆኑ ይችላሉ ።

.በሚውውት

.በመግለጫ ? እና ወይስ

.በሁሉም ?

(ሽ) የታሪክ ደጀኖች እንደሉት ያሉ ናቸው ?

.ተፈጥሯዊ ?

.ታሪካዊ ?

.ማህበራዊ ? ወይስ

.ሶስቱንም ያቀፉ ?

(ቀ) የቱን ያህል ነው የአካባቢው ሁናቴ ወይም ደጀን በድርጊያና በባለታሪኮች ላይ ተፅእኖ ያሰው ?

(በ) የአፃፃፍ ዘዬና የተራኪ ድምፅ የቱን ያህል ነው የተራኪን ሰብእናና አላማ የሚገልፁት ?

(ተ) ትረካ ምን ያስተምረናል ?

.ከደራሲ አዲስ የሆነ እለምን አመለካከት አኳያ

.ከእውነታ አኳያ (ስለ እውነታ)

(ቸ) የኪነ-ፅሁፍ ርባና ምንድነው ? ሰፊው መልእክቱና ሁለንታዊነቱስ ?

ባጠቃላይ በሰነቱ ተደጋጋፊ ክፍሎች የፅሁፍ ጥበባትን አካል አበይት አባሎች በማስመልከት ፣ ጠቅሚና አመልካች ጥያቄዎች ቀርበዋል ፤ ከሀገራችን ተጨባጭ ሁኔታ ፣ ባህላዊና ታሪካዊ የአፃፃፍ ስልቶች አንፃር እየታዩና እየተዋሃዱ የሚቀርቡትን ኪነ-ፅሁፋዊ መልሶች በመጠባበቅ ።

መግቢያ

ስእል ይሳላል ። ኪነ-ስእል (ተንቀሳቃሽ ስእልን ጨምሮ) ይነሳል ። ቅርፃቅርፅ ይቀረፃል ። ሀንፃ ይታነፃል ። ስነ-ፅሁፍ ይፃፋል ። ሙዚቃ ይደረሳል ። የመጀመሪያውና ሁለተኛው በቀለም ፣ ሶስተኛውና አራተኛው በልዩ ልዩ ማእደን (እብነበረድ ፣ ድንጋይ ፣ ብረታብረት ወዘተ) ፣ አምስተኛው በቃላት ፣ ስድስተኛው በድምፅ ይጠቀማሉ ። አንዱ በድምፅ ፣ ሌላው በቃላት ስለሚሰራ ፣ ሙዚቃና ስነ-ፅሁፍ ዝምድና የላቸውም እይባልም ። ወይም አንዱ በእብነበረድ ሌላው በቀለም ስለሚሰራ ። የእያንዳንዳቸው ይዘት ፣ ቅርፅ እና መባያ (እንደ ቋንቋና ቀለሟ አይነቱ ማለት ነው) ይለያይ እንጂ ውስጣዊ ዘዴዎቻቸውና ግቦቻቸው የተመሳሰሉ ናቸው ። ሁሉም ታሪክ ፣ መልእክት እና ቅርፅ አላቸው ። ሁሉም ፣ ይብዛም ይነስ ፣ ቀለም ፣ ድምፅ ፣ ንቅናቄና የመሳሰሉት ማቅረቢያ ዘዴዎች አሏቸው ። ሁሉም አባሎቻቸውን ማሰባሰቢያ ፣ ማነፃፀሪያ ፣ ማመዛዘኛ ፣ ማዛመጃና ለአንድ ግብ ማሰለፊያ ስልቶች አሏቸው ። በነዚህ ስልቶች አማካይነትም ሁሉም በሰዎች አእምሮ ውስጥ ምስል በመፍጠር የተመልካችንም ሆነ የስሚን ሀሳብና ስሜት ይቀሰቅሳሉ ፣ በልምዱ ፣ በአሳቢነቱ ፣ በእውቀቱና በአስተዋይነቱ መጠን ። እርካታም ያስገኛሉ ።

እንዲያም ሆኖ ታዲያ ፣ ሁሉም የየራሳቸው ጥንካሬና ድክመትም አላቸው ። የቅርፃቅርፅ ፣ የስእል ፣ የፎቶግራፍ ቅርፅ በግልፅ ይታያል ፤ ለአእምሮ ባንዴ ለመያዝም ያመቻል ። ባንዴ ከተያዘም እንደየሰዉ አውቀትና ልምድ የሆነውን አይነት ሀሳብ እና/ወይም ስሜት ወዲያው ያስገኛል ። በቃላት የሚገለፀው ቅርፅ ግን ወዲያው አይታይም ፣ ስም

ቹም ፣ ሁነታዎቹም ፣ ምስሎቹም ቀስ በቀስ ነው የሚከሰቱት ፤ ቅርፅ የሚያበጁት ። የሚፈጥሩትም ምስልና የሚቀሰቅሱትም ስሜት እንደዚያው ፤ ቀስ እያለ እየተደመረ ሄዶ ነው እግቡ የሚደርሰው ። ለምሳሌ ከኪነ ፎቶ ውስጥ ፊልምን ብንወስድ የታሪኩ ተዋንያን ባንዴ ነው የሚከሰቱት ፤ መልካቸው ፣ ቁመናቸው ፣ ልብሳቸው እና የመሳሰለው ። በፅሁፍ ግን የትየለሌ መግለጫ ያስፈልጋል ፤ ያውም ቢሆን ላያጠግብ ይችላል ። በዚያ ላይ በፊልም ረገድ ቅጥታ የጀርችንም ተሳታፊነት አለ፤የተዋንያኑን ድምፅ እንሰማለን ፣ ሙዚቃና የተለያዩ ድምፆች እናዳምጣለን ። በተዋንያኑ የጭውውት ድምፅ አጣጣል ደራሲው ሊያስተላልፈው የፈለገውን መልእክት እናገኛለን ፣ እና እነዚህ ሁሉ ተባብረው ነው የተፈለገውን ሀሳብ እና ስሜት የሚከሰቱት። በፅሁፍ ግን እነዚህን መሳይ ድጋፎች የሉም ፤ ሁሉም በቃላት ነው የሚገለፁት ። ቃላቱ ደግሞ ቦታ ይፈጃሉ ፣ ጊዜ ያራዝማሉ ፤ በመከያውም የታሪኩን ሂደት ይጎትታሉ ።

በለሆነም ፣ ፅሁፍም ቢሆን የራሱ የሆነ ጥንካሬ አለው ። ደብዛም ይነስ ፣ በፅሁፍ ውስጥ ፣ ለሌሎቹ ስነ ጥበቦች ብቸኛ መገናኛቸው በሆኑት ዘዴዎች ሁሉ ለመጠቀም ይቻላል ፤ ቅርፅ በቃላት ይገለፃል ፤ ቀለምና መጠን በቃላት ይቀረፃል ፤ ድምፅ በቃላት ይፈጠራል ፤ እንቅስቃሴ በቃላት ይከሰታል ። እነዚህ — ቅርፅ ፣ ቀለም ፣ መጠን ፣ ድምፅ እና እንቅስቃሴ — ደግሞ ሀይሎች ያለው ምስል በሰው ውስጥ ይቀሰቅሳሉ ። እና ፣ በጥበብ ከተሰራበት በሚገባ ያወላዳል ማለት ነው — ቋንቋ ።

እንደ መግቢያ ያህል የሚከተለውን ፅሁፍ እንመልከት — ኪናዊ አፃፃፍ መባያውንና የሚለውን በሚያዋውድ ባቸው ስልቶች ለመጠቀም ያህል ፤

« ብን ያለ ዝናብ ያነበንባል »

የዲሬክተሩን መኖሪያ ቤት በአይኑ እየቃኘ ፣ ዘበኛው ፣ ተማሪዎቹን (አትጎተቱ ፣ ፈጠን ፈጠን በሉ !)እያለ ፣ እትምህርት ቤቱ በረንዳ ላይ ቆሞ ደወሉን ይደውላል ። ተማሪዎች በአራት ረድፍ መሰለፍ ጀምረዋል ። ረድፎቹ እየተሟሉ ሄደው ዲሬክተሩ ቀስ እያለ መጥቶ እተማሪዎቹ ጎላ እንደ ቆመ ፣ ተማሪዎቹ ወደ ክፍል መግባት ይጀምራሉ ።

«በመጀመሪያው ረድፍ ፊት ለፊት የቆመው ተማሪ ፀጉሩን ያሳደገ ፣ ጠይም ፊቱ ቅጭም ባለ ቁጥር ወደ ጥቁርነት የሚያዘነብል ፣ የማጭሩ በስተቀኝ ጠባሳ ያለበት ነው ። ትራስ እድርነት ያደረ ይመስል አሮጌ ኮቱ ተጨረማመቷል ። ከአርጅናው ብዛትም ከጥቁርነት ወደ ጭላንጭል ተለውጧል ። ከኩሴታው እስከ እጅጌው ነትቧል ። ቁልፎቹ ተበጣጥሰዋል ። የከርኖቹ አካባቢ ተቀደው በጥቁር ካኪ እራፊ ተጥፈዋል ። ኪሶቹም (ምናልባት ቆሎ ለመዝገን እኪሱ በሚገቡት የጓደኞቹ እጆች ሊሆን ይችላል) ዳርዳራቸው ተነልጉሏል ። ውስጣቸውም ተሸንቋቋሯል ። አንዳንዴ ከደረቱ ቀና ይልና ፣ በመጀንን ፣ ወገቡን በኪሱ እስር በማድረግ ሁኔታ ፣ የሁለት እጅ ጣቶቹን በቀዳዳዎቹ አሾልኮ ታቹን ብቅ ሲያደርጋቸው ይታያል ፤ የጥቁር ካኪ ቁምጣው ወደላይ እስኪሸበሸብ ። በግራ ብብቱ ጥቂት ደብተሮችና መፅሀፍ ይዟል ። የሚለጥቀው ልጅ ቀላ ያለ ነው ። ረዘም ያለ ሪዛም ፊትና አፍንጫማ ። ቡና መሳይ ካኪና ቦላሌ ለብሷል ። ወደል የቆዳ ቦርሳ አንጠልጥሏል ። ቀዋሎ ያለው ደግሞ ላቂታ መሳይ ልጅ ቅጠልያ ጀኬትና ቁምጣ ለብሷል ። ጨዋታ ወዳድ ይመስላል ። ፊትና ጎላ የነበሩትን ይጐነታትላል ። ከሱ ጎላ ደግሞ ጥቁር መሳይ የሀዘን ልብስ የለበሰች ልጅ ። ከመቼ ገብቼ በሚል አስቱያየት በረንዳውን የምትመለከት ። ከሷም ጎላ ሌላ

ቤት ። እንደገና ደግሞ ሌሎች መንደሮችና ቤቶች በረጅም ከትትል ።

(አትንተቱ !) እያለ ይጮሃል ዘበኛው ።

«ሁለተኛው ረድፍ ከመጀመሪያው ይለጥቃል ። የመ ጀመሪያዋ ቤት ናት ። ነጭ ኩታና ቀሚስ የለበሰች ። በወይን ጠጅ መታጠቂያ ወገቧን ሸብ ያደረገች ። ዘለል ያለ ደል ዳላ ሰውነት ያላት ። አይኖቿ በተለይ የመንተግተግ ሀይል ያላቸው ። ቀስ እያለች ስትራመድ ወገቧ የሚዘምር የሚመ ስል — ሳብ ረገብ ቅንጥስ እንደማለት አይነት ። ሁለተኛ ዋም ቤት ናት ። ቀይና አረንጓዴ ራስ ማሰሪያ አንገቷ ዙሪያ የጠመጠመች ። ነጭ ሸሚዝ ለብሳ ፣ ቡናማ ሱሪ የታጠ ቀች ። እየተቻኮለች ተከተለች — ፊቷ የነበረችውን ለመ ያዝ ወይም ለመቅደም የምትጣደፍ አይነት ። የበረንዳውን ደረጃ ስትወጣ የሂሳብ መሳሪያዋ ወድቆ ሚዳ ሙሉ እስኪ ቅጪለጪል ። ከዚ ቀጥሎ ደግሞ ቁመቱ ለግላጋ ፣ ጃኬትና ቁምጣ የለበሰ ። አልፎ አልፎ ፣ ኋላው ከነበረው ልጅ ጋር የሚነጋገር ። አረማመዱ ደፋ ደፋ አይነት ። ትከሻ ቀላል መሳይ ። ከሱ ኋላ ደግሞ አንድ ቦታ አርፎ የማይቆም ። እኋላው የነበረችውን ልጅ በጉልበቱ ለመጐሸም የሚሞ ክከረው ። እንደመዝፈንም እንደ ሚኝጨትም የሚከጀጅ ለው ። ከሱም ኋላ እንዲሁ በተከታታይ — በረጅሙ ።

(ፈጠን ፈጠን በሉ !) እያለ ይጮሃል ዘበኛው ።

«ሶስተኛው ረድፍ ትንንሽ ልጆች ። የመጀመሪያው ልጅ ኮስታራ መሳይ ፣ ቀይና ሰማያዊ ፣ እትክሻው ላይ ነጭ የሀምሳ አለቅነት ምልክት ያለበት ጃኬት የለበሰ ፣ እጅታ ምቹና አንገትጌው በጥቁርና በነጭ ቀለም ክር የተጠለፉ ። አፍንጫው ደፍጠጥ ያለና አይኑ የጭንቁር የሚያይ — ተን ኮል የማያጣ የሚመስል ። የሚቁነጠነጥና ባልደረቦቹን

ለማዘዝና ለመገፋፋት የሚሻ ። ከሱ ኋላ ፣ የተቀዳደዱ ሸጉ ርጉር ኮትና ቁምጣ የለበሰ ። ፊቱን የከፋው ። እንባው ፊቱ ላይ የደረቀ ። ቶሎ ቶሎ ራመድ ይልና ሀምሳ አለቃውን ሊቀድም ሲችል ፣ ፈራ ብሎ ራሱን ገታ የሚያደርግ ። ከሱ ቀጥሎ ደግሞ ወይን ጠጅ ቀሚስ የለበሰች ። ዓሰ ብዙ አበባ — ቀይና ሀምራዊ ፣ ብጫ ። ፊሪ መሰይና የልብሷ ፍቅር ያላለቀላት የምትመስል ። ከሷም ኋላ ሌሎች ቤቶችና ወንዶች በተከታታይ ።

(ፈጠን ፈጠን በሉ !) እያለ ይጮሃል ዘበኛው ።

አራተኛው ረድፍ ውጫሎች ። ቀይ ፣ አረንጓዴ ፣ ሰማያዊ ፣ ጥቁር ፣ ነጭ ፣ ሸጉርጉር የለበሱ ፣ አንዱን ከሌ ላው ለመለየት የማይቻል ። ሚጫታቸው የማያቋርጥ የጨረባ ሰርገ ይመስል ።

አምስተኛው የትምህርት ቤቱ ዲሬክተር ። የአፈርማ ካፖርቱን ኮሌታ እጀረ ማንዱ ድረስ አጥፎና በሁለት እጆቹ ይዞ ፣ ጥቁር ቦት ጫማውን እስከ ጉልበቱ አጋማሽ ድረስ አጥልቆ ሲጥ ሲጥ እያደረገና ጐንበስ ጐንበስ እያለ በመ ራመድ (በየክፍላችሁ ፣ በየክፍላችሁ) እያለ በማዘዝ ።

በመጨረሻም ዘበኛውና ደወሉ ።»

ይህ እንግዲህ ኪነ ፅሁፍን ለማሳየት የተፃፈ ነው ። በይበልጥ እንዲያመለክት የታሰበው ታሪኩን አይደለም ። ምስልነቱን ነው።በቃላት የተሳለ ምስል መሆኑን ።

በመጀመሪያ ዘበኛውን እናያለን ። በረንዳው ላይ ቆሟል ። ደወል ይደውላል ። ከዚያ የመጀመሪያውን ረድፍ ተማሪዎች ሲገቡ እናያለን ። በጥቁር ፣ ደብዛዛና ኮርፋዳ ቀለም የተሳሉ ናቸው ። ከሳቂታውና ቅጠልያ ከለበሰው ሶስተኛው ልጅ በስተቀር ቀለምና ብሩህነት አይታይባ ቸውም ። ሁለተኛው ረድፍ ውስጥ በርከት ያለ ቀለምና

ትርጉርግታ ይታያል — «ነጭ ኩታና ቀሚስ ፣ ወይን ጠጅ መታጠቂያ ፤ የሚንተገተጉ አይናች ፤ ሳብ ረገብ ፣ ቅንጥፅ የሚል ወገብ ፤ ቀይና አረንጓዴ የተሰበጣጠረበት ፊት ግሰሪያ» ። በዚህ ላይ ፈጣን እንቅስቃሴ ይታይበታል — «እየተቻኮለች ተከተለች» ፤ «እንድ ቦታ እርፎ የማይ ቆም» ። ድምፅ ይሰማበታል — «የሂሳብ መሳሪያዋ ወድቆ ሚዳ ሙሉ እስኪቅጨለጨል ፤ አልፎ አልፎ እጓላ ከነበ ረው ልጅ ጋር የሚነጋገር ፤ እንደ መዝፈንም እንደ ማጌ ጨትም የሚከጀጅለው» ።

ሶስተኛው ረድፍ ፣ ከመጀመሪያው ሁለቱ የጉላና የደ መቀ መሆኑን መዘርዘር አያስፈልግም — በርከት ያሉ ቀለሞችን የያዘ ፣ የንቅናቄውን ሁኔታ በዝርዝር የሚገል ፅና በጉልህ የሚታይ የባህሪ አቀራረብ ያለበት ነው ።

አራተኛው ላይ ስንደርስ ግን ፀሀፊው ፅሁፉን ፡ በጣም በጉላ ቀለም ፡ ጥቃቅን የንቅናቄን ሁኔታ በሰፊው በሚ ያሳይ ተግባር ፡ ባህሪንም ሙሉ በሙሉ በሚስል መንገድ ያቀርባል ብለን ስንጠባበቅ ፡ ባላሰብነው ሁኔታ ጨርሶ ጥቃቅን ነጥቦችን ያሰገደ ፡ መሸጋገሪያ ብቻ የሆነ አንቀፅ ሆኖ እናገኘዋለን ። ይሆናል ብለን ያሰብነው ሁነት አልሆ ነም ። ላልሆነበትም ምክንያት አለው ።

(ሀ) ያላሰብነው አቀራረብ ሲገጥመን ምክንያቱን ወደ መጠየቅ እናመራለን ።

(ለ) ምክንያቱን ስንጠይቅ ፀሀፊው ያልተሰመደ የመሰለን ነገር በመፍጠር ተግታ ሰጥቶ ፡ ለማሰገንዘብ የፈ ለገውን መንደርደሪያ ሀሳብ እናገኛለን ።

(መ) መንደርደሪያውን ስናገኝ ቀዝቃዛው አገላለፅ ከበፊቱ የነበሩትን ጉልህ ሁነቶች የበለጠ እንዳጉላቸው እንገነዘባለን (እንደ ዳመና ግላጭ አይነት ማለት ነው) ።

አምስተኛው ረድፍ ብቻውን የምናየው ጠልጠሌው ካሬርት ነው ። ፊትየለሽ ፡ ደብዛዛ ፡ ከባድ ሽክም የሚመ ስለው ዲሬክተር ። (በተለይ አስቀድሞ ከተገለፁት ጋር ሲወዳደር) ድምፁ ማዘዙን እንጂ ትእዛዙ ስራ ላይ ቢውል ባይውል ግዴለሽ የሚመስለው ።

በመጨረሻም ዘበኛውና ደወሉ ።

እንግዲህ አይኖቻችን ከዘበኛው ጀምረው ፡ ተግሪዎ ቹን ቃኝተው ፡ ዲሬክተሩን አሳልፈው ፡ ተመልሰው እዘ በኛው ላይ አረፉ ማለት ነው — ኪናዊ ፅሁፍ ።

ይህን ፅሁፍ ኪናዊ የሚያደርጉት ገፅታዎች አሉት ፤

(ሀ) ቅርፅ አለው ፤ እያንዳንዱ እንቀፅ እንዳለ ከህ ይወት የተወሰደ ሳይሆን በእቅድ ነው የተዘጋጀዉ ። አጠ ቃላይ ፅሁፉም እንዲሁ በእቅድ ፤ ዘበኛውና ዲሬክተሩ ፊትና ኋላ ፡ ተግሪዎቹ በአራት ረድፍ ፡ በመካከል ።

(ለ) የቀለምና የድምፅ ውህደት አለው ።

(መ) ንቅናቄ አለው — እንደ ልብ ምት አይነት ህያውነትን በሚያሳይ ድግግሞሽ የተገለፀ ፤ መጀመሪያ ላይ ፡ ዘበኛው 'አትንተቱ ፈጠን በሉ' ይላል ። ሁለተኛው ላይ 'አትንተቱ' ብቻ ነው የሚለው ። ሶስተኛው ላይ 'ፈጠን ፈጠን በሉ' ። አራተኛው ላይ ያልተጠቀሰው 'አትንተቱ' የሚለው ቃል ከ'ፈጠን በሉ' ጋር መጀመሪያው ላይ ተጠ ቅሶ ስለነበር ፡ በመጨረሻዎቹ ላይ ባይጠቀስም ፡ በአእ ምሯችን አብሮ ነው የሚከሰተው — ተለያይተው ከማያ ውቁ ጓደኞች አንዱን ባየን ጊዜ ሌላውን እንደምናስ ታውስ አይነት ።

(ሰ) ንፅፅር አለው ፤ በየአንዳንዱ እንቀፅ የተገለ ፀት አባባሎች ከበፊታቸው ለሚገኘው ወይም ወደኋላ

ቸው ለሚመጣው ወይም ለሁለቱም ተነባቢ በመሆን በግጥያነት ወይም በማቀዝቀዣነት ነው የተሰለፉት ።

(ረ) ታሪክ አለው ፤ በጊዜ ተከታታይነት ትልም የቀረበ — 'ብን ያለ ዝናብ ይዘንባል ። የትምህርት ቤቱ ዘበኛ በረንዳ ላይ ቆሞ ደመኑን ይደውላል ። ተማሪዎቹም ከየበታው በመምጣት በአራት ረድፍ መሰለፍ ጀምረዋል ፤ ቀስ እያሉ ። በዘገምተኝነታቸው ዘበኛው አልፎ አልፎ እየገሰፃቸው ። ከዚያም ዲሬክተሩ እንደ መጣ ተማሪዎች በየክፍሉ መግባት ይጀምራሉ' ።

(ሸ) ባለታሪክ አለው ፤ በሶስተኛው አንቀፅ ውጫዊ መልክን ብቻ ሳይሆን ባህሪንም የሚያመለክቱ ጥቆማዎች ስላሉት ።

(ቀ) ደጀንም አለው ፤ የትምህርት ቤቱ ግቢ ፡ ዲሬክተሩ ፡ ዘበኛውና ተማሪዎቹ ።

ባጠቃላይም ፅሁፉ ኪናዊ አቀራረብ አለው ማለት ነው ።

ኪናዊ አቀራረብ ስንል ግን ምን ማለት ነው ? ከዚህ በላይ የተመለከቱትና ሌሎችም የአቀራረብ ቴክኒኮች ያሉበት ፅሁፍ ኪናዊ ስለሚያሰኝ እነሱን ማስገባቱ ፡ ወይም በነሱ መጠቀሙ የፅሁፍን ጥሩነት ያረጋግጣል ማለት ነው ? ሙዚቃ ፡ ስእል ፡ ቅርፃቅርፅ እና የመሳሰሉት በሚጠቀሙባቸው ስልቶች መጠቀሙስ ? ብዙ ደራሲያን በኪናዊ አፃፃፍ በመጠቀም ነው የታወቁ ድርሰቶች ያቀረቡት ? ካልሆነ ለምን እንደከማለን ?

እዚህ ላይ ለጊዜው ጥያቄዎቹን በጥያቄነታቸው እጠ ነን እናልፋቸዋለን ፤ መመሪያውን ተከታትላችሁ ስትጨ ርሱ መልሶቹን ከራሳችሁ እንደምታገኙ በመተማመን ።

ክፍል አንድ

ሀሳብ ፡ ስሜትና ልምድ

ቃላትና አረፍተ ነገሮች

ምእራፍ አንድ

ሀሳብ ስሜትና ልምድ

1.1 ሀሳብ ይዞኛል

ብዙ ጊዜ ስንጨዋወት 'ሀሳብ ይዞኛል' የሚለውን ሀረግ ስንጠቀምበት ይሰማል ፤

'ስለ ስራዬ ሀሳብ ይዞኛል . . .
ስለ ጤንነቴ ሀሳብ ይዞኛል . . .
ስለ ፈተናዬ ሀሳብ ይዞኛል . . .
ስለ እጮኛዬ ሀሳብ ይዞኛል . . . ' ወዘተርፈ . . .

ጠያቂ የለም እንጂ ፥ እንደዚህ ያለው አባባል ሲሰነዘር 'አንተስ ሀሳቡን ይዘኸዋሎይ' ተብሎ መጠየቅ ነበረበት ፥

'ስለ ስራህ ሀሳብ የሆነብህ ምንድነው ?
ስለ ጤንነትህ የያዘህ ሀሳብ ምንድነው ?
ስለ ፈተናህ ፥ ስለ እጮኛህስ ፥ የያዙህን ሀሳቦች እውቱ ሃቸዋሎይ ?? '

ሀሳቡ እሱን የያዘውን ያህል እሱም ሀሳቡን ከያዘው ወዲ ያው ይነግራችኋል ፥ የሚከተለውን በሚመስል አይነት ፤

'የመኪናዬን ሞተር ማደስ አፈልጋለሁ ፥

ሞተሯን ካወረድሁ በኋላ መለወጫው ባይገኘስ ?'

ወይም

'ውሃ አዘወትሮ ይጠግኛል

ደምና ሽንቴን ካስመረመርኩ ምናልባት ስኳር በሽታ ሆኖ ቢገኝስ ?'

እዚህ ላይ እንግዲህ ሀሳብ የሆነበት ስራው ሳይሆን 'የመለዋወጫ' አለመገኘቱ ፤ ጤንነቱ ሳይሆን ፥ የጤንነት ምርመራ ውጤቱ 'የስኳር በሽታ' ቢሆንስ የሚለው ፍራቻ ነው ።

ሀሳቡ እሱን የያዘውን ያህል እሱ ሀሳቡን አልያዘውስ እንደሁ ? የሚከተለውን በሚመስል አይነት ይገልፀዋል ፤

'አሰ አይደለም ፥ ስራ ለመስራት ስትጀምር ፥ ሞተር ደሞ ቀላል ነገር አይደለም ፤ ጋራዥ ስትወስድ ዋጋ ቸው የትየለሌ ? በዚያ ላይ ደግሞ ይህና ኢትዮን ነው የሚለውጡብህ . . .'

ወይም

'ምን ትላለህ ? ቢያምህስ የትኛው ሀኪም ቤት ነው የምትሄደው ?

ተራ ጠብቀህ ፥ ለዚያውም ደግሞ በሽታህን ቢያውቁልህ . . . አየሩ እንደው ከፉኛ ተለዋውጧል ፤ባንድ ፈት ሙቀቱ ባንድ ፈት ቅዝቃዜው . . ደግሞ ውሃ ማስጠማቱ . . .'

1.2 ስሜት ይዞኛል

ስሜት ይዞትስ እንደሆን ? የያዘውን ስሜት በእር ግጥ ያውቀዋል ? ለምሳሌ ፥ 'ስሜት ይዞኛል' ይበላችሁ ። የያዘውን ስሜት እሱም ይዞት እንደሆን ለማወቅ ፥

'ምን አይነት ስሜት ነው የያዘህ?' ብላችሁ ትጠይቁት ይሆናል ። በዚህን ጊዜ እሱ ፥ 'ደስ የሚል ወይም የሚረ ብሽ ስሜት ወይም የሚያስጨንቅ ስሜት . . .' ከማለት ሌላ በእርግጥ ላያውቀው ይችላል ። እነዚህ መልሶች ግን የያዘውን ስሜት ማወቁን አይገልፁም ።

'ደስ የሚል ስሜት' ነው የያዘው እንበል ለምሳሌ ። ነገር ግን ፥ የትኛው አይነት ደስ የሚል ስሜት ?

ጥሩ ምሳ መብላት ደስ የሚል ስሜት ይሰጣል ። ጠላ ትን መበቀል ደስ የሚል ስሜት ይሰጣል ። ፍቅር ሲይዝ ደስ የሚል ስሜት ይሰጣል ። ስራን ማጠናደድ ደስ የሚል ስሜት ይሰጣል ። ጅርባን ሲበላ እከክ እከክ ማድረግ ደስ የሚል ስሜት ይሰጣል ። 'ቆንጆ' ነገር ማየት ደስ የሚል ስሜት ይሰጣል ። . . .

ይሽም ብቻ አይደለም ፤ 'ስላፈቀርሁ ደስ የሚል ስሜት ይዞኛል' ቢልስ ምን ያህል ሊጠቅም ። ያፈቀረው ነገር ምንድነው? ሴት ከሆነች ምንድነው ፍቅር የጣለው ? ምኗን ነው የወደደው ? ምንድነው የሚፈልገው ? ወዘተርፈ . . .

እንዳንዴ ከላይ በተጠየቁት ጥያቄዎች መሰረት ቢብራራም ጠቀሜታ ላይኖረው ይችላል ። ለምሳሌ 'ፍቅር ያስያዘኝ ቁንጅናዋ ነው' ብሎ 'ምን ትመስላለች ?' ተብሎ ሲጠየቅ ፥ 'አይኗ የብር ጉልላት ፥ ሽንጧ የነብር ጅራት ፥ ጥርሷ የበረዶ እምብርት' ወዘተርፈ በማለት ፥ ባልተቀናጁና ምስል በማይከስቱ ንፅፅሮች ሊገልፃት ቢሞክርም እም ብዛም አይረዳም ።

በእርግጥ አውቋት እንደሆን ግን ፥ በሚመስል አይነት አገላለፅ ነው የሚጀምረው ፤ 'ረጅም ነች . . . ስትራመድ አከላቷ የሚውረገረግ የሚመስል ፥ ስትጠጋት ጎላ ጎላ ያሉት አይኖቿ ወጥረው የሚይዙህ . . .'

ከግሰረጀዎቹ እንደምንመልከተው ፣ ሀሳብ ወይም ስሜት የያዘው ሰው ሀሳቡን ወይም ስሜቱን ሲይዘው ፣ ሀሳቡ ወይም ስሜቱ ግልፅትና ተጨባጭነት አለው ። ካል ያዘው ግን የተጠቃለለና የተዝረከረከ ነው የሚሆነው ።

በዚህ አይነት አካሄድ አሳብና ስሜት ምንድነው ?

አሳብና ስሜት ከስራ ፣ ከህብረተሰብ የምርት ግንኙ ነትና በአጠቃላይ ከሰው ልጅ የእድገት ግስጋሴ ውጤት አንፃር ፣ ከሰው ውስጥም ሆነ ከሰው ውጪ ካለው አለም የሚመነጭ ባንድ በተወሰነ ቅፅበት የሚጤን አጠቃላይ ወይም ዝርዝር ክስተት ነው ። ግልፅትና ተጨባጭነት ሊኖረው ላይኖረውም ይችላል ።

(ለትንተናው ያህል ሀሳብና ስሜትን የለያየናቸው ቢመስ ልም ፣ እንዳንድ ሀሳቦች እምነቶች ሲሆኑ ስሜታችንን እንደ ሚነኩና ፣ በሌላው በኩል ደግሞ ስሜቶቻችን ለከተም ሆነ ለበጎ ሀሳቦቻችንን እንደሚገዙ ማጤን ይኖርብናል ።)

1.3 ልምድስ ምንድነው ?

ልምድ፡ሀሳብና ስሜት በተግባር የሚፈተኑበት መድ ረክ ነው ። በመሆኑም ልዩ ልዩ ሀሳቦችንና ስሜቶችን በእያንዳንዱ ሰው የተወሰነ እድሜ ውስጥ ማዳረስ ያዳግታል ። የስሜት ልምዶችን እንደ ምሳሌ አድርገን ብንወስድ ፣ የተለያዩ ስሜቶችን—የመበቀል ስሜትን ፣ የማፍቀር ስሜትን ፣ የቅንአት ስሜትንና የመሳሰሉ ትን—ከሰውነቄ አዋህዶ የሚያውቃቸው በእርግጥ የደረሰበት ነው—በሀሳብ ደረጃ ሲነገርለቸውና ሲተ ረከላቸው የነበሩት ስሜቶች በልምድ ደረጃ ሲገለጡ ለት።ሆኖም የእያንዳንዱ ሰው እድሜ አጭር በመሆኑ ፣

አካላዊና ስነልቦናዊ አፈጣጠሩም የተለያየ ፣ ለየልምዱም አስፈላጊ የሚሆኑት እጋጣሚዎች እስከዚህም ተሟል ተውለት ሊገኙ ባለመቻላቸው፡እያንዳንዱ ሰው በአውናዊው አለም የሚከሰቱትን ስሜቶች ሁሉ በልምዱ ሊደርስባቸው ያዳግተዋል ። ከስነ ጥበባት ስራዎች የሚገኘው ልምድ በእው ናዊው አለም የሚገኘውን በመሰል ተመሳሳይ ስሜቶች ሊፈጥርለት (ማለትም ፣ አንድ ግለሰብ ፣ ስለ ቀናተኛ ሰው በሚያነብበት ወቅት ከተራኪው ኪናዊ አቀራረብ የተነሳ ፣ እስከ ታሪኩ ፍፃሜ ድረስ የቀናተኛውን ህይወት ራሱ አን ባቢውም እንዲኖረው ሊያደርገው) ቢችልም ፣ከዚህ መሰ ረተ ሀሳብ በመነሳትም ፣ አንድ ደራሲ አንድ ስሜትን ወይም ጥቂት ስሜቶችን ለድርሰቱ ማሰባሰቢያ አድርጎ በሚፅፍ በት ወቅት ፣ ደራሲው በተወሰኑ ገፆች ውስጥ ያን ወይም እነዚያን ስሜቶች እንደሚሰሙ አድርጎ አቀረባቸው እንጂ በእርግጥ እንደዚያ እንዲሰሙ ለማድረግ የቻለው በእውና ዊው ህይወት ራሱ ስለ ደረሱበት እንዳልሆነ ሊግጤን አያ ዳግትም ፤ ሊደርሱበትም ላይደርሱበትም ይችላሉ ። አን ባቢውም ቢሆን በእውናዊው አለም ሊደርሱበት የሚችሉ ትን አይነት ስሜቶች ተሰሙት እንጂ በሱነቱ በእውናዊው አለም የሚቀሰቀሱበት ስሜቶች ናቸው አይባሉም — የእ ውናዊውና የልቦለዳዊው አለም አካላዊና ስነልቦናዊ አካ ባቢዎች እንዳሉ ተመሳስለው ስለማይገኙለት ። ስለዚህ በልቦለድ አለም ውስጥ የሚከሰቱ ስሜቶች ሁሉ ከራስ ልምድ የመነጩ እንዲሆኑ መሻት የሚያዋጣ አይመስ ልም (ግድያን በታመነ መንገድ ለማቅረብ ገዳይ ሆኖ መኘት ስለሚሆን) ። ዋናው ጉዳይ ራስን ባለታሪኩ ባለበት ኢኮኖሚያዊና ባህላዊ ኑሮ ውስጥ አሽጋግሮ በማጤን ፣ ከዚያ ሁነታ የሚመነጨውን ድርጊትና የሚከሰተውን

ድሜት ተአማኒነት ባለው መንገድ እማቅረቡ ላይ ነው ። ስለዚህ በተወሰኑ ገፆች ውስጥ የታቀፈውን በኪነ ፅሁፍ ውስጥ የሚገኘውን ልምድ በእውናዊው አለም ከሚከሰተው ልምድ ለይቶ ማወቅ ተገቢ ሲሆን ፣ ለድርሰት ዋናው ቁምነገር ደግሞ ፣ ሀሳቦች ንና ስሜቶችን ከእውናዊው አለም አንፃር ታማኝ ነት እንዲኖራቸው እማድረጉ ላይ መሆኑን መገ ንዘብ ያሻል ።

1.4 የአሳብ (አሳቤ) እና የስሜት ዝርያዎች

አሳብና ስሜት ሶስት አበይት ዝርያዎች አሏቸው ።

1.4.1 አንድ አሳብ ወይም አንድ ስሜት — በብቸኛነት ፤

1.4.2 አያሌ አሳቦች ወይም አያሌ ስሜቶች — በመል ወይም በውስብስብነት ፤

1.4.3 ከሁለት ወይም ከሁለት በላይ ከሆኑ የተለያዩ አሳቦች ወይም ስሜቶች የተገኘ ግንኙ - አሳብ ወይም ስሜት ፤ እንዲህ አይነቱ አሳብ ወይም ስሜት አንዳንዴ በአለማችን ከታወቁትና ከታ ለመዱት ነገሮች ውጪ ሊሆን ይችላል — ከአ ውነታ ውጪ ።

1.4.1 ብቸኛ አሳብ (አሳቤ) ወይም ስሜት

(በዚህ ፅሁፍ ውስጥ አጠቃላይ ሀሳብን ባጭሩ ሀሳብ ብለን የምንጠራው መሆናችንንና ዝርዝርና ግልፅ

ሀሳብን ግን 'አሳብ' ወይም 'አሳቤ' እንደምንለው ማጤን ያስፈልጋል ።)

ከላይ እንደተመለከተው ብቸኛ አሳብ ወይም ስሜት አንድ ብቸኛ ነገርን ወይም ባህሪን ፣ ወይም ስሜትን ወይም ድርጊትን ወይም ሁኔታንና ተዛምዶን የሚገ ልፅ አእምሯዊ ተወካይ ነው ።

(ሀ) የ'ነገሮች' ተወካይ ሲሆን (በስም) ይገለፃል ። (ፋጢማ ፣ ደፊሳ ፣ ወይራ ፣ ግመል ፣ መብረቅ) ።

(ለ) 'የድርጊት' ተወካይ ሲሆን በግስ ወይም በስም ይገለፃል ።(ሰራ ፣ አመረተ ፣ አመራረት ፣ ትግል)።

(መ) 'የስሜት' ተወካይ ሲሆን በስም ወይም በቅፅል ወይም በግስ ይገለፃል ።(የልጅ ፍቅር ፣ ይመርነት ፍርሃት ፣ የወዳጅ ምቀኛ ፣ የአናቴ ግልቀስ ፣ የልሀ መንቀጥቀጥ) ።

(ሰ) 'የባህርያት' ተወካይ ሲሆን በቅፅል ወይም በስም ይገለፃል ። (ረጅም ፣ እንጨታም ፣ ድፍን ፣ ሽን ትርማ ፣ ቀለማም ፣ ቅርንጫፋም ፣ ዘራም — ከዛፍ ባህርያት ጥቂቶቹ) ።

(ረ) 'የሁኔታና የተዛምዶ' ተወካይ ሲሆን ፣ በተውሳክ ግስ ፣ በመስተዋድድ ፣ በመስተያምር ወይም በስም ይገለፃል ። (እየፈጠነ ፣ በመሬት ፣ ወደላይ)

1.4.2 በተለያዩ ነገሮች ውስጥ የሚገኝ ተመሳሳይ አሳብ ወይም ስሜት በመል ወይም በውስብስ ብነት

የመል አሳቤ ወይም ስሜት ፣ የጋራ የሆነ አሳብ ወይም ስሜት ከያዙ የተለያዩ ነገሮች ወይም

ስሜቶች ወይም ባህርያት ወይም ድርጊቶች ወይም ሁኔታዎችና ተዛምዶዎች ውስጥ የሚገኘውን እሳቤና ስሜት የሚገልፅ አእምሯዊ መካይ ነው ። (መንበር ፣ ፍቅር ፣ እንሰሳ ፣ ወጣት ወዘተ ...)

1.4.3 ከሁለት ወይም ከሁለት በላይ ከሆኑ የተለያዩ እሳቦች ወይም ስሜቶች የሚገኝ ግንኙ - እሳቤ ወይም ስሜት

እምብዛም ለእውነታ ሳይቸገር ፣ ሌሎች እሳቤዎችን ወይም ስሜቶችን በማጣመድ (በማነናኘት) የሚፈጠር ፣ ከተለያዩ ነገሮች ወይም ባህርያት ወይም ድርጊቶች ወይም ሁኔታዎችና ተዛምዶዎች ውስጥ የተቀናጀውን እሳቤ ወይም ስሜት የሚገልፅ ፣ አእምሯዊ ተወካይ ነው ። (የበረዶ እምብርት ፣ የሀር ነዶ ፣ ቀንዳም እህያ ፣ አገም ጠቀም ወዘተ ...)

1.5 እሳቤና ስሜት

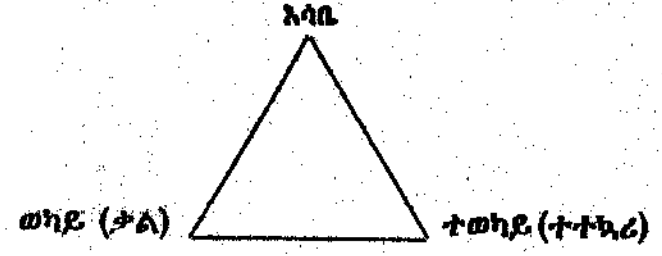
ስለእሳቤና ስለስሜት ስናወሳ እሳቤው ወይም ስሜቱ የምን እሳብ ወይም ስሜት እንደሆነ ለይተን ማወቅ አለብን። በእሳቤውና በሚወክለው ተተኳሪ (ተጨባጭ ማመሳከያ) መካከል ያለውን እንድነትና ልዩነት ማጤን አለብን ።

እንድን ነገር ስናይ ፣ በእርግጥ ካጤንነው ፣ ከነተጨባጭ ዝርዝሩ እናየዋለን ። አንድ ስሜት ሲሰማን ወይም ሀሳብ ስናስብ ፣ ምንጊዜም ቢሆን ያንን በዚያ ቅፅበት የተሰማንን ልዩ ስሜት ፣ ወይም ያንን በዚያ ቅፅበት የተከሰተልንን ልዩ ሀሳብ ፣ ነው የምናጤነው ። ነገር ግን ስለተሰማን ስሜት ፣ ስለተገለፀልን ሀሳብ ስናስብ ወይም ስንናገር ፣ የምንገልፀው በጥቅል ቃላት ነው ፤ (ለምሳሌ —

ልብስ ፣ ደስታ ፣ ውሳኔ ወዘተ ...) ማለትም ፣ አጠቃላይ በሆነ እሳቤ ነው የምንጠቀመው ።

በዚህ ረገድ ስንመለከተው ፣ አንድ እሳቤ ለእያሌ ተተኳሪዎች (ነገር ፣ ባህሪ ፣ ድርጊት ወዘተ...) ቆሞ እናገኘዋለን ።

ለምሳሌ ፣ 'ልብስ' የሚለውን እሳቤ ብንወስድ ፣ በእንድ እውቶቡስ ውስጥ ለሚታዩት ፣ በተለያዩ ሰዎች ለተለበሱት የተለያዩ ልብሶች (ተተኳሪዎች) ሁሉ ይቆማል ። በሌላ በኩል ደግሞ ፣ እንድ ተተኳሪም ለእያሌ እሳቤዎች ይቆማል ፤ ለምሳሌ አንድ የብር ማንኪያ እንደ መብያ ፣ እንደ ቅርስ ፣ እንደ ውድ እቃ ፣ እንደ ውብ ነገር ሊታይ ይችላል ። በተጨማሪም ይኸው ቁሳቁስ ጠንካራነትን ፣ ንጭንትን እንዲሁም ከሌሎች እቃዎች ጋር ካለው ተዛምዶ አንፃር የተለያዩ እሳቤዎች ይሰጠናል ። እሳቤ ከተተኳሪውና ከወካዩ ጋር ያለውን ዝምድና በሚከተለው ንድፍ * እንደሚታየው ማስቀመጥ ይቻላል ።

ወካዩ በፅሀፈት እና ወይም በድምፅ የሚገለፀው ቃል ነው ።
(ስለ ወካይና ስለ ተወካዩ ምእራፍ 2 ተመልከት ።)

* 'የቋንቋ ነገ - ሶስት' — ከነምርርዝ (1908) ።

ምእራፍ ሁለት

ቃላትና የቃላት አጠቃቀም

2.1 መግለጫ

2.1.1 ቃል (ስያሜ) ምንድነው ?

ቀደም ብሎ እንደ ተገለፀው ፣ ቃል በአንደበት ወይም በፊደል ምልክትነት የሚገለፅ የሀሳብ ወይም የስሜት መካይ ነው ።

2.1.2 ቃል መካይ ነው ስንል ምን ማለታችን ነው ?

ቃል መካይ ነው ስንል ፣ ቃሉ ራሱን ላልሆነ ሌላ ነገር ይቆማል ማለታችን ነው ። ለምሳሌ 'ወንበር' የሚለው ቃል መቀመጫ ፣ መደገፊያና አራት እግሮች ላሉት ነገር ይቆማል ። 'ወንበር' የሚለው ቃል ግን በቃልነቱ መቀመጫ ፣ መደገፊያና አራት እግሮች የሉትም ። 'ወንበር' የሚለው ቃል ዋና ተግባሩ ሰወንበሩ መቆሙ ነው ። በዚህ አይነት ወንበር የሚለውን ቃል መካይ አንለዋለን ። መቀመጫ ፣ መደገፊያና አራት እግሮች ያሉትን ነገር ተመካይ እንለዋለን ። በቃሉና በነገሩ መካከል ያለውን ግንኙነት ውክልና እን ለዋለን ።

2.2 የቃላት (የስያሜ) አይነቶች

ቃላት በስነ ፅሁፍ ውስጥ ካላቸው ጠቀሜታ አንፃር በአምስት አበይት አይነቶች ይከፈላሉ ፤

2.2.1 ረቂቅ መጠሪያ
2.2.2 ጥቅል (ወል) መጠሪያ
2.2.3 ብቸኛ መጠሪያ
2.2.4 ከቻርጌ (ከተር) መጠሪያ እና
2.2.5 የተናጠል (እየቅል) መጠሪያ

2.2.1 ረቂቅ መጠሪያ

አያሌ ልዩ ልዩ ነገሮች ፣ እንዱ ከሌላው የሚለዩባቸው ባህርያት እንዳሏቸው ሁሉ ፣ የሚመሳሰሉባቸው ባህርያትም አሉ ። ላባና የጥጥ ንድፍ ባጠቃላይ ሲታዩ የተለያዩ ነገሮች ናቸው ። ግን ዝርዝር ባህርያቸውን ስንመረምር የሚመሳሰሉባቸውም አሉ ። ሁለቱም የ'ቀላልነት' ባህርይ አላቸው ። አበባና ሀርን ብንመለከድ ፣ የተለያዩ ነገሮች ናቸው ፤ ሆኖም በ'ልስላሴ' ይመሳሰላሉ ። ዱቄትና እመ ድም እንዲሁ በብዙ ነገሮች ቢለያዩም ፣ በ'ድቶት' በ'ነጭነ ት'ና በ'በናኝነት' ይመሳሰላሉ ። እነዚህን ነገሮች በርከት አድርገን አበባን ፣ ሀርን ፣ ላባን ፣ ንድፍን ፣ ዱቄትን ብን ወስድም ፣ በርግጥ በብዙ ነገሮች ይለያያሉ ፣ በ'ልስላሴ'ነትን ይመሳሰላሉ ። በአጠቃላይ አንድ ነገር በውስጥም ሆነ በውጪ ባህርያቱ ከሌላ ነገር ጋር ሲወዳደር የሚመሳሰል በትና የሚለይበት ባህርያት አሉት ።

እነዚህም ልዩ ልዩ ባህርያት (ቀላልነት ፣ ልስላሴ ፣ ድቶት ፣ ነጭነት) ረቂቅ መጠሪያዎች በመባል ይታወቃሉ ።

ረቂቅ መጠሪያዎች አጠቃላይ ቃላት ናቸው ። 'ቀላል' የሚለውን ቃል ስናስብ አንድ ብቸኛ የሆነ ቀላል ነገር አይታወሰንም ።

ቀላል እንዳየነው ፣
ንድፍ ቀላል ነው ፤
ላባ ቀላል ነው ፤

በተጨማሪም ፣
ፊኛ ቀላል ነው ፤
ባሉን ቀላል ነው ፤
መረቀት ቀላል ነው ፤
ሌሎችም ብዙ ብዙ ቀላል ነገሮች አሉ ።

ከአያሌ የተለያዩና የማይመሳሰሉ ከሚመስሉ ነገሮች ውስጥ የሚመሳሰሉበትን ረቂቅነ ማየት ቀላል አይደለም ። ባህርያትን መልመድና አዛምዶ ማየትን ይጠይቃል ። ባህርያትን መለየትና አንፃፅሮ ማየትን ይጠይቃል ። ንድፍ ቀላል መሆኑን የሚያውቅ ሰው ፣ ባሉን ቀላል መሆኑን ለማወቅ ሁለቱን ነገሮች በአእምሮው ውስጥ ሊያይቶ ፣ እነፃፅሮና አዛምዶ ማየት አለበት ። የሚመሳሰሉበትን ምክንያት ተረድቶ የማዛመድን (ፈረንጆች ሎጂክ የሚሉ ትን) ችሎታ ይጠይቃል ።

ረቂቅ መጠሪያዎች የእነዚህ ባህርያት ስሞች ናቸው ብለናል ። ስም ያለው ነገር ደግሞ ሲጠሩት የሚሰማ መሆን ይኖርበታል ። 'ባህርዛፍ' የሚለውን ስም ብጠራ በአእምሮዬ ውስጥ ባህርዛፍ የሆነ ነገር ይታየኛል ። ብቸኛ የሆነ እየ ቅሉ የታወቀ ነገር ይታወሰኛል ። ነገር ግን ፣ 'ቀላል' ብል ምን ይታወሰኛል ? 'ቀላል' የሚለው ቃል ብዙ ነገሮች ውስጥ የሚገኝ ባህርይ መሆኑን አውቃለሁ ። ይሁንና ፣ በተለይ ራሱ የሆነ አንድ ብቸኛ ነገር አያስታውሰኝም ።

እላይ ከተዘረዘሩት ባህርያት ውስጥ ፣ ለምሳሌ ፣ 'ልስላሴ' የሚለውን መጠሪያ ብንወስድም ይኸንኑ ነው የሚያስገነዝበው ። አበባው ፣ ሀሩ ፣ ላባው ወዘተ... ወዲያው ይከሰቱልናል ማለት አይደለም ። እያንዳንዳቸው ውስጥ ከልስላሴያቸው ይልቅ ሌላው ባህርያቸው አመዝኖ ሊታይ

ይችላል፤ (ለምሳሌ ፥ ከአበባ ፥ ሽታው ፤ ከሀር ፥ ብልጭል ጭነቱ፤ከላባ ቀላልነቱ ወዘተ...) እንዲያውም አላይ የጠ ቀስናቸው ቀርተው ፥ ያልተጠቀሰ የአንድ የምናፈቅራት ቤት ሰውነት እፈታችን ይደቀን ይሆናል ። ወይም ደግሞ ፥ እንዳመለካከታችን ፥ አምስቱም ነገሮች ከሚመሳሰሉበት ይልቅ የማይመሳሰሉበት እጅግ ጎልቶ ከመታየቱ የተነሳ፥ ጭራሹንም በአእምሯችን ላይመጡ ይችላሉ ።

ስለዚህ ፥ ረቂቅ መጠሪያዎች ትርጉማቸውን እውን የሚያደርግ አንድ ልዩና ብቸኛ የሆነ ነገር ወይም ተተኳሪ የላቸውም ። በአእምሯችን ምስል የመስራት ሀይላቸው ደካማ ነው ። ወሰን ሰፊ የሆኑ ስሜታዊ ቃላት (ሰላም ፥ ፍቅር፥ ቁንጅና፥ ፍርሃት ወዘተ...) የሚገኙት እነሱ ውስጥ ቢሆንም ፥ የእነዚህ አይነቶቹ ባህርያት ስሜት ቀስቃሽነት የሚከሰተው ከብቸኛ መጠሪያዎች ጋር ሲጣመዱ ነው — ግለትም የእናት አገር ፍቅር፤ የጣይቱ ቁንጅና ወዘተ...

ረቂቅ መጠሪያዎች ፥ አንድ አይነት (ተመሳሳይ) ባህርያት ፥ አስተድሞ ከነበራቸው እየቅል ከሆኑ (የተለ ያዩ) ተተኳሪ ነገሮች በምክንያታዊ ተዛምዶ (ሎጂክ) አማ ካይነት እየተለዩ በመውጣት ፥ የጠቅላላ ባህርያት መጠ ሪያ ስለሆኑ ፥ በይበልጥ የሳይንስና ፍልስፍና ቃላት ናቸው ።

2.2.2 ጥቅል መጠሪያ

ነገሮች (የውስጣችንም ሆኑ የውጭው አለማችን) መጠሪያቸው የሚወጣላቸው እንደ ተገኘ ሳይሆን ፥ ስርአትን ተከትሎ መሆኑን ፥ እስካሁን ባየናቸው ማስረጃዎች ተመል ክተናል ። እዚህም የምናየው የተለየ አይደለም ። ጥቅል መጠሪያዎች በባህርይ ስም አወጣጥ ስርአታቸው ፥ የረቂቅ መጠሪያዎችን ይመስላሉ፤ የቅርብ ዝምድናም አላቸው ።

በአብዛኛው የረቂቅም ሆኑ ጥቅል መጠሪያዎች ፥ ሁለት አይነት የስም አወጣጥ ስርአት አላቸው ። አንደኛዉ ፥ ከፍልፋዩን ከሙሉዉ አንፃር በመመልከት ያሚወጣው ሲሆን ፥ ሌላዉ ደግሞ ፥ ዋናውን ዝርያ ወስዶ በወገን ፥ በቤ ተኛ ፥ በወላጅ ፥ በተዋላጅ ፥ በዝምድና የሚጠቃ ነው ።

ከፍልፋዩን በዋናው አንፃር በመመልከት ለሚደረ ገው የስም አወጣጥ የሰውን አካል እንደ ምሳሌ ለመውሰድ ይቻላል ። የሰው አካል ብዙ ትላልቅ ከፍልፋዮች (አባላት) አሉት ። ትላልቅ ከፍልፋዮቹ በውስጣቸው ሌሎች ትናንሽ ከፍልፋዮች አሏቸው ። ትናንሽ ከፍልፋዮቹም እንዲሁ በተዋረድ አናሳ ከፍልፋዮች ሊኖሯቸው ይችላል ። በዚህ አይነት ፥ አንዱን ትልቅ ከፍል "ራስን" ብንወስድ ፥ በውስጡ አገጭ ፥ አፍ ፥ አይን ፥ አፍንጫ ፥ ጆሮና ሌሎችም አሉ ። ቀጥለን ደግሞ ከአነስተኛ አባላቱ አይንን ብንወስድ ፥ በውስጡ ፥ ብሌን ፥ ብሬት ፥ ሽፋል ፥ ሽፋሽፍት ሌሎችም አሉ ።

ዝርያን ወስዶ በወገን ፥ በቤተኛ ፥ በወላጅ ፥ በተዋላጅና በዝምድና አንፃር ለሚደረገው የስም አወጣጥ ደግሞ ተሽከ ርካሪን በመውሰድ ለማየት ይቻላል ። ተሽከርካሪ ብዙ ወገኖች አሉት ። በየወገኖቹም ሊያሌ ቤተኞች አሉ ። በየ ቤተኞቹም ውስጥ እንዲሁ ወላጆችና ተዋላጆች አሉ ። በዚህ እያያዝ ፥ ተሽከርካሪን ራሱን እንደ ትልቅ ዝርያ ብን ወስድ ፥ በውስጡ የመሬት ተሽከርካሪ ፥ የባህር ተሽከርካሪ ፥ የአየር ተሽከርካሪ ፥ የህዋ ተሽከርካሪና ሌሎችም ወገኖች አሉ ። ቀጥለን ደግሞ ፥ ከወገኖቹ ውስጥ የአየር ተሽከርካሪን ብንወስድ ፥ ካየር ቀላል ተንሳፋፊ ፥ ካየር ከባድ ተሽከርካሪና ሌሎችም ቤተኞች አሉ ። ከቤተኞቹ መሀከ ደግሞ ፥ ካየር ቀላል ተንሳፋፊዎቹ ውስጥ እንደ ባሉን አይነቶቹ ፥ ከአየር ከባድ ተሽከርካሪዎቹ እንደ አይሮፕላን አይነቶቹ አሉ ።

አስተድሞን ጥቅል መጠሪያዎች ከረቂቅ መጠሪያ ዎች ጋር እንደሚዛመዱ አንስተናል ። በርግጥ እንፃራዊ ጠቅላላ ባህርያትን መጥሪያ በመሆናቸው ይዛመዳሉ ። ሆኖም ፣ ጥቅል መጠሪያ የውልደት ተዛምዶ ውጤት እንጂ ፣ በረቂቅ መጠሪያዎች ውስጥ እንደየነው ፣ የምክንያታዊ ተዛ ምዶ ውጤት አይደለም ። ተዛምዷቹ በመወሳሰድ በመ ሆኑም ፣ በአብዛኛው እንደ ረቂቅ መጠሪያዎች ስፋትና ጥል ቀት የላቸውም ። ለምሳሌ ፣ እለይ ከጠቀስናቸው ካየር ቀላል ተንሳፋፊዎች ውስጥ ፣ ለጊዜው ክባሉንና ከአየር መርከብ ሌላ የለም ። እንዲሁም በሰው ቤተኛ (ቤተሰብ) ውስጥ ልጃገረድ የሚለውን መጠሪያ ብንወስድ ፣ የክበት ልጃገረድ የአንበሳ ልጃገረድ ስልግንል ውሱንነቱን እንረዳለን ። እጠ ቃላይም ቢሆን እንደ ረቂቅ መጠሪያ ብዙና ሰፊ ተጠሪዎ ችን ያቀፈ አይደለም ።

በረቂቅ ባህርያት ፣ በድርጊት ፣ በሁኔታና በተዛምዶ ስም እጠራር ረገድም ስርአቱ ያው ነው ።

ከረቂቅ ባህርያት ፣ ጉብዝና የሚለውን ስያሜ እንደ ዝርያ ምሳሌ ብንወስድ ፣

'የትምህርት ጉብዝና
የስፊ ጉብዝና
የነገር ጉብዝና' በማለት ፣ ዝርያው ወደየወገኑ ይዘረዘራል ፤ ሌሎችም እንዲሁ በተዋረድ ።

ከድርጊት በላ የሚለውን ስያሜ እንደ ዝርያ ምሳሌ ብንወስድ ፣

'ቅማል የበላው
እሲድ የበላው
ጥይት የበላው

ነገር የበላው' በማለት ፣ ዝርያው ወደየወገኑ ይዘረ ዘራል ፤ ሌሎችም እንዲሁ በተዋረድ ።
ከሁኔታና ከተዛምዶ ስያሜዎች አያሌ ፣ ከፍታ ፣ እንደ ዘመድ ፣ የትባሉትን ቃላት እንደ ዝርያ ምሳ ሌዎች ብንወስድ ፣

'አያሌ ሰው መጣ' ከማለት ፣ 'አምስት (አስር ፣ አምሳ ወዘተ ...) ሰው መጣ' ፣

'ከፍታ አለው' ከማለት ፣ 'አምስት (የያ ፣ ሰላሳ ፣ መቶ) ሜትር ቁመት አለው' ፣

'እንደ ዘመድ ነው' ከማለት ፣ 'እንደ ወንድም ፣ አጎት ፣ አባት ወዘተ...' ነው እየተባለ በየወገኑ ይዘረዘራል ።

ስለዚህ ፣ ጥቅል መጠሪያዎችን እውን የሚያደርግ ብቸኛ ተተኪ ባይኖራቸውም ፣ በተመሰኑ የነገሮች ፣ የባህርያት ፣ የድርጊት ፣ የሁኔታና የተዛምዶ ዝርያዎችና ከፍልፋዮች መካከል የሚያገለግሉ መጠሪያዎች በመሆናቸው ፣ በአእ ምሯችን ፣ በተናጠልም ባይሆን ምስል የመከሰት ሀይላቸው ከረቂቅ መጠሪያዎች እጅግ የተሻለ ነው ። ስሜትንም ይነካካሉ ።

ጥቅል መጠሪያዎችም በይበልጥ የፍልሰፍና ቃላት ናቸው ።

2.2.3 ብቸኛ መጠሪያ

ስለ ጥቅል መጠሪያ ስናብራራ ፣ ከረቂቅ መጠሪያ ጋር ያለውን እንድንተና ልዩነት ለማገናዘብ ሞክረናል ። እሁን ደግሞ ፣ ከብቸኛ መጠሪያ ጋር የሚኖረውን ተዛምዶ እን መረምራለን ።

(' ስረቂቅና ጥቅል መጠሪያ' የምንባብ ምሳሌ ፣ ከገጽ 81—87 ተመልከትሙ)

በቅድሚያ ብቸኛ መጠሪያ ምንድነው ?

ብቸኛ መጠሪያ የነገሮች ፣ የባህርያት ፣ የድርጊትና የሁኔታ ተዋላጆች ወይም ሙሉና ከፍልፋዮች በመደብ ፣ በአይነትና እንዲሁም በየአራሱ ተለይተው በሚገለፁበት ጊዜ የሚሰጣቸው ስም ነው ።

ለምሳሌ ፣ የተሽከርካሪውን ተዋላጆች በዘረዘርንበት ጊዜ ፣ በተሽከርካሪ ወገኖች ውስጥ የአየር-ተሽከርካሪን ተመልክተናል ። ታዲያንን እነዚህኑ በመውሰድ ፣ ከብቸኛ መጠሪያዎች አንፃር ስንተነትናቸው ፣ የአየር-ተሽከርካሪ ከዝርያው ከተሽከርካሪው አንፃር ሲታይ ፣ ብቸኛ መጠሪያ ነው ማለት ነው ። ወይም ቤተኛው የሆነውን ፣ ከአየር-ቀላል ተሽከርካሪን ከአየር ተሽከርካሪ ጋር ስናወዳድረው ፣ ከአየር ቀላል ተሽከርካሪ ብቸኛ መጠሪያ ይሆናል ። እንዲሁም ከአየር ቀላል ተሽከርካሪን ፣ ተዋላጁ ከሆነው ከባሉን ጋር ስናነፃፅረው ፣ ባሉን ብቸኛ መጠሪያ ይሆናል ማለት ነው ።

ከአየር ከባድ ተሽከርካሪዎችንስ ብንወስድ ?

በእነዚህ ረገድም ያው ነው ። አየር ከባድ ተሽከርካሪን ተዋላጁ ከሆነው ከአይሮፕላን ጋር ስናወዳድረው ፣ አይሮፕላን ብቸኛ መጠሪያ ይሆናል ። ሌሎች ማሰረጃዎችንም እንውሰድ ፣

እንሰሳ ዋና የሆነ የዝርያ መጠሪያ ነው ። የእንስሳ ወገን መጠሪያ የሆነውን ፣ ውሻ የሚለውን ቃል ወስደን እንስሳ ከሚለው ቃል ስናነፃፅረው ፣ ውሻ ብቸኛ መጠሪያ ነው ። ወይም የውሻ ቤተኛ የሆነውን ሶለግን ወስደን ከውሻ ጋር ስናነፃፅረው ፣ ሶለግ ብቸኛ መጠሪያ ይሆናል ። ባይከዳኝ የሚባል ፣ አንድ በራሱ የታወቀን የተለየ ውሻ ወስደን

ከሶለግ ጋር ብናነፃፅረውስ ? እም ፣ ባይከዳኝ ብቸኛ መጠሪያ ይሆናል ማለት ነው ። በሌላ አነጋገር ፣ ውሻ ከእንስሳ ሲነፃፀር ብቸኛ መጠሪያ ሲሆን ከሶለግ ጋር ሲነፃፀር የጥቅል መጠሪያ ነው ። ሶለግ ደግሞ ፣ እንዲሁ ከውሻ ጋር ሲነፃፀር ብቸኛ መጠሪያ ሲሆን ፣ ባይከዳኝ (ከሚለው የእንድ ሶለግ ውሻ መጠሪያ) ጋር ሲነፃፀር የጥቅል መጠሪያ ይሆናል ። ባጠቃላይ በጥቅል መጠሪያና በብቸኛ መጠሪያ መካከል ያለው ልዩነት አንፃራዊ ነው ።

ስለዚህ ፣ ብቸኛ መጠሪያዎች ፣ ከጥቅል መጠሪያዎች ጋር አንፃራዊ በሚሆኑበት ወቅት የሚያስገኙት ምስል አጠቃላይ ቢሆንም ፣ ብቸኛ ተተኳሪ በሚያስገኙበት ጊዜ ግልፅ ምስል (ለምሳሌ ባሉን ፣ ባይከዳኝ) ስለሚከስቱ የስሜት አውታሮችን የመነካካት ሀይል አላቸው ።

ብቸኛ መጠሪያዎች የኪነ-ፅሁፍ ቃላት ናቸው ።

2.2.4 ከቻርጌ (ምስል ከሳች) መጠሪያ

ከቻርጌ (ክች አድርጊ) መጠሪያ ፣ ከዝርያዎችና ከተዋላጆቻቸው ወይም ከሙሉ ነገሮችና ከከፍልፋዮቻቸው ብቸኛ ለሆኑና ፣ በየአራሳቸው ስም ለታወቁ ነገሮች ፣ ባህሪዎች ፣ ድርጊቶች እና ዝምድናዎች የሚሰጥ መጠሪያ ነው ። ምንም እንኳ ከብቸኛ መጠሪያና ለየአራስ (ለየቅል) ከሚሰጥ ስያሜ ጋር የተቃረበ ቢሆንም ፣ ከቻርጌ የሚለው ስያሜ በእውን ላለ ፣ በመዳሰስ ለሚገኝ ወይም በስሜት ለታወቀ ወይም በልምድ ለተከሰተ ነገር የሚሰጥ እጠቃላይ መጥሪያ ነው ።

ለምሳሌ ፣ ጀሮ ደግፍ ፣ ቀስተደመና ፣ መብረቅ ፣ የምጥ ውጋት ፣ ግሳት ፣ ወዘተ ...

ከቻርጌ መጠሪያዎች መኖራቸው የታወቁ ነገሮችን ፣ በእርግጥ የታሰቡ ሀሳቦችን ፣ በእርግጥ በልምድ የተደረሰ

ባቸው ሌሎችንም የታዩና የተገለጡ ባህርያትንና ዝምድናዎችን ይይዛሉ ።

ከቻርጌ መጠሪያዎች ተጨባጭ ጉረት ያላቸውን ነገሮች ምስል ይክስታሉ ።

ከቻርጌ መጠሪያዎች ረቂቁን ነገር ግላዊ እንዲሆንና በስሜት አውታሮች እንዲደረስበት ያደርጋሉ ። ደብዛዛን ምስል እውን የማድረግ ሀይል አላቸው ።

ከቻርጌ መጠሪያዎች የኪነ-ፅሁፍ ቃላት ናቸው ።

('ለብዝኛና ከቻርጌ መጠሪያ' የምንባብ ምሳሌ ፣ ለልውጠነት የተመ ዎቹ ባለታሪኮች የሚለውን ከገፅ 340—344 ተመልከት ።)

2.2.5 የተናጠል (እየቅል) መጠሪያ ፣

የተናጠል መጠሪያ አንድ ነገር፣ አንድ ሀሳብ ፣ አንድ ባህሪ ፣ ድርጊት ፣ ሁኔታና ዝምድና ፣ ለየእራሱና ለየብቻው የሚታወቅበት መጠሪያው ነው ።

ምኒልክ — የነበረ ፣ ሀያው ሰው ፤

ይህ ዛፍ — እትምህርት ቤታችን መግቢያ ላይ በስተቀኝ ያለው ፤

ይህ ቋር — በዚሁ ዛፍ ሁለት ሜትር ላይ የሚገኘው ፤

የዚሁ ዛፍ አውዳደቅ — ኮረንቲ ስለነካ የተቆረጠ እለት ፤

ይህ የልብ ውጋት (አካላዊ) — በተወሰነ ቅፅበት የሚሰማኝ ፤

ይህ የመንፈስ ሁከት (ሀሊናዊ) — በተወሰነ ቅፅበት የሚሰማኝ ፤

ይህ እይታ — ከስሜት ህዋሶቼ በአንደኛው የተከሰተልኝ ፤

ይህ አእምሯዊ ምስል — በተወሰነ ቅፅበት የተገለፀልኝ ፤

የተናጠል መጠሪያ ፣ በውስጥም ሆነ በውጪው አለማችን ፣ ባንድ በተወሰነ ቅፅበት ያጤንነው ወይም የምናጤነው ማንኛውም ከስተት ነው ። ምንጊዜም ቢሆን መጠሪያው እራሱን (ብቻውን) የሚያደርገው (ያረገው) ወሰን አለው ። ይህ በተጤነበት (በሚጤንበት) ክልል ውስጥ ያለው እሱነቱ ነው እየቅል መጠሪያውን የሚያስገኘለት ።

የተናጠል መጠሪያ የኪነ-ፅሁፍ ቋንቋ ነው ።

(በ'ተናጠል መጠሪያ' ለተነፈ ምንባብ ገፅ 124 ተመልከት ።)

2.3 ቃላትና ውክልናቸው

ቃላት አበይት የሆኑ ሶስት የውክልና አስጣጥ ስልቶች አሏቸው ፤ እነሱም ፣

2.3.1 የግል ትርጉም ውክልና
2.3.2 የአዛማጅ ትርጉም ውክልና
2.3.3 የዘመድ አዝማድ ትርጉም ውክልና ናቸው ።

2.3.1 የግል ትርጉም ውክልና

የግል ትርጉም ውክልና የተሰኘው አቢይ ስልት ነጠላ ትርጉም ውክልና እና ድርብርብ ትርጉም ውክልና ያላቸው ሁለት ቅርንጫፎች አሉት ።

(ሀ) ግላዊ ነጠላ ትርጉም ውክልና

ግላዊ ነጠላ ትርጉም ውክልና የሚባለው፣ በቃሉና በተወከለው 'ነገር' መካከል ብቸኛ የሆነ ተተኳሪ ሲኖር ነው ። ቃሉ ወይም ወኪዩ የሚቆመው በግልፅ ለተተረጎመና ለተ

ወሰነ አንድ ተወካይ ነው ። ራሱ ቃሉ ፣ ከተወካዩ ጋር በአንድ አይነት መንገድ ግንኙነት ያላቸውን ወይም የተ ዛመዱ ሌሎች ነገሮችን አያሳስብም ወይም አያመለክትም ። 'ወንበር' የሚለው ቃል ድጋፍ ፣ መቀመጫና እራት እግሮች ያሉትን ነገር ነው የሚወክለው ፤ በተለመደ አገባቡ ቃሉ የሚቆመው ለዚህ ትርጉም ብቻ ነው ። በወኪልነቱም ለአ እምሯችን የሚከሰተው ምስል ይኸንኑ ተወካይ ብቻ መሆን አለበት ።

በቀላል የቃላት አጠቃቀም ደረጃ ፣ በአብዘኛው ሲታይ ፣ ሳይንስና ፍልስፍና የነጠላ ትርጉም ውክልና ባላቸው ቃላት የመጠቀም ጥረት ያደርጋሉ ።

ሳይንስ በዝርያና በወገን ወይም በሙሉና በክፍልፋይ የአሰያየም ስርአት የወጡ ብዙ ሰያሜዎች(ቃላትና ሀረግ) አሉት ። ሰያሜዎቹ የሚመሳሰሉ ጥቅል ባህርያትን የሚ ገልፁ ናቸው ። ጥቅል ባህርያቱ ተጨባጭ ማረጋገጫ አላቸው ። ተጨባጭ ማረጋገጫዎቹም በሰው ውስጥና ከሰው ውጪ ባለው አለም ይገኛሉ ። እነዚህን ሰያሜዎች ማወቁ በአለማችን ውስጥ ያሉትን ጭብጦች የማወቅ ፍላጎታችንን ያሟላልናል ።

አስረጅ 1

'ዳሞትራ ፤ የሚናደፍ ፣ መርዘኛ ፣ ጥቁር ከሰ ልማ ፣ ባለጠጉር ሸረሪት ።' [1]

'ዳነ ፤ ጤፍ አገኘ ።' [2]

1,2 ደስታ ተክለ ወልድ ፣ 'ዐዲስ ያግርኛ መዝገበ ቃላት' (አ.ሐ. 1962) ፣ ገፅ 362 ።

ፍልስፍና ልምድን ወደ እሳቤዎች ወይም ስሜት በመ ለወጥ የተገኙ ብዙ ሰያሜዎች (ቃላትና ሀረግ) አሉት ። ሰያሜ ዎቹ የሚመሳሰሉ ረቂቅ ባህርያትን የሚገልፁ ናቸው ። ረቂቅ ባህርያቱ ምክንያታዊ ተዛምዶ ካላቸው ነገሮች የወጡ ተመ ሳሳይ ባህርያት የሚታወቁበት እሳቤዎች ናቸው ፤ በአብዛ ኛው ትርጉማቸውን እውን የሚያደርግ ብቸኛ የሆነ ተተኳሪ የላቸውም ። ተዋህደዋቸው ከነበሩት የተለያዩ ብቸኛ ተተ ኳሪዎች ተለይተዋል ። እነዚህን ረቂቅ ሰያሜዎች ማወቁ በአለማችን ውስጥ ለሚናሩን ልምዶች ርእዮተአለማዊ አመለካከታችንን የማሳደግ ፍላጎታችንን ያሟላልናል ፤

አስረጅ 1

'ርእዮተዓለም ፤ በአንድ መደብ ጥቅምና ፍላ ጎት ላይ የተመሠረተ ኑሮን (ሕይወትን) ትርጉም መስጫ ፣ መመሪያ ነው ።'

'ንቃተ ህሊና ፤ ከሥራና ከህብረተሰብ የምርት ግንኙነት የሚመነጭ የነባራዊ እውነታ ነፀ ብራቅ ነው ።'

'ዝግንነት ፤ ዝግና መኾን ፣ ጉብዝና ፣ ሐርበ ኝነት ።' [3]

በሌላ አቀራረብ ፣ የነጠላ ትርጉም ውክልና ሲባል ፣ ወካዩ ከአንድ በላይ የትርጉም ውክልና አይኖረውም ማለት ነው ። ያው አንዱ ውክልና ግን ትክክል ፣ ቀጥታ ፣ ብቸኛና ልክ የሆነ ትርጉም እንዲሆን ያስፈልጋል ።

3 ከላይ ከተጠቀሰው ፣ ገፅ 516 ።

(ለ) ግለሰብ ደረጃበቁ ቅርጉም ውክልና

በቃላት ውክልና ስልት አንድ ቃል ስተለያዩ አያሌ ተወካዮች ሊቆም ይችላል። 'አፍ'[4] የሚለው ቃል ለምሳሌ፣

(1) ከአገሮ በላይ የሚገኝ የሰውነት አባልን
(2) ስለትን
(3) ቋንቋን
(4) ትርጓማንን
(5) ጠበቃን
(6) የሸማ ፈርጅን
(7) ቃልን
(8) ነገርን
(9) ቀላዳን

ይወክላል። ይኽም ሆኖ፣ ቃሉ በአንድ ጊዜ ለአንዱ ተወካይ ብቻ ነው የሚቆመው። ሰሚው ወይም አንባቢው የትኛውን ትርጉሙን እንደሚወክል የሚያውቀው ከአገባቡ ነው፤ አፍ ከሚለው ቃል ጋር ተሳክተው ከቀረቡት ቃላት።

ቃሉ የሚወክለውን ትርጉም ለመረዳት የሚከተሉትን አረፍተ ነገሮች መመልከት ይቻላል፤

. በእሱ የሚገባውን መመጠን አለበት፤ አለዚያ ይታነቃል።
. የሰይፉ አፍቋፎቱን ቀረደደው።
. በምን አፍ ነው ያነጋገርከው፣ በኢጣልያንኛ ነው በእስፓንኛ?

4 ከላይ ከተጠቀሰው፣ ገፅ 129።

. በቀኑ ቀጠሮህ አፍህን ያዘህ እንድትመጣ፣ የኔ ያስተረጉምልህ።
. በቀኑ ቀጠሮው አፉን አላቀረበም፤ ጠበቃውን።
. የልብሱን አንድ አፍ ብቻ ነው የቋጨሁት።
. ምን አፍ ትችላለህ፣ ከውጭ አገር ቋንቋዎች?
. አንድ አፍ ሳይወጣው ሄደ።

ስለዚህ አንድ ቃል በአንድ ጊዜ ለአንድ ነገር እስከቆመ፣ ሌሎች ትርጉሞቹን ሳያጓትት ወይም ሳያሳስብ፣ ከአያንዳንዳቸው ተወካዮች ጋር የሚኖረው ግንኙነት ያው ነጠላ ውክልና ነው። እንደ 'አፍ' ያለው አይነት ቃል እንግዲህ አያሌ የተለያዩ ነጠላ ተወካዮች ናቸው ማለት ነው ያሉት።

አስካሁን በግል ትርጉም ውክልና ስልት እንደተመለከትነው፣ አንድ ቃል ወይም ወካይ በአንድ ጊዜ ለአንድ ነገር ወይም ተወካይ ብቻ ነው የሚቆመው። ታዲያ ያው አንድ ነገር የሚቆምለት ትርጉም ጠባብ ወይም ሰፊ መስኩን ወይም በየውስጡ የሚገኙ ትናንሽ የትርጉም ቁጠናዎችን የሚሸፍን ሊሆን ይችላል። 'ሚልቱ' የሚለው ቃል ለምሳሌ፣ በአብዛኛው ለአንድ ተወካይ ብቻ — ግለትም ለአንድ ሰው ነው የሚቆመው። በሴላ በኩል ደግሞ፣ ሰው የሚለው ቃልም ለአንድ 'ተወካይ' ነው የሚቆመው። ነገር ግን፣ ይህ ቃል ከብዙ ሰዎች ውስጥ ለማንኛውም አንድ ሰው ነው የሚቆመው፣ ወይም፣ እንዲያውም 'ሰው ቆሞ አይኖርም' በሚለው አነጋገር ውስጥ እንዳለው አይነት ለሰዎች ሁሉ ይቆማል። በዚህ አይነት 'ሰው' የሚለው ቃል 'ሚልቱ' ከሚለው ቃል የበለጠ የትርጉም ስፋት አለው እንላለን፣ የመል ለሆኑ አንድ አይነት ባህርያት ላሏቸው ነገሮች በሙሉ ስለ ቆመ። ሌሎ

ችም 'ሰው' ከሚለው ቃል ይበልጥ ስፋት ያላቸው ቃላት አሉ፤ 'እንሰሳ' የሚለው ቃል ለምሳሌ ሰውንና ሌሎች እያሌ የተለያዩ አባላትን ይጨምራል። 'እንሰሳ' ከሚለው ቃል በላይም ሊኖር ይችላል። ስለዚህ፣ በግል የትርጉም ውክልና ጊዜ፣ አንድ ቃል ለአንድ ተወካይ ይቆማል ስንል፣ ይህ አንድ ተወካይ አንድ ሙሉ ቤተኛን የሚወክል ሰፊ ወይም ጠባብ መስክን የሚያቅፍ፣ ወይም የቤተኛን ማንኛውንም ወላጅና ተወላላጅ አባል የሚወክል፣ ሊሆን እንደሚችል ማስታወስ ይኖርብናል።

2.3.2 የአዛማጅ ትርጉም ውክልና

አንዳንዴ በቃሉና በተወካዩ መካከል ያለው ግንኙነት ውስብስብ ይሆናል። ራሱ ቃሉ ከዋናው ተወካይ ጋር ቤተኛነት ያላቸውን ሌሎች ነገሮችን ለማሳሰብ፣ እንዲያም ብሎ ለመወከል ይችላል። ቃሉ አሁንም ለአንድ ተወካይ ሊቆም ይችላል። ጭሰኛ የሚለው ቃል በሰው መሬት ላይ ቤት ሰርቶ የሚኖር ሰውን የሚወክል ነው። ይህ አንድ የግል ትርጉም ውክልና ነው ማለት ነው። ሆኖም በዚህ አያበቃም። በጭሰኛው ላይ ይደርስ የነበረውን ስድብና ግልምጫ፣ በተፈለገ ጊዜ እንደ አሮጌ እቃ መወርወሩን፣ ልቡ አርፎ የሚኖርበት መጠለያ ያልነበረው መሆኑንና የመሳሰሉትን ሁሉ ያሳስባል። በዚህ አይነት 'ጭሰኛ' የሚለው ቃል ከሚኖረው የግል ትርጉም ውጪ፣ እንደየሰዉ ልምድ፣ ቃሉ የሚያሳስበው ወይም የሚያስታውሰው ጠቅላላ የት ርጉም አካባቢ የአዛማጅ ትርጉም ውክልና ይባላል።

በቃላት አጠቃቀም ደረጃ፣ በአብዛኛው ሲታይ፣ ኪነ-ፅሁፍ በአዛማጅ ትርጉም ውክልና የመጠቀም ጥረት ያደርጋል።

የአዛማጅ ትርጉም ውክልና የተለያዩ መልኮች አሉት፤ ውሱን አዛማጅ ትርጉም፣ ሰፊ አዛማጅ ትርጉም እና ሁለንታዊ አዛማጅ ትርጉም ይባላሉ።

(ሀ) ውሱን አዛማጅ ትርጉም

(1) እየራስ በገጠመን ልምድ መሰረት የምንፈጥረው የግለሰባዊ ልምድ ውጤት ሊሆን ይችላል፤

አስረጅ 1

'ሊሾ' የሚለው ውርስ ቃል ነጠላ ትርጉሙ የጎማ ጥርስ ማለቅ ነው። ቃሉን ለሚሰማው ወይም ለሚጠቀምበት ሰው ግን፣ የአእምሮ ጥርስ ማለቅን ሊያሳስበው ይችላል። ጎማው በመንገድ ብዛት እንደሚጨረስ አእምሮው በአልኮል የተጨረሰ አይኑት።

(2) በዚሁ አይነት አንዳንዴ በቡድን፣ አንዳንዴ በቤተሰብ፣ አንዳንዴ በጎሳ አካባቢ ብቻ የሚሰራባቸውም አሉ። ለምሳሌ፣ በቡድን አካባቢ ፓስቴ፣ እንዱን አባል፣ ገረሱን ያስታወስ እንደሁ፣ ገረሱ ፓስቴ ስለሚወደና ስለሚበላ፤ ወይም በቤተሰብ አካባቢ ስምቡልጥ የሚለው ቃል እንድ በሬን ያስታውስ እንደሁ፣ የቤተሰቡ አላፊ በሚያርስበት ጊዜ በየጊዜው 'ተው ተው ስምቡልጥ — አት ለማም ሳብ' ሲል ስለሚሰማ፤ ወይም በጎሳ አካባቢ በፍርሃት አውጪኝ አማሬ ያለ ሁሉ ፋደት ይባል እንደሁ፣ ከዚያ በፊት ከጎሳው ውስጥ ይህን ያደረገ ሰው ፋደት ተብሎ ተጠርቶ ስለንበረ። የተጠቀሙባቸው ቃላት፣ 'ፓስቴ፣ ስምቡልጥ፣ ፋደት'፣ የሚያሳስቧቸው 'ነገሮች' ከዚያ ቡድን፣ ቤተሰብ ወይም ጎሳ ውጪ የተባሉትን 'ነገሮች' ስለማያሳስቡ የመ

ግባቢያንት ህይላቸው ጠባብ ነው ፤ በለፈው የጋራ መግባቢያ አይደለም ።

ይህም ሆኖ ፥ በኪነ-ፅሁፍ ውስጥ አይሰራባቸውም ማለት አይደለም ። ቃላት በአንድ በተወሰነ መፅሀፍ ውስጥ ብቻ የተወሰኑ 'ነባሮችን' እንደሚያስታውሱ ሆነው ይቀር ባሉ ፤ ከደራሲው ግምባር ወይም ከአንድ ገፀ ባህሪ ግምባር ። ለምሳሌ ፥ ዝናብ የሚለው ቃል ለአብዛኛው ሰው ልምላሜን ፥ ቡቃያን ፥ የጥጋብ ጊዜን ሲያስታውሰው ፥ አንድ ደራሲ ባለው ያቀራረብ ህይል አማካይነት ፥ በአንድ መፅሀፍ ውስጥ የጥፋት ፥ የተስፋ መቁረጥ ፥ የጨለማ ህይወት አስታዋሽ አድርጎ ሊያቅርበው ይችላል ። አንባቢም በዚያን ወቅት አጠቃላይ ትውስታውን እረስቶ ውሱን ትርጉሙን ሲከታተል ይገኛል ማለት ነው ።

(ለ) ለፊ አዛማጅ ትርጉም

ብዙዎች አዛማጆች ከቋንቋ እድገት ጋር አብረው የበለፀጉ ናቸው ። በዚህ አይነት አንድ ብሄራዊ ቋንቋ በሚናገር አገር ውስጥ ዳብረው ይገኛሉ ። ሌሎች ደግሞ ፥ በጋራ ወይም በህዝባዊ ልምድ ላይ የተመሰረቱ በመሆናቸው በአብዛኛው ሰው የታወቁ ፥ ለአብዛኛው ሰው የሚነሱና ተቀባይነት ያላቸው አሉ ። በአርግጥ የየሰዉ አዛማጅ ትርጉሞች ሙሉ ለሙሉ ተመሳሳይነት ላይኖራቸው ይችላል ። እንዱን ፥ 'ጭስኛ' የሚለው ቃል የሚያስታውሰው ወይም የሚያሳበበው በባለሙሬቱ መዋረድን ፥ በዋጊዘው ከቤት መባረርን ሲሆን ፥ ሌላዉን ከሚያርሰው መሬት መነቀልን ፥ የቤተሰብ መደፈርን ፥ ተገቢ ያልሆነ ኪራይ መከፈልን ፥ ሌላዉን ደግሞ ፥ ያለደገውን ሙከት መቀማትን ፥ ልጁን ለጭንገረድነት መሸጠትን እና የመሳሰሉትን ሊሆን ይችላል ። ሆኖም በያንዳንዱ ሰው ልምድ ውስጥ አዛ

ማጅ ትርጉሙን የጋራ የሚያደርግ በቂ ተመሳሳይነት ስለሚኖር የመግባባት ችግር አይኖርም ።

(ሙ) ሁለንታዊ አዛማጅ ትርጉም

የአብዛኛው ሰው ወይም የሰዎች ሁሉ ልምድ ውጤት የሆኑ ጥቅል ወይም ሁለንታዊ አዛማጆችም አሉ ፤ ወሰን የማያግዳቸው ፥ ቋንቋ የማይወስናቸው አዛማጆች ፤

አስረጅ ፤

- 'ባሕር — የውሃ ቦታ ፥ መቆሚያ ፥ መከማቻ ፥ ሰፊ ፥ ጥልቅ ፥ ውሃው የማያልቅ ፥ የማይደርቅ ፤ ስፋቱ ከየብስ የሚበልጥ . . . ።'[55]
- 'ነገደ — ሩቅ አገር ሄደ ፥ ወጣ ወረደ ፥ ገዛ ፥ ሸጠ ፥ ለወጠ ፥ ሸቀጠ ለማትረፍ ።'[56]

ከዚህ በላይ የተሰጡት የባህርና የመንገድ ትርጉሞች ነጠላ ትርጉም ሲሆኑ ፥ በሁለንታዊ አዛማጅ ትርጉማቸው ዘለ አለማዊነትንና እድሜን ያመለክታሉ ።

ባጠቃላይ ፥ የአዛማጅ ትርጉም ውክልና ፥ አንድ ቃል ወይም ሀረግ ከመደበኛ ነጠላ ትርጉሙ ውጪ የጎደን በመሄድ ፥ ጥልቅ ስሜትን ለመፍጠር የሚኖረው ስብስብ የአካባቢ ትርጉምና ስሜትን ፈንጣቂነት ነው ።

2.3.3 የዘመድ አዝማድ ትርጉም ውክልና

የዘመድ አዝማድ ትርጉም ውክልና የአንድን ቃል የግል ተወካይ ለሌላ ነገር እንዲቆም አድርጎ ማቅረብ ነው ።

---

55 ከላይ ከተጠቀሰው ፥ ገፅ 161 እና 837 ።

ወንበር የሚለው ቃል መደገፊያ ፣ መቀመጫና አራት እግሮች ላለው ነገር ወካይ ነው ብለናል ። አሁን ደግሞ ፣ ይሽው መደገፊያ ፣ መቀመጫና አራት እግሮች ያለው ነገር ፣ ለአንድ ለሌላ ነገር ወካይ ይሆናል ማለት ነው ፤ በዚህ ረገድ ፣ ለዳኛ። በዚህ አይነትም ፣ ቃላት ከነጠላ ትርጉማቸው ውጪ የተሳሳበ ትርጉም ኖሯቸው ሲገኝ ፣ የተሳሳበው ትርጉም መጠሪያ የዘመድ አዝማድ ትርጉም ውክልና ይባላል ።

የዘመድ አዝማድ ትርጉም ውክልና ሶስት አበይት መደቦች አሉት ፤ እነሱም ፣ አወዳዳሪ ፈሊጦች ፣ አንፃባሪ ፈሊጦችና አጓዳኝ ፈሊጦች ናቸው ።

(ሀ) አወዳዳሪ ፈሊጦች

አወዳዳሪ ፈሊጦች በሶስት ይከፈላሉ ፤ አንፃር ፣ ተምሳሊት እና ሰውኛ ተብለው ።

(1) አንፃር

አንፃር የሚባለው ማወዳደሪያው በቀጥታ ሲጠቀስ ነው ፤ ለምሳሌ ፣ 'ፀጉሯ እንደ ሀር ነዶ ነው ።' በዚህ ፈሊጥ ውስጥ የተሳሳበ ውክልና የለበትም ። 'የሀር ነዶው' እሁንም 'የሀር ነዶ ነው' ፣ የገባን ተጨማሪ ነገር ቢኖር ፣ ፀጉሯ ባንዳንድ ነገር የሀር ነዶዉን መምሰሉ ነው ፤ በልስላሴዉ ፣ በማማሩ ፣ በጥራቱና በመሳሰሉት ።

(2) ተምሳሊት (አምሳያ)

በተምሳሊት ግን አወዳዳሪው በቀጥታ አይገለፅም ፤ በውስጠ ታዋቂነት ነው የሚታለፈው ። ለምሳሌ ፣ 'ፀጉሯ የሀር ነዶ ነው' ብንል ቀጥታ

ውድድር አይታይበትም ፤ ውድድሩ ከአንባቡ ቢታወቅም ። በተምሳሊት ፈሊጥ ውስጥ የተሳሳበ ውክልና አለ ። ፀጉሯ የሀር ነዶ አይደለም ፤ 'የሀር ነዶ' የሚለው ቃል በሚታወቅበት ቀጥታ ትርጉሙ አይደለም እዚህ የገባው ። እርግጥ በዚህ አይነት አንጋገር ውስጥ 'የሀር ነዶ' በአንድ በኩል ለደንበኛ ተወካዩ ሊቆም ይችላል ። ስለሆነም ፣ በሌላ በኩል አሁን 'የሀር ነዶዉ' የቆመው 'ልስላሴው ፣ ማማሩና ጥራቱ' እንደ ሀር ነዶ ለሆነ 'ነገር' ነው ።

(3) ሰውኛ

በዚህ ፈሊጥ ፣ ሰው ያልሆነ ነገር በውስጠ ታዋቂነት ከሰው ጋር ይወዳደራል ። ስምሳሌ 'አበባምቹ በመስከረም ፀሀይ ፈነደቁ' ቢል ፣ አበቦችን እንደ ህፃናት በመመልከት የተደረገ ውድድር አለ ማለት ነው ።

(ለ) አንፃባሪ ፈሊጦች

አንፃባሪ ፈሊጦች በሶስት ይከፈላሉ ፤ ምፀት ፣ አንስቶ መጣል እና ጥሎ ማንሳት በመባል።

(1) ምፀት (ነገረ ግልባጭ)

በምፀት ውስጥ ቃላቱ የተሳሳበ ትርጉም የላቸውም ። ለውጡ የሚመነጨው ለቃሉ ትርጉም ተቃራኒ የሆነውን ትርጉም ከመውሰዱ ላይ ነው ፤ ምሳሌ ፣ የስራ ባልደረባችን ፊቱን ጭጋጋ አስመስሎ ቢጠብቀን ፣ 'ዛሬስ ፊትህ በደስታ ያበራል ፣ ምን አግኝተሃል ?' ብንል ፣

'በደስታ ያበራል' ለ 'ጭንጎት መስሏል — ከፍ ተሃል' ፤ 'ምን አግኙተሃል' — 'ምን ደረሰብህ ? ምን አጣህ ?' ለማለት ነው የቆሙት ።

(2) <u>አንስቶ መጣል</u>

አንስቶ መጣል ማለት ፥ በቦታው ለማለት ከተፈለገው ሀሳብ ወይም ስሜት በላይ ቃላቱ አቅፈው የመገኘታቸው ባህሪ ነው ። ማጋነን ቢኖርበትም እምብዛም ማኪያኪያስ ላይኖርበት ይችላል ፤ 'በንትርክ ልቤን አወለቀኝ' ቢል ለምሳሌ ፤ 'ልብ መውለቅ' የጭቅጭቁን አሰልችነትና ችኮነት አጠናክሮ አቀረበው እንጂ ቀጥታ ትርጉሙን አይመለከትም ፥ ወይም

'. . . ጥሬ ሲጋዬን ትበላዋለች . . .'

'. . . ጥንቢራችን እስኪዞር ጋበዘን . . .'

'. . .ልጁን በአልጋ ላይ እንዳለ ገማመ

ጡት. . . ' ሳሙት ለማለት ።

(3) <u>ጥሎ ማንሳት</u>

ጥሎ ማንሳት ማለት ደግሞ ቃላቱ ፥ በቦታው ለማለት ከታሰበው ሀሳብ ወይም ስሜት በታች ያላቸው መስለው መቅረባቸው ነው ፤

ለምሳሌ ፥ ደብረ ብርሃንን የሚያውቅ ሰው ፥ 'ትንሽ ቅንሽ ንፋስ አለበት' ቢል ፥ ለማለት ከፈለገው እንዳልደረሰ ይሰማል ።

ባጠቃላይ ፥ በአነጣጣሪ ፈሊጦች የመጠቀም ልምድ ፥ በቦታው ለማለት የተፈለገውን መሰረታዊ ሀሳብ ወይም እንዲሰማ የተፈለገውን መሰረታዊ ስሜት ፥ አጠናክሮና የማሰማት ሀይሉን አሳድጎ ለማቅረብ ያስችላል ፤ የተባለውንና ለማለት የተፈለገውን ከማገናዘብና ከማጤን የሚደርስበት ትርጉም ስለሆነ ።

(መ) <u>አጓዳኝ ፈሊጦች</u>

የቃሉ ትርጉም ከግል ተመክዩ ትርጉም ውጪ ፥ ከተወከዩ ጋር ግንኙነት ወዳለው 'ነገር' ይዘ ምታል ።

አጓዳኝ ፈሊጦች በሁለት ይከፈላሉ ፤ ዘማች እና ሙሉ-ከፊል በመባል ።

(1) <u>ዘማች</u>

ዘማች የሚባለው የቃሉ ትርጉም ከተተኪሪው ጋር ዝምድና ወዳለው ነገር ወይም እሳቤ ሲራዘም ነው ። ምሳሌ ፥ 'አልጋው ተገለበጠ' ፤ 'መን ግስቱ ተገለበጠ' ለማለት ፥ ወይም 'በላቡ ነው የሚያድረው' ፤ 'በጉልበቱ ስራ' ለማለት ፤

(2) <u>ሙሉ-በከፊል</u>

በዚህ ረገድ የአንድ 'ነገር ' አባል ለአካሉ እንዲቆም ሲደረግ ነው ።

ምሳሌ ፤ ቤቱ አሸለበ — የቤቱ አውራ ሲሞት ። <u>መሳሪያው</u> ሳተ — ፕይቱ ሳይመታ ቀረ ።

(3) ከፊል በሙሉ

በዚህ ደግሞ ፥ የአንድ 'ነገር' አካል ፥ ለአባሉ እንዲቆም ሲደረግ ነው ።

ምሳሌ — እንድ ሺ እግረኛ አሰለፈ ።

አምሳ ድምፅ አገኘ ።

ድርቅ አመት ።

(ለ) የዘመድ አዝማድ ትርጉም ውክልና ጥቅሶች

«ነፋሱ ባሕሩን ከተኛበት ቀስቅሶ እንደ ሕፃን በደረቱ ላይ እድርጉ ሲያስጨፍረውና ሲያስቦርቀው ፥ እንቡር እንቡር እያሰኘና እሸርሩ እያለ ሲያስፈነጥዘውና ሲያቃብጠው ለተፈጥሮ ምን ያህል የቅበጣ ጠባይ እንዳለው የተመልከትን አሳብ በምርመራ ላይ ያውለዋል.....»[7]

«እንዳንድም ጊዜ ማዕበሉ ወደላይ ደንገላሳ እየተነሣ ፥ በመርከቦቹ ላይ ሲቸለስና መርከቦቹ በማዕበሉ ጻልጋ ተጀፍነው ወደ ጥልቁ ሲወርዱ ወይም ሰጥመው ቀሩ ሲባል ተመልሰው በባሕሩ ጀርባ ላይ እንደገና ሲታዘሉ ግሩም ታይለ አገዘአብሔር ያሰኛል.....»

«አባባቶቻችን በደም በለቀለቁት ውድማ ጠላትን በወይን ቅጽበት ፍጥነት እንደ ማሽላ ርችት ወቂት ... »[9]

«በየዘመኑ የሚገጥማቸውን የጦር ማዕበል እንደ ውሃ ዋናተኛ እየቀዘፉ በመሻገር ገናና ታሪካቸውን አድሰዋል ...»[10]

7 ወ/ኪዮርጊስ ወ/ዮሐንስ ፥ 'አገዐዚ' ኢ.ሕ. (ገ፱) 12 እና 8 ።
9,10 አዲስ ዘመን ፥ ቁጥር 411 (ሚያዝያ 30 1954) ።

2.4 ቃላትና ጥብቅናቸው (በስሜት ፈንቅልነት)

እስካሁን ስለ ቃላት የተሰጠው ትችት ኪናዊ ላል ሆኑ ፅሁፎችም ለሚውሉ ቃላት ሞምር መሆኑን መግ ዘብ ያስፈልጋል ። ለምሳሌ ፥ ከሳይንስ መስክ ፥ ቴክኒካዊ ገላጭ ፅሁፎች እንዲሁም አንዳንድ የፍልስፍና ፅሁፎች በአብዛኛው በጥቅል ፥ በብቸኛና በከቻርጌ ቃላት ይጠቀ ማሉ ፤ ኪነ-ፅሁፎች የሚጠቀሙበትን ያህል ባይሆንም ።

ከዚህ ቀጥሎ ቃላት በኪነ-ፅሁፍ ውስጥ በስሜት ፈንቅልነት ሲሰራባቸው እንዴት ስሜትን ለመቀስቀስና ለመግረክ እንደሚውሉ እንመለከታለን ።

ቃላት ስሜትን የሚፈነቅሉባቸው ባህርያት ሁለት ሲሆኑ ፥ እነሱም ፥

2.4.1 በእምስቱ የስሜት አውታሮች (የማየት ፥ የመስ

ማት ፥ የጣእም ፥ የሽታና የዳሰሳ) አማካይነት ም ስል እየከሰቱ ስሜት የመፍጠር ባህርያቸው ፥ እና

2.4.2 ቃላቱ በቀጥታ ባላቸው ሰዋዊ ቅርበት አማካ

ይነት በሚኖራቸው ስሜት የመቀስቀስ ጠባ ያት ናቸው ።

2.4.1 በስሜት አውታሮች አማካይነት

በስሜት አውታሮች አማካይነት በሚከሰቱ ምስሎች ስሜትን ለመፈንቀል የሚጠቀሙ ኪነ-ፅሁፎች ብቻ ላይሆኑ ፥ የማስታወቂያና የመቀስቀሻ ፅሁፎች ፥ የፖለቲካ

ዲስኩሮች ፣ ጋዜጣዊ ርእሰ አንቀጾች እና የመሳሰሉት ሁሉ ናቸው ። ለእነዚህ አገልግሎት የሚውሉት ቃላትም ከዚህ ቀደም በምስል ከሳችኑታቸው የተመለከትናቸው (ጥቅል ፣ ብዙኃ ፣ ከቻርጌና የተናጠል መጠሪያዎች) ቃላት እይ ነቶች ስለሆኑ ፣ ግንኛውንም ኪነ-ፅሁፍ በምናዘጋጅበት ወቅት ፣ የስሜት አውታሮችን አገልግሎት ባለመርሳት ፣ ምስሎቹ በሚቀሰቀሱባቸው የተቲኳሪዎች መጠሪያ ቃላት መጠቀም ያስፈልጋል ።

ባጠቃላይ ፣ የስሜት አውታሮች (ህዋሶች) በተቲኳሪ ዎቹ ተቀስቅሰው ምስል የሚከስቱባቸው ቃላት አይነ ቶች ፣ ከዚህ በታች የተመለከቱትን ይይዛሉ ፤

(ሀ) የማያ አውታር

በማያ አውታራችን (በአይናችን) አማካይነት የሚከሰቱ ምስሎች ፤

• ቀለም ፤ ምሳሌ (1) በቀለምነቱ — አረንጓዴ ፣ ሀምራዊ ፣ ብጫ ፣ ግራጫ ፣ ቀይና የመሳሰሉት ፤ (2) በተዘዋዋሪ ቀለምነቱ — ደም ፣ ጦርነት ፣ ትኩስ ቅጠል ፣ ደረቅ ቅጠል ፣ የጎመራ ፍሬ እና የመሳሰሉት ፤

• ቅርፅ ፤ ምሳሌ (1) በቀጥታ ቅርፅነቱ — ክብ ፣ ሾጣጣ ፣ ውርግርግ ፣ አራትዮ ፣ ማእዘን እና የመ ሳሰሉት ፤

(2) በተዘዋዋሪ ቅርፅነቱ — ወፍጮ (ወፍጮ አፍ) ፣ ጦር (ጦር አፍ) ፣ መሳል (መሳል እራስ) ፣ እሳት ብርሌ ፣ ቀጨሞ (ቀጨሞ እግር) ፣ አለንጋ (አለንጋ ጣት) ፣ መጅ (መጅ እግር) ፣ ደጋን (ደጋን እግር) የመሳሰሉት ፤

• አቀማመጥ ፤ ምሳሌ (ሀ) በቀጥታ መጠንነቱ — ትልቅ ፣ ትንሽ ፣ ሰፊ ፣ ጠባብ ፤ አጭር ፣ ረጅም ፣ ብዙ ፣ ጥቂት እና የመሳሰሉት ፤

(2) በተዘዋዋሪ መጠንነቱ — አውሳላ (አውሳላ ሜዳ) ፣ ሰማይ ጠቀስ ፣ እርም ፣ የመርፌ ቀዳዳ ፣ ጉቶ ፣ የሰማይ ከዋክብት ፣ የባህር አሸዋ ፣ የጋሸበ ጨፍ (ለፀጉር) ፤

የማሰማት ሀይል (ደማቅነት) ፤ ምሳሌ (1) በቀ ጥታ ማሰማቱ — ጭቅርቁር ፣ ጥቁር ፣ ብሩህ ፣ ክፍት ፣ ዝግ ፣ ደብዛዛ ፣ እንትግትግ ፣ ብልጭታ እና የመሳሰሉት ፣ (2) በተዘዋዋሪ ማሰማቱ — ውሃ (ውሃ ሰማያዊ) ወይን ጠጅ ፣ ከሰሌ ፣ በረዶ (ጥርሰ በረዶ) እና የመሳሰሉት ።

(ለ) የመስሚያ አውታር

በመስሚያ አውታራችን (በጆሯችን) አማካይነት የሚከሰቱ ምስሎች ፤

• ድምፃቸው የድምፁን አይነት የሆኑ ቃላት ፤ ምሳሌ — ኳኳ ፣ ቋቋ ፣ ወለልታ ፣ በርቸስቸስ እና የመሳሰሉት ፤

• ድምፅ የሚያስታውሱ ቃላት ፣ ምሳሌ — ማሲ ንቆ ፣ ከራር ፣ ፏፏቴ ፣ ዝምታ ፣ ፀጥታ ፣ ክላ ሽንኮቭ ፣ የእሳት አደጋ መኪና እና የመሳ ሰሉት ።

(ሠ) የማሸተቻ አውታር

በማሽተቻ አውታራችን (በአፍንጫችን) አማ
ካይነት የሚከሰቱ ምስሎች ፤

. ቀጥታ ሽታ ፤ ምሳሌ — ሽቶ ፥ ጣ ፤
. ተዘዋዋሪ ሽታ ፥ ምሳሌ — ሎሚ ፥ አዛባ ፥
ባርሶነት ፥ ወይራ ፥ ብርጉድ ፥ እጣን ፥ እንጨት ፥
ኩበት ፥ ፋንድያ ፥ ሳር ፥ ድርቆሽ እና የመሳሰሉት ።

(ሰ) የማጣጣሚያ አውታር

በማጣጣሚያ አውታራችን (በአፋችን) አማካ
ይነት የሚከሰቱ ምስሎች ፤

. ቀጥታ ጣእም ፤ ምሳሌ — ጣፋጭነት ፥ መራር
ነት ፥ ጎምዛዛነት ፥ አሲድነት ፤
. ተዘዋዋሪ ጣእም ፤ ምሳሌ — ሎሚ ፥ ማር ፥ በር
በሬ ፥ ጨው እና የመሳሰሉት ።

(ረ) የመዳሰሻ አውታር

በመዳሰሻ አውታር (በጣቶች) አማካይነት የሚ
ከሰቱ ምስሎች ፤

. በቀጥታ ዳሰሳ ፤ ምሳሌ — ሻካራ ፥ ግርድፍ ፥
ድቁስ ፥ ሙቅ ፥ ቀዝቃዛ ፥ እሳት ፥ ልስልስ እና
የመሳሰሉት ፤

በተዘዋዋሪ ዳሰሳ ፤ ምሳሌ ጭንጫት — (ጭን
ጫት እርሻ) ፥ ሞረድ (ሞረድ እግር) ፥ ጭቃ
(ጭቃ እንጋገር) ፥ ምድጃ (ምድጃ አፍ) ፥ በረዶ
(በረዶ ሰውነት) ፥ አበባ እና የመሳሰሉት

2.4.2 በስዋዊ ቅርበታቸው አማካይነት

የዚህ አይነቶቹ ቃላት ባጠቃላይ ፥ ከማንኛውም የሰው
ልጅ ከፍተኛ ግምት ከሚሰጣቸውና እርባና (ቁይዳ) አላቸው
ብሎ ከተቀበላቸው ተቋሞች እየመነጩ ፥ እንደ ዘውጉ ሀይ
ወትን መተርጎሚያ በመሆን የሚያገለግሉ ናቸው ። አብ
ዛኞቹ ከቤተሰብ ፥ ከሀገር ፍቅርና ከሃይማኖት ጋር ይዘመ
ዳሉ ፤ ምሳሌ — ወንድም ፥ እናት ፥ አባት ፥ እህት ፥ ልጅ ፥
ቀዬ ፥ የትውልድ አገር ፥ መንደር ፥ እና የመሳሰሉት ።

2.5 የቃላት ጥርቅሞች [1]

ሃሳብ፣ ቋንቋ ፣ በድርብ ቃላት ፣ በሀረግና ከዚያም በላይ በሆኑ ከፍልቶች ፣ በሚገለፅበት ወቅት ፣ በየፅሁፉ ፣ ልዩ ርኑም ሆነ አስሚት እምብዛም ፋይዳ የለላቸው የቃላት ጥርቅሞች ይታያሉ ። በእንደነዚህ አይነት ጥርቅሞች ከመጠም እንድንቆጠብ ፣ ምን እንደሚመስሉ የሚያመለክቱ ምሳሌዎችን ፣ ከዚህ በታች አለፍ አለፍ ብለን እንጠቅሳለን።

(1) ድረታ

ድረታ ሀሳብን ለመግለፅ ተመሳሳይ ነጠላ ትርጉም ባላቸው ቃላትና ሀረግ የመጠቀም ልምድ ነው ።

አስረጅ I

. በአእምሮ ማሰብ
. በልብ ማፍቀር
. በጆሮ መስማት
. አጉል ውሸት
. መናጢ ድሃ
. ስጋዊ ሰውነት
. ወደ ከርሰ መቃብር ገብተው በይበልጥ አስካል ወረዱ ድረስ ...

[1] ስለ ተገቢዎቹ የስነ ቃሁፍ ቃላት አመራረጥ ፣ ከገፅ 31—59 ፣ ስለ አገባባቸው ደግም ፣ ከገፅ 98—117 ተመልከት ።

(2) የመሸነፅ ክሊሺ [1]

የአሳቤ ቅንጅቱ እውን ካልሆነ ነገር በሚመነጭ አእምሯዊ ምስል የመጠቀም ልምድ ነው ።

አስረጅ I

- አይኗ የብር ጉልላት ፣ ጥርሷ የበረዶ እምብርት አንገቷ እሞ ብርሌ ፣ ሽንጧ የነብር ጅራት የሚመስል ወጣት ...
- ከተሳያየንበት ቀንና ሰአት ጀምሮ ፣ የሰማይ ኣር ቅቱን ፣ የኮከብ ብዛቱን ፣ የጣና ጥልቀቱን ያህል እንደምን ሰንብተሃል ። እኔ ብሆን ፣ ሰማይን ያለውታር ፣ ምድርን ያለዋልታ የፈጠረ ፣ ለቸርነቱ ወሰን የሌለው ጌታ ይመስገን ደህና ነኝ ...

(3) የተምለሌት ግንኙ (ያገነነው)

ለሀሳቡ ከሚመጥነው ቃላት በላይ በማስሜን አሳብን በማጉላት ፈንታ የማሰልሰያ ልምድ ነው ፤

አስረጅ I

- በድሎት ላሸቀ
- የሀብት ፈሳ ሆነ
- ከኑሮ ማህደር ፣ ከሰውነት ቅፅና ከመታወሻ ገፅ ተፋቀ ።

[1] ስለሉ ግለፅ ሆኖ ለሚታይ የመሸነፅ አገላለፅ ፣ ከገፅ 167 - 169 ላይ (በ) (2) ን እና 'ሰ' ን ተመልከት ።

(ሠ) የግዘፍዎ አውታር

በግዘፍዎ አውታራችን (በአፍንጫችን) አማካይነት የሚከሰቱ ምስሎች ፤

. ቀጥታ ግዘፍ ፤ ምሳሌ — ሽቶ ፥ ግም ፤

. ተዘዋዋሪ ግዘፍ ፥ ምሳሌ — ሎሚ ፥ አዛባ ፡ ባርሰነት ፥ ወይራ ፥ ብርጉድ ፥ እጣን ፥ እንጨት ፥ ኩበት ፥ ፋንድያ ፥ ሳር ፥ ድርቆሽ እና የመሳሰሉት።

(ሰ) የማጣጣሚያ አውታር

በማጣጣሚያ አውታራችን (በአፋችን) አማካይነት የሚከሰቱ ምስሎች ፤

. ቀጥታ ጣእም ፤ ምሳሌ — ጣፋጭነት ፥ መራርነት ፥ ጎምዛዛነት ፥ አሲድነት ፤

. ተዘዋዋሪ ጣእም ፤ ምሳሌ — ሎሚ ፥ ማር ፥ በርበሬ ፥ ጨው እና የመሳሰሉት ።

(ረ) የመዳሰሻ አውታር

በመዳሰሻ አውታር (በጣቶች) አማካይነት የሚከሰቱ ምስሎች ፤

. በቀጥታ ዳሰሳ ፤ ምሳሌ — ሻካራ ፥ ግርድፍ ፥ ድቁስ ፥ ሙቅ ፥ ቀዝቃዛ ፥ እሳት ፥ ልስልስ እና የመሳሰሉት ፤

በተዘዋዋሪ ዳሰሳ ፤ ምሳሌ ጭንጫት — (ጭንጫት አራስ) ፥ ሞረድ (ሞረድ እግር) ፥ ጭቃ (ጭቃ አነጋገር) ፥ ምድጃ (ምድጃ እፍ) ፥ በረዶ (በረዶ ሰውነት) ፥ አበባ እና የመሳሰሉት

2.4.2 በስዋዊ ትርጸታቸው አማካይነት

የዚህ አይነቶቹ ቃላት ባጠቃላይ ፥ ከግንኙዎቹም የሰውልጅ ከፍተኛ ግምት ከሚሰጣቸውና እርባና (ቁይዳ) አላቸው ብሎ ከተቀበላቸው ተጨማሪ እየመነጩ ፥ እንደ ዘሙኑ ሀይወትን መተርጎሚያ በመሆን የሚያገለግሉ ናቸው ። አብዛኞቹ ከቤተሰብ ፥ ከሀገር ፍትርና ከሃይማኖት ጋር ይዘመዳሉ ፤ ምሳሌ — ወንድም ፥ እናት ፥ አባት ፥ እህት ፥ ልጅ ፥ ቀዬ ፥ የትውልድ አገር ፥ መንደር ፥ እና የመሳሰሉት ።

2.5 የቃላት ጥርቅሞች [1]

ሃሳብ፣ ዐቃል ፣ በድርብ ቃላት ፣ በሀረግና ከዚያም በላይ በሆኑ ክፍልፋዮች ፣ በሚገለፅበት ወቅት ፣ በየፅሁፉ ፣ ልሱ ርጉምም ሆነ ልስሚት እምብዛም ፋይዳ የሌላቸው የቃላት ጥርቅሞች ይታያሉ ። በእንደነዚህ አይነት ጥርቅሞች ከመጠቀም እንድንቆጠብ ፣ ምን እንደሚመስሉ የሚያመለክቱ ምሳሌዎችን ፣ ከዚህ በታች አለፍ አለፍ ብለን እንጠቅሳለን።

(1) ድረታ

ድረታ ሀሳብን ለመግለፅ ተመሳሳይ ነጠላ ትርጉም ባላቸው ቃላትና ሀረግ የመጠቀም ልምድ ነው ።

አስረጅ I

- በእለምሮ ማሰብ
- በልብ ማፍቀር
- በጀሮ መስማት
- አጉል ውሸት
- መናጢ ድሃ
- ሲጋዊ ሰውነት
- ወደ ከርሰ መቃብር ገብተው በይበልጥ እስካል ወረዱ ድረስ ...

[1] ስለ ተገቢዎቹ የስነ ፅሁፍ ቃላት አመራረጥ ፣ ከገፅ 31—59 ፣ ስለ አገባባቸው ደግም ፣ ከገፅ 98—117 ተመልከት ።

(2) የመቸኑኔ ክሊሺ [2]

የአሳቤ ቅንጅቱ እውን ከልሆነ ነጥር በሚመነጭ አእምሯዊ ምስል የመጠቀም ልምድ ነው ።

አስረጅ I

- አይኗ የብር ጉልላት ፣ ጥርሷ የበረዶ እምብርት አንገቷ እሞ ብርሌ ፣ ሽንጧ የነብር ጅራት የሚመስል ወጣት ...
- ከተለያየንበት ቀንና ሌሊት ጀምሮ ፣ የለማይ እሮ ቀቱን ፣ የኮከብ ብዛቱን ፣ የጣና ጥልቀቱን ያህል እንደምን ሰንብተሃል ። እኔ ብሆን ፣ ሰማይን ያለውታር ፣ ምድርን ያለዋልታ የፈጠረ ፣ ለቸርንቱ ወሰን የሌለው ጌታ ይመስገን ደህና ነኝ...

(3) የተምሳሌት ግንኙ (ያገነነው)

ለሀሳቡ ከሚመጥነው ቃላት በላይ በማስጫን አሳብን በማጉላት ፈንታ የማሰልሰያ ልምድ ነው I

አስረጅ I

- በድሱት ላሸቀ
- የሀብት ፊላ ሆነ
- ከኑሮ ማህደር ፣ ከሰውነት ቅፅና ከመታወቂ ገፅ ተፋቀ ።

[2] ስሉ ግልፅ ሆኖ ለሚታይ የመቸኑኔ አገላለፅ ፣ ከገፅ 167-169 "(ለ)(2)"ን እና 'ሰ' ን ተመልከት ።

. በለ ገበሬው ፈለግ ያወጡ እጅች ለምን እሰባ ለሁ ፣ በውስጤ ብዙ እጅች ፈለግ እያወጡ ሳሉ...

. ያጠናቀረውን የሀሳብ ቅርጣን በሰሌዳ እንትብ ሰፍሮ አቀረበ ።

(ስለ ተምሳሊት ተገቢ አገባብን በሚመለከት ፣ ከገፅ 50—51 '(ሀ) (2)' እና ገፅ 54 '(ለ)'ተዘመድ አዝማድ ትርጉም መከልና ተቅሶች የሚለውን ተመልከት።)

(4) ትርጉም - የለሽ ፀጉር ሸንጠቃ 1

ሀሳቡ አለመጠን ከመወጠሩ (ከመለጠጡ) የተነሳ ፣ በመጨረሻ አሳቢው የሚጠፋበት የአፃፃፍ ልምድ ነው ።

አስረጅ 1

«ትምህርት ምስጢሩ ናላን የሚለዞር ፣ ብርዱ በቢትና በልብስ የማይተገን ፣ ሀሳብን ከትልቅ ከተማ እንደገባ ሰው የሚእንቀዋልል ፣ አካላትን እንደንዳድ የሚእንቀጠቅጥ ሌት ተቀን ሳይል በሰው ጭንቀላት የሚጋልብ ፣ ለውዝዋ ዜው ወሰን የሌለው የቁርጥማት በሽታ ነው እላለሁ . . . »

« . . . ትልቁ አይን እይነ ልቡና ነው ። አይነ ልቡና ከፈቱ የቀረበለትን ብቻ አይደለም የሚለየው ፣ ተራራና ጫካ የማይጋርደው ፣ አድማስ የማይመልሰው ፣ ያለፋትን ያሉትንና ወደፊት የሚመጡትን ለማስተዋሉ ወሰን ላይ ኖረው የሚመለከት ፣ በአይን ቀርቶ በቃል ሊገለፅ የማይ ችለውን ሀሳብን መርምሮ የሚገልፅ ትልቁ አይን ነው . . »

(5) የጓነ ተንፃራሪ

ተንፃፃሪዎቹ ከመብዛታቸው የተነሳ ስለማይጣጣሙ ፣ አሳቢው የሚጠፋበት የአፃፃፍ ልምድ ነው ፤ ኪናዊ የሚ ሆንበትን አቀራረብ ወደፊት አናሳያለን ፤

. 'እንደ ሰነፍና ስልቹ አገልጋይ ፊቱን እንዘርቦ የቆ የው ከረምት ፣ ሀፃን ልጅዋን ከእቅፏ እንደ መነ ጨቋት እናት እንባው ይነርፍ የነበረው ሰማይ ፣ እንደላሊበላ ማለጻና ግታ የሚያጓራውም ነጐ ድጓድ ሁሉም ተግባራቸውን እረሱት ። ምን ነክቷው ፣ ያለወትሯቸው ፀጥታን ፣ መደሰትንና መሳቅን ፣ ፈገግ ፈገግ ማለትን አመጡ ። እንደ ዘመኑ ሰው መለዋወጡ ምኑ አምሯ ቸው ይሆን ?'

. 'ከተቀመጠችበት መርዳ ፣ እየተሳጋ እንደሚ ወርድ የአረሀ'ላይ ፏፏቴ ሽንጧን ማስቀዳት በጀመረችግ ጊዜ ፣ እግዚአብሄር ፀኪን ጥበቡ የደገፈው ሽንጧ እንደ ገመገም የተንሰራፋውን ዳሌዋን ተሸክሞ ውሃ እንደሚያግታው የወ ፍጮ ሰሌዳ ሲሽከረከር ባየሁ ጊዜ ገርሞኝና ደንቆኝ ሰይጣንም ይህንን እይቶ በፍቅር ጊዜ 'በስመአብ ይቅር' እለኩ እያልኩ መንገዴን ቀጠልኩ . . .'

. 'እንደ ጥይት ተወርዋሪ ፣ እንደ አንበሳ ግርማዊ ፣ እንደ ነበር ግልፍተኛ የሆነ ፣ የወንድነት ሀሞቱ የፈላበት ፣ ያርበኝነት መንፈሱ የገነፈለበት ፣ የድፍረት ገፈት ያሰከረው ፣ ገንጋኙ የሀገሬ ጀግና አገሩን እያሰደፍርም . . .'[23]

« በውስጡ ያለበት የመርዶ ቃል እንጂት ይበላል። ልቦና ይከፋፍላል ። እንደ ፍላፃ ውስጥ እንጂት ይወጋል ። ለማንበብም ስሞክረው የስጌቱ ሹል ጦር ትክል ብሎ ሰውነቴን ሸንቀረው ። እምሽክ አድርጐ እንደ ሰይፍ አረደኝ ፤ ሸነተፈኝ ። »

« በመጀመሪያ እኔ ቋሚ የሂድኩት በአራት አመቴ ነው ። በምኞት ሰውነቴ እንደ ካስ እያበጠ ደረጃ አውጥቶ የተከመረው ስጋዬ የማይገባኝን ክብደት ስለ ጨመረብኝ ቆንጫንስ ቆሚ ልሂድ በሁለት ዓመቴ ለመጸህ እንኳ አልቻልኩም ። ካለ ሁበት ቤታ እንደ ዝሆን በልፈሰፈስ የቤት ቁሳቁስ ተመርኩዤ ለመቆም እተነፍሰው የነበረው ጫን ጫን ትንፋሽ ከባድ ጭነት የተሸከመ ተሽከርካሪ ከሚአስወጣው ጢስ የማያጋስ ነበር ። ሰው ካልቸገረው ሊሰራና እድገት ለማግኘት እንደማይሻ ከዚህ ነው ለመረዳት የቻልኩት ። እኔን ምግብ ቢችገረኝ ኖሮ ሲርበኝ . . . ከወለል የፈሰሰውን ጥፌ ከዶሮች ጋር ለመናጠቅ ስታገል ያን በሶስትና በአራት አመት ያልሆነልኝን ሙቀም በአንድ አመት ውስጥ በሞከርኩት ነበር ። ምኞት ነው ፤ ከመጠን በላይ የተሸከምኩት ሲጋ ነው ፤ ያን ያህል ጊዜ እንደ ቅንጡርስ ከወለል እንድንከባለል ያደረገኝ ። » *

*ረት ስላለው ተነጣሪ ገፅ 54 በሀዳግ ማስታወሻ ቁጥር 9 እና 10 የተቅሱትን ተመልከት ። *

(6) የተንዛዛ

እሳቤው የሚገልፀውን ጉዳይ ካለማወቅ ወይም ለሁኔታው ግርማ ለማስገኘት ሲባል ግልፅት

ሳይኖረው ፥ የሚበራከትና ማንም ሰው ሊያውቀው የሚችለውን በማፍታታት ብቻ ፥ እኔ ነኝ የማውቀው ፥ የሚል አይነት የአማፍ ልምድ ነው ።

አስረጅ 1

'በድሉት ላሽቆ ሳይሞት የሞተ የሀብት እሬማ ለመጨረሻ ጊዜ ዘለዓለማዊ ዕረፍቱን ሲያገኝ ከመሬት በታች ይውላል ። ምድራዊ ሀብቱ ግፋ ቢል በዓመት ውስጥ ፥ ሥጋዊ ሰውነቱ በዐሥራ አምስት ቀናች ውስጥ ድራሻቸው ይጠፋል ፤ ግለት ምድራዊ ሀብቱን እእምሮው ያደገለት ፥ ጥርሱን በዘመን ብዛት በከንፈሩ የሰበሰበ ፥ ጥፍሩን በመላሪያ የሚቀረቅፍ ፍጡር ፥ ሥጋዊ ሰውነቱን ደግሞ በመሬት ውስጥ የሚርመሰመስ የጥቃቅን ፍጡራን ሠራዊት ድራሹን ያጠፋታል . . .'

(7) አንስቶ መጣል

አስረጅ 1

« ... ነገር ግን እያንዳንዱ ሰው ፥ ሁኔታው አላግባብ መሆኑን ሲያውቀው ፥ በግዘንና በግስብ ፈንታ በበኩሉ እንዳይፈጸም ለማድረግ ቢጥር ፥ ጉድለቱ ሁሉ ከመቶ ሃምሳ ተቀንሶ አንቺንም አሁን ባላሳዘንሽ ነበር ። የሆነው ሆኖ ፥ በማንም መንፈስ ቅር አይበልሽ እንጂ በጊዜአችን ያሉት ልጃገረዶች ቀርተው ባለትዳሮች የዐይናቸው ተግሮች ናቸው ። በሩቅ ሲመለከቱት አሸዋም ውሃ ይመስ

ላል ። በዚህ ሁኔታ መርጠው የኑሮ እሳት ይፈጥ
ራሉ ። መንጾችም ከዚህ የተሻለ አስተያየት የለ
ንም ። ለአንድ ሰው አንድ ይበቃዋል ። ዘጠኝ
ዳቦ ከመላስ እንዱን አጥብቆ መጉረስ ይሻላል
ይላሉ አባቶች ። የሚጉረሰው ጣፋጭና ለሆድ
ተስማሚ መሆኑን መምረጥ ያለበት ባለቤቱ
ነው ። ጥሩ ቢሆን ሰውነት ፣ መጥፎ ቢሆን ትው
ከት መፍጠሩን መራጭ ዐውቆ መጠንቀቅ
አለበት ። »

« ... ከዚህም አያይዘው ፣ 'የኢትዮጵያ ሕዝብ ባለ
ፈው ረጅም ታሪክ ሰውን በአስተዋይነትና በጨ
ዋንት ያከመዘገበበት ብዙ የጠሩ ምዕራፎች አሉ ፤
ይኸውም የደግነትና የይግናት ጽናት ብቻ
ሳይሆን ፣ አርቆ ማስተዋልና ለጋራ ጥቅም መሠዋ
ትን ፣ መብትና ክብርን ዐውቆ ማስከበርን ከቀደ
ምት ጊዜ ጀምሮ ያለን ሙያ መሆኑን የብዙ ሺህ
ዘመን ታሪካችን ይመሰክራል ' በማለት . . . ታሪ
ካችንን እንድንመረምር በማስታወስ ፣ ' ... ያለፈ
ታሪክ ለመጭው ጊዜ ማረጋገጫ ዋስትና እንዲ
ሆን ዋጋውን ማስከበርና ጠብቆ ማኖር የትውልድ
ዐንታ ስለሚሆን ፣ በዚህ አንጻር መመራትና ትግ
ሉን መቀጠል ይኖርብናል እንጂ ፣ ባባቶች ሙያ
በታሪክ ዝና እየተመካን ተከናንበን ብንተኛ ወይም
ራሳችንን በከንቱ ውዳሴ እየደለልን ስንኖና ማጭ
በጠልቅ ፣ ያለፈው ታሪካችን ለትዝብትና ለትም
ምህርት እንጂ ለሌላ ጉዳይ ይጠቅመናል ለማለት
አይቻልም ' ሲሉ በጥልቅ ማስተዋል አስገንዝበ
ዋል ። » [4]

[4] «ዘንዶት ጎላማችን » ፣ ቁጥር 23 ፣ መርከሬም 7 / 56 ።

(8) እውነታ ቢስ

በእውን ከሚታየው ለምድ ውጪ የሆነ ፋይ
ዳቢስ የሀረገች እዝልዝል ነው ።

አስረጅ 1

« በሽታዬ ሁሉ ለቀቀኝ ። ግቅ ተከልክሎ
የነበረው ጥርሴ ፍልቅት ፍልቅት ይል ጀመር ።
ያረረው ከንፈሬ ወዛ ። ሞጊው የወጣው ወዘ
ናዬ ተመለሰ ። የተቃጠለው አንጀቴ ራሰ ። የደረ
ቀው ደሜ ተሳወሰ ። ከሞት አፋፍ የደረሰው
ሕይወቴ ተመለሰ ። የደረቁት አጥንቶቼ ለመ
ለሙ ያለቀው ሥጋዬ ባጥንቶቼ ሞላ ። የተን
ቃቀሉት ጡንሮቼ እንደገና በቀሉ ። እንባው
ከግለቁ የተነሣ እንደዋሻ ጎድጉዶ የነበረው
ዐይኔ ቡጢ አካክሰ ። ተሸራርፎ የነበረው አፍ
ንጫዬ የሰንደዶንቱን አቀማመጥ ያዘ ። ሩጫ
የመሰለው መልኬ መልአከ እግዚአብሔር
መሰለ ። እንባ የገመሰውና ቦይ ያበጀው ፊቴና
ጉንጬንጭው ድንቡሉነቱን አገኘ ። .....
ከእንግዲህ ወዲያ ..... ሙሉ ቀራጥነት
አደረብኝ ። »

« ... በመርነት ጊዜ ማረኻቸውን ሰይፍ ፣ ጎራዴ ፣
ግጭዳቸውን ጦር ፣ ቢላዋቸውን ' ካራ ፣ ጩቤ
አድርገው እየሠሩ ወደ ጦርነት ሜዳ መው
ጣትን ፣ በሰላም ጊዜ ሰይፋቸውን ፣ ጎራዴያቸ
ውን ማረሻ ፣ ጦራቸውን ማጭድ ፣ ካራቸውን ፣
ጩቤያቸውን ደማ ፣ መጥረቢያቸውን ቢላዋ
አድርገው እየሠሩ ወደ ሰላማዊ ሥራ መሠማራ
ትን ዐውቀውበት ኖረዋል ... »

(9) የሰለቸ ከሊቼ *

ተናጋሪም ሆነ ፀሐፊ በየጊዜው ስለሚደጋገ መው፣ ጨርቶ ጨርቶ እላቂው የቀረ አባባል ነው ።

አስረጅ ፣

. እንደ ሰም አቅልጦ ፣ እንደ ብረት አዝብጦ
. የረቀተውን አጉልተው ፣ የተሰወረውን ገልጠው
. እንደ ገል ቀጥቅጦ ፣ እንደ ጭቃ ረግጦ
. ባልጋ ቁራኛ ፣ በደዌ ዳኛ
. ከረጅሙ ባጭሩ ፣ ከብዙ በጥቂቱ
. ካባቶቻችን ሲወርድ ፣ ሲዋረድ
. ሁላችንም እንደምናውተው ሁሉ
. እንደ መሆኑ መጠን
. ከዳር የሚገባው ፣ ከገቢያ የሚገዛው
. ለአፍ ጉርስ ፣ ለአካል ልብስ
. በስግደ በራሪ ፣ በምድር ተሸከርካሪ
. የዳር ወንበዴ ፣ የከተማ ዳንዴ
. የስልጣን አሰናካይ ፣ የስራ አስተጓጓይ
. የመንደር ሰላይ ፣ የገበያ አታላይ
. የዳኛ አድላይ ፣ የምስክር አባይ
. ቤት አስኮብላይ ፣ አጥር ዘላይ
. ግንብ ሰርሳሪ ፣ ሳንቃ ሰባሪ
. ንጋር ቀባጣሪ ፣ ሀሰት ተናጋሪ
. ቤት ሰርተው ፣ ንብረት ገዝተው
. ትጀ ቀልሰው ፣ ከብት አርብተው

* ከሊቼ ምስል ከሳች ስለሆነ ፣ በተለይ በኪነ-ቃሁፍ ውስጥ ሲቀር እደች ም ። ቢሆንም የተቻለውን ያህል አዳዲስ ምሳሌዎች ፣ ተምሳሊቶች ፣ ንፅ ሮች ቢኖሩ ይመረጣል ፤ ከጊዜዉ አስተሳሰብ ጋር የሚስማሙ ።

. ልጅ ወልዶው ፣ አርሽው ቆፍረው
. ትእግስቱ ተደንቆ ፣ እውቀቱ ታውቆ
. ግለረጉ ምጡት ፣ ጥበቡ ሪቂት
. ፍጥረት እንዲያውቀው ፣ ፀሀይ እንዲሞቀው ፣
. በብርሃን ልባቸው ፣ በሰረ እውቀታቸው
. አንዱ ላሽ አንዱ ተማሽ
. ጌትነት እይናቸውን ሸፍኖ ፣ ራሳቸውን አዙሮ ፣ አእምሯቸውን ሸውዶ
. ሰይፋቸውን ቀንተው ፣ ጠመንጃቸውን ሰጥመው

(10) የተጋነነ የአወዳዳሪ ፣ የአነፃፃሪ ፣ የአጓዳኝ ፈሊ ጦች እና የመሳለሉት ስብስብ

አስረጅ ፤

. « . . . ፍቅር ታጋሽ ናት ፣ በጎም ናት ። ፍቅር አትቀናም ። አትመካም ፤ አትነፋም ፣ ሬቷን አታጠቅርም ፤ ንንዘብን አትሻም ፤ ቶሎ አት ቆጣም ፤ በክፉ አታስብም ፤ በኃጢአት ደስ አይላትም ፣ በውነት ደስ ይሏታል እንጂ ። ሁሉን ትችላለች ፣ ሁሉን ታምናለች ። ሁሉን ተስፋ ታደርጋለች ፤ በሁሉ ትታገሳለች ። ፍቅር ከቶ አትወድቅም . . . » [5]

. «... ትምህርትን ተላይ ተላዩ ኩረፈውን ማንጣ ትና ካናት ካናቱ ገፈታውን መጨለፍ ብቻ ሳይ ሆን ከሥር ጉብተህ ጥለቀው ፤ ደንብቀው ፤ አንቅ ረው ፤ አሟጠው ፤ ምጠጠው ፣ ጨልጠው ... »

5 «ለእምሮ» ፣ 'በሥልጣኔ አስተዳደግ' ፣ አ.አ. ሐምሌ 25/1916 ።

• «ወይ ሰውነ ወይ አንተ ብሎ ፍጡር ! ፍቅርን ያህል ነበልባል ተፈጥሮብህ ፣ ሕይወትህ የጋመ ፣ የተሟሟቀ ወይም የገመነና የተቃጠለ ሲሆን ብህ ይኖራል . . . »

• «ይህች ቀበሌ ፣ የአበባ ድሪ በእንግትዋ አጥልቃ በተፈጥሮ እንዲህ ትሽለምለም እንጂ ፣ ልግድ ሁለት እግሩን በተራራ በተራራው ፣ በአምባ በአምባው አንፈራጠ ዘርግቶ ፣ ደመናውን በውሃው ላይ ጥሎ ፣ ግድግዳውን በስንፍና ጋርዶ እየተሞላቀቀ ፣ የዕውቀት ጮራ አሳሳልፍም እያለ ይታገላል ... »

• «. . . ድርጊቱ የሆነበትን ቦታ በትክክል ባላ ውቀውም ቅሉ ፣ በዚች የሰው ደም እንደ ጅረት በሚፈስባት ጣእመ አልባ የአንጀራ እናት ዓለም መሬት መሆኑን እርግጠኛ ነኝ ... »

• «... በዚች በምታስገርም ዓለም ፣ በአስገራሚ ነቷ ላይ አስገራሚ ነገር ሲደረግ ከመኖሩ የተ ነሣ ፣ ከመንገድ ላይ ቆሞ ፍጥረትን በሚያስተ ላልፈው በዓለም ፖሊስነት የሚዘዋወረውን የደቂቀ አዳምን መንገድ ሲመረምሩት ፣ ደንና ጥሻ ፣ ገደልና ዋሻ ፣ ወጣ ገባና ስርጉጥጉጥ ጣም ሆኖ ይገኛል ... »

• «... ዓለምም የቀድሞውን እድፋምነት ትታ ፣ መኳኳልና መዋዋብ ፣ ራሷን መሠራራትና መታሸም ፣ ጠጉሯንም ማሳመርና በሚያንፀባ ርቅ መልክ መታየት ፈቀደች ። ከዚህ የተነሣ ፣

ልምድን ዘመር በል ብላ እናንጫውን ለማ ለት በትር ብትመዝበት ፣ ካንቺ ጋር ምን አታገ ለኝ በግለት አልም ብሎ ጠፋ ... »

• «... የጥበብ ተወላጅ ፣ የሥልጣኔ ተዛማጅ እንድሆንና የዕውቀት ባላባት እንድባል ፣ ተምሮ ለማወቅ ወደ ውጭ አገር ጉርፍ ወሰ ደኝ ። እንዲህ ነው ውሀ አወሳሰድ ... »

• «... ነፋሱ ጸጥ (ዲብ) ሲል ባሕሩ እንደ ጸሎተ ሕሊና አድራሽ ድምጹን ጥፍት ያደርጋል ። ኮሽ አይልበትም ። ከተውንም ሁሉንም ይተ ወውና ይዝላል ። ሥርዓተ ሞት እንደ ደረሰለት ምውት አሳቡን ጥሎ ዟ ብሎ ይዘረጋል ... »

• «... ያልተማረ ሕዝብ ባሕሩ ..... የኢኮኖሚ መተንፈሻ ሳንባ መሆኑን አያውቅም ... »

• «... መርከቦቹ የውሀ እናት አበባዎች መስለው ከባሕሩ ማዕበል ጋር እየተፈካከሩና እየተገራ መሙ እየተጣለቁና እየተጻረቁ በትግል ላይ ሆነው ሲታዩ ያስገርማሉ ... »

• «... አእርፐላኖች ያለየር ዋናተኞች ሆነው የን ፋሱን ማዕበል እየቀዘፉና እንደ ሰንጋ ፈረስ ካፍንጫቸው በሚወጣው የአየር ቡልቅታ ፣ ኃይለ ነፋሳትን እያራገቡ ሲበሩ..... »

• «... ነፋሱስ ቢሆን በተፈጥሮ ሕጉ ውስጥ የሌለ ሽክም በጀርባው ላይ ተጭኖ የጥበብ አጋሰስ ሆኖ ፣ ለኩቱው መርገጫ በሌለው በአየር ላይ

እየታገለ ሰማይ ለሰማይ ሲንጋፈፍ እንዴት ይደንቀው ...»

- «... 1921 ዓ. ም. ገና ሰላም ሳይታመም ፤ በመካከለኛ ሕይወት ሳለ ፤ ራቤንና ወገቤን እያለ ሲንቀላበስና ብርድ ብርድ ሲለው ወይም ሲያተኩሰውና እንደማሳል ሲለው... »

- «...የልማድ ጉም የሸፈነውና የስንፍና ዳመና የጋረደው ጊዜ መቼም ቢሆን ለፀሐይ አይመቻ ትም ። ዘለዓለም ከስንፍና ምድጃ ተወዝቶ ይኖር ዘንድ... የተፈጠረ ፍጥረት እንዲህ ያለው ተግባር የሞት ሞቱ ነው...»

- «ሰውነቴ በእሳት ሀዘን ተቃጠለ ። በሀዘን ንፍሮ ውሀ ተቀቀለ ። አንጀቴ ተበጣጠሰ ። ልቤ ነበዘ ። አእምሮዬ ናወዘ ። ወይኔ ቦዘ ...»

- «... በእንደዚህ ያለ ማጓከም ፥ የመጣቶችን አሳብ የተሰበረ መቃ ለማድረግ በፍቅራዊ መንፈስ ወይም በመንፈሳዊ ፍቅር ልቡናን ማሸት ፥ በአእምሮ የተቀረፀውን የዕውቀት ማህፀን ያሟሽሻል ...»

- «... ትኩስ ስሜት በሰውነቴ ውስጥ ካውያ ውን አሙቆ ልቤን ያሸው ፥ ይዳምጠው ጀመር... »

«... ከዚህ የተንጣ የሀገሬ አኳኋን ትዝ አለኝ ። ትዝታዋም እሳቱን ለኮሰብኝ ። ከቶውንም ረመጡን ዌሮ በተነብኝ ። ዌራርውን ብው አድርጉ አነደደው ። ሰውነቴን አቃጠለው ። እን

ዥቴን አሳረረው ። የናፍቆቷ ሽል በሆዴ ተላ ወሰ ። የሠራ አካላቴን አፈራረሰው ። ፍቅሯ በጥልቅ ሰውነቴ ገብቶ በረበረኝ...»

- «... መምህራም ትጋቴንና አያያዜን በማየት ትምህርት ወተትን አብዝተው በዋንጫ ራቤ ሞሉልኝ ...»

- «... ልብ ብለው ሲመለከቱት ሀዘን በሚዳ ልቡ ላይ አዳራሹን የገጠገጠበት ይመስላል...»

(11) ማራቶን 1

ማራቶን (ረፍት የለሽ) አረፍተ ነገር ፥ ከመርዘሙ የቀነሳ ሀሳቡ በየፈርጁ ያልተቋጨ ወይም ቢቋጭም አሰልቺነት የሚኖረው አየነፍ ነው ። አንዳንዴ ሰርአቱን ተከትሎ ከተ ቀናበረና እንዳይሰለች ሆኖ ከተቋጨ ፥ ከአጫጭር አረፍተ ነገሮችም ይበልጥ የሚያመረቃበት አገባብ አለው ።

አስረጅ 1

« ... እዚህ ላይ በአቀረብኩት አስተያየት መኪናዎች ከውጭ አገር እንዳይመጡና አገር ውስጥ ገብተው እንዳ ይሸጡ መከልከል አለባቸው የማለትና ፥ ገዥዎችንም የመ ንቀፍ ሳይሆን ፥ ሁላችንም እንደምናውቀው በአለንበት ዘመን በሥልጣኔ ገስግሰው እንዲስተሪያቸውን የአስፋፉ አገሮች ፥ በየጊዜው የመኪናዎችን ሞዴል እየለዋወጡ የሚ አቀርቡልንን መኪና ለመግዛት የሀብታቸው መጠን የማይ

የሰመረ አገባብን በሚመለከት ፥ ስለ ፈሊጥ ገፅ 53 '(መ) (1)—(3)' ፥ ስለ ሰውኛ ገፅ 166 '(በ) (1)' ን ተመልከት ።

ፈቅድላቸው ሁሉ በዱቤም ሆነ ዋጋውን እርስት በመሸጥ ከፍለው የመኪና ባለንብረት የሆኑ ሰዎች ብዙ ስለሆኑና በአዲስ አበባ ውስጥ መኪናዎች ካለመጠን በዝተውና ከመንገዱ ተትረፍርፍው ሲታዩ ከሀገራችን ውስጥ እየተሠሩ የሚወጡ እንጂ ከውጭ አገር ተሰርተው መጥተው በውድ ዋጋ የተገዙ ስለማይመስልና አገራችን ወጣት ልጆቿን እያስተማረች የፍጡር ጓደኞቻችን ከሚገኙበት ሥልጣኔ ለመድረስና ሰፊ ዕውቀትን ለመጨበጥ በምትገሰግስበት ጊዜ ይህ ጉዳይ ከግቡ እንዲደርስ መርዳት የሁላችን ተግቢ ሥራችን መሆኑን ዐውቀን፣ ከባዕድ አገር እየተላኩ የሚቀርቡልንን መኪናዎች በውድ ዋጋ በመግዛትና ገንዘባችን ከሀገራችን እየወጣ የውጭ አገር ኩባንያዎችን ካፒታል ከማዳበር እንደንታገሥና እራሳችንንም ሆነ ወገናችንንና በጠቅላላ ሀገራችንን ለመርዳት ለሚችል ድርጅት እንድናውለው በማለት ለማሳሰብ ነው . . .'[6]

በራሱ ቋንቋ ሲስተካከል ፣

ብዙ ሰዎች ፣ የሀብታቸው መጠን መኪና ለመግዛት የማይፈቅድላቸው ሁሉ ፣ በዱቤም ሆነ ዋጋውን እርስት በመሸጥ ከፍለው የመኪና ባለንብረት ስለሆኑ በ(የሆኑ ሰዎች ብዙ ስለሆኑ) አዲስ አበባ ውስጥ መኪናዎች ካለመጠን በዝተውና ከመንገዱ ተትረፍርፈው (ሲታዩ) ይታያሉ ። ከሀገራችን ውስጥ እየተሠሩ የሚወጡ እንጂ እውነትስ ከውጭ አገር ተሠርተው መጥተው በውድ ዋጋ የተገዙ (ስለማይመስልና) አይመስልም። (እዚህ ላይ በአቀረብኩት አስተያየት) አስተያየቴ መኪናዎች ከውጭ አገር አንዳይ

6 የዛሬይቱ ኢትዮጵያ ፣ 'የኢኮኖሚያችን መትመፍት' ፣ (አ.አ. 1945) ።

መጡ ወይም (አገር ውስጥ ገብተው) ከመጡ በኋላ እንዳይሸጡ (መከልከል አለባቸው) የማለትና ፣ ገዥዎችንም (ሳይሆን) የመንቀፍ አይደለም ። አገራችን ወጣት ልጆቿን እያስተማረች የፍጡር (ጓደኞቻችን) ጓደኞቿ ከሚገኙበት ሥልጣኔ ለመድረስና ሰፊ ዕውቀትን ለመጨበጥ በምትገሰግስበት ጊዜ (ይህ ጉዳይ ከግቡ እንዲደርስ) ከግቢ እንድትደርስ መርዳት የሁላችን ተግቢ ስራችን መሆኑን አውቀን ፣ (ሁላችንም እንደምናውቀው ፤ በአለንበት ዘመን) በስልጣኔ ገስግሰው ኢንዱስትሪያቸውን ያስፋፉ አገሮች በየጊዜው የመኪናዎችን ሞዴል እየለዋወጡ የሚያቀርቡልንን (ከባእድ አገር እየተላኩ የሚቀርቡልንን) መኪናዎች በውድ ዋጋ (በመግዛት) ከመግዛት በመቆጠብ ፣ ገንዘባችንን (ከአገራችን እየወጣ) የውጭ አገር ኩባንያዎችን ካፒታል (ከማዳበር) ማዳበሪያ ከመድረግ እንድንታገስና ፣ እራሳችንንም ሆነ ወገናችንንና በጠቅላላ ሀገራችንን ለመርዳት ለሚችል ድርጅት እንድናውለው በማለት ለማሳሰብ ነው . . . »

(ጉጠቁማቡ የሚያመለክቱት መውጣት ያለባቸውን ታላትና ሀረጎች ነው ።)

እውንም ቢሆን የመጨረሻዉ አረፍተ ነገር ረጅም ነው ። ቢሆንም ሀሳቡን እንደሚገባ አድርጎ ያቀርባል ። በግራቱን አረፍተ ነገር ለመጠቀም ከፍተኛ ችሎታን ይጠ ይቃል ፣ አለዚያ ከላይ እንደ ተመለከትነው ፣

(ሀ) ባለቤትና ተሳቢ ከመጠን በላይ ከመራራቃቸው የተነሳ ፣ አንባቢው የተነሳበትን ነጥብ ይዘነጋል ። ባይዘነጋም ፣ ትርጉሙን ለማግኘት የመጀመሪያው

ባለቤት የት እንደሚያበቃና ሌላው የት እንደሚጀ ምር ግጤን ይኖርበታል ።

(1) '. . . እዚህ ላይ በአቀረብኩት አስተያየት ፥ መኪናዎች ከውጭ አገር እንዳይመጡና አገር ውስጥ ገብተው እንዳይሸጡ መከልከል አለባ ቸው የማለትና ገዥዎችንም የመንቀፍ ሳይ ሆን . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

የሚቀርቡልንን መኪናዎች . . . . በመግዛት . . የውጭ አገር ኩባንያዎችን ካፒታል ከማዳበር እንድንታገስ . . . .'

መይም

(2) '. . . . እዚህ ላይ በአቀረብኩት አስተያየት መኪናዎች . . . . . ገዥዎችንም የመንቀፍ ሳይሆን . . . .

. . . . . .

ገንዘባችንን ሉራሳችንንም ሆነ ወገናችንንና በጠቅላላ ሀገራችንን ለመርዳት ለሚችል ድር ጅት እንድናውለው በማለት ለማሳሰብ ነው . . .' አንቀፁ ትርጉም እንዲሰጥ «ገንዘባችንን» የሚ ለው ቃል መጨመሩን አስተውል ።

(ሰ) ድግግሞሽ ይኖርበታል ።

. መከልከል አለባቸው (ባካባቢው ካለው ሀሳብ ጋር ሲተያይ)...
. የሆኑ ሰዎች ብዙ ስለሆኑ ...
. በሥልጣኔ ገስግሰው እንዱስትሪያቸውን ያስ ፋፉ ...
. ከውጭ አገር እንዳይመጡና አገር ውስጥ ገብ ተው ...

(መ) የተግፈበት ግምባር ያለምክንያት ስለሚለዋወጥ አንድነት ያጣል ።

. ሞዴል እየለዋወጡ የሚያቀርቡልንን ...
. ከባዕድ እየተላኩ የሚቀርቡልንን ...

(ሰ) ድረታ ይበዛበታል ።

. እዚህ ላይ በአቀረብኩት ...
. ሁላችንም እንደምናውቀው ...
. በአለንበት ዘመን ...

(ረ) ባለቤትን ከመለዋወጥ የሚፈጠር ስህተት ይበ ረክታል ።

. ጓደኞቻችን — ጓደኛቹ
. ከግቡ እንዲደርስ — ከግቧ እንድትደርስ
. የውጭ ካፒታል ከማዳበር — የውጭ ካፒታል ልን ማዳበሪያ ከማድረግ

(ሸ) የመደብ ፣ የያታና የቁጥር ስርአት ፣ የማድረግና የመደረግ ጠባይ ፣ የቃላት አሰካክ ህግ ይፋለ ሳል ።

(ቀ) ስለተንዛዛ የሀሳብ ቅደም ተከተልና ውህደት ይጠፋል ። ሀሳቦችን አብሮ አብሮ በማሰለፍ ታቅዶ የተፃፈ ሳይሆን ፣ እንደ መጣ የተደረተ ስለሚመስል ትርጉምም ሆነ ስሜት የመስ ጠት ሀይሉ ይቀንሳል ።

(በ) ከሁሉም በላይ የአረፍተ ነገሩ ርዝመት ካለከ ተለው ችግር የተነሳ ፣ ደራሲው ያሰበው ሀሳብ በሚገባ ስላልተላለፈለት ድካሙ ሁሉ ከንቱ ይቀራል ማለት ነው ።

(በአማባቡ ስለ ተቀናበረ ማራቶን አረፍተ ነገርበመዘርዝር ቅንብር የተሳመደ ፣ ገፅ 331—2 ፣ በማደራረብና በማስተዛዘል የተሳመደ ፣ ገፅ 137—8 እና ገፅ 139 ቁጥር (7) ን ተመልከት ።)

(12) 'ቃላት ያጥሩኛል'

አላዋቂነትን በግልፅ ስለሚያሳይ የፅሁፍን ተነባቢ ነት የሚያረክስ እያየፍ ወይም አባባል ነው ። የተነሱበትን ሀሳብም ሆነ ሌላ ነገር መግለፅ ሲያቅት እና/ ወይም የሚ ባለው ሳይኖር ሲቀር ማብቃቱ ይመረጣል ።

አስረጅ 1

. ያሳለፍናቸውን የደስታ ጊዜያት ዘርዝሬ ለመ ግለፅ በእውነቱ ቃላት ያጥሩኛል ።

. እረ የዚያን ጊዜ ነገር ስንቱ ተመርቶ !

. ባህሩን ቀለም ሰማዩን ብራና ባረገውም ስላንች ያለኝን ስሜት ፅፌ አልጨርሰውም ።

. በዚህ ጊዜ የነበርኩበትን ደስታ ምን ብዬ ልናገረው ፣ እንዲያው ዝም ነው ።

(13) ሰበካ

ፀሀፊዉ ለማስተማር ከሚኖረው ፍላጎት አንፃር ፣ ያለ ቦታው ተደንቅሮ የሚገኝ አጠቃላይና የግል አስተሳሰብ የሞላበት ማብራሪያ ነው ። ኪንነት የለውም ፣ ውሸት ውሸት ስለሚል . . . 'ምክርህን ራስህ ተጠቀምብት' ያሰ ኛል ።

አስረጅ 1

« . . . ታዛቢዎች ፣ 'ሊሆን የማይችል ነው ! ከሆነም ትክክል አይደለም ፣ መዋደድ መጣላትም ለእኔ ብቻ የመጣ አይደለም ። ደግሞስ ሌላ ማፍቀር አትችልም እንዴ ? እኔስ እንደሱ መሆን አትችልም እንዴ ?' ማለታችሁ የማያጠራ ጥር ነው ። የእኔ መልስ ግን ፣ 'እንዲህ ማለት አይገባም' የሚል ነው ። በሞት የተለያየ ሰው እልቅሶም ጨፍሮም ከጊዜ በኋላ መርሳት አይቀርም ። በቁም የተለያየ ሰው ግን በተለያየ ቁጥር መንደዱ ፣ መቃጠሉ ፣ የማይቀር ነው ። ሊጠፋ በደረሰ አሳት ላይ እንደገና በየጊዜው ክብሪት መጫር ማለት ነው ። 'በቁም ካሉ ፍቅርን እንደገና ሊመ ሰርቱ አይችሉም' የሚል ጥያቄ ሊቀርብ ይችላል ። በምን መንገድ ቢመሰረት የቀድሞውን በሽታ ይሸፍናል ፣ እንደ ቀድሞው ይሆናል ማለት ከንቱ ነገር ነው ። ለማንኛውም

ነገር ቀዳሚ መፍትሄ የሚሆነው ምንንም ነገር ከመጠን በላይ አለ መውደዱ ነው . . .»

(14) በመመላደቅ

አንድን ነገር ፥ ሁኔታ ወይም ባህሪ ማስረጃና ተጨባጭነት በሌለው አኳኋን ማመስገን ሲሆን ፥ ከንቱ ውዳሴና ግብዝነት ይበዛበታል ። በአብዛኛው በጥቅልና በረቂቅ ቃላት ስለሚጠቀም ኪናዊ ፅሁፍነት አይኖረውም ።

አስረጅ ፤

«... ባልንጀራህን እንደ ራስህ አድርገህ ውደድ የተባለው ቃል በጥብቅ የሚታሰብበት ነው ። ባልንጀራ የምስጢር ተካፋይ የልብ ወዳጅ ነው ። ባልንጀራ ስለ ጓደኛው ሕይወቱን የሚሠዋ ፥ ዓለማውን የማይለውጥ በእርግጥ የሚታመን ነው ። ግንም ሰው ቢሆን ከሚስቱ ካባቱ ፥ ከእናቱና እንዲሁም ከልጁ በፊት የደረሰበትን ወይም የሚደርስበትን ሁኔታ ለጓደኛው ለመግለጽ ይገደዳል ። በዚህ መሠረት የጓደኝነት ቃል ኪዳንና ከልብ የሠረፀ ወዳጅነት ለዘለዓለም ጸንቶ የሚኖርበት ቦታና ቤት ለማኅበራዊ ኑሮ አጠባበቅ አንድ ምስክር መሆኑ አይካድም ። ግን ፥ አንድ ጉድለት አለ ፤ ይኸውም ፍቅር በረከሰበት በእሁኑ ጊዜ የሸንገላና የክህደት መንፈሶች እየበረከቱ በመታየታቸው ነው ። አንዳንድ ጓደኛ ውለታውን አፍርሶ ሕግን ጥሶ ባልንጀራውን ይክዳል ፥ ያማዋል ፥ ወይም ለክፉ ፍርድ አሳልፎ ይሰጠዋል ። መተማመንንም ከሕሊናው ላይ ፍቆ የገዛ ጓደኛውን በጥላቻ ዐይን ይመለከታል ። ከቶውንም በደሙ ለመታጠብ በሕይወቱ ለመጫወት የሚቦዝን አይደለም ። ይህም ዓይነቱ ጓደኛ ከዲያቢሎስ ከሀዲት ጋር የተያያዘ የተጠላ

ምግባር በስሜቱ ላይ የበቀለበት ነው ። ጓደኛ ፥ የሚለውጥ ባህርይ ወደኋላ የሚሸሽ ተግባር ሊታበት አይገባም ። እስከ መጨረሻው በፍቅር ሰንሰለት ከባልንጀራው ጋር መያያዝ አለበት ። በጓደኛው የሚቀና ባልሠራውም ሥራ ጓደኛውን ወደ ተንኮል ማጥ ለማግባት የሚሞክር ፥ የዕዳና የመከራ ቀንበር ለመሸከም በመንፈሱም በግብሩም የሚጥር ጓደኛ የጠቅላላው ማኅበራዊ ሕይወት ጠላት መሆኑ የተሰወረ አይደለም ። እንደዚህ ዓይነቱም ጓደኛ እንዴ ይሁን ፈገግታ በመስጠት ጸድቁን ከነሕይወቱ ለመቅበር እያሴ ጊዜ የሚፈጅበት አይደለም ። ይህም የተጠላ ተግባር በብዙዎች ላይ የደረሰ መሆኑን የያንዳንዱ ቤተሰብ ነዋሪ ደህና አድርጎ የሚያውቀው በመሆኑ እምብዛም ሊያስደንቀን አይችልም ። ግን የስሜቱ ወላፈን የአድራጎቱ አፈጻጸም የመንፈስን መልክ በንጹት ሽፍኖት እንደሚኖር አይጠረጠርም . . . »[7]

(15) ጥቅልና ረቂቅ ፅሁፍ

አስረጅ ፤

«... ዐልፈዋል የተባሉትን ዘመናት መለስ ብለን ብንመለከታቸውና ተመልከቷንም ምን ያህል የመኖር ትግል እንዴ ተደረገባቸው ፥ ምን ያህል አበው ስለ ነፃነት እንደ ተሰዉባቸው ስናስተውል ፥ እንጻላለፉ ሆነው ለመገንት የሚያስችል መልክ እናይባቸዋለን ...

7 የዛሬዱቱ ኢትዮጵያ ፥ 'የተጠላ ተግባር' (ኤ.አ. 1954) ።

«...ይሆንም ስል ባለፈው ጊዜ በቂ ተግባር ተፈፅሟልና እሱ ስለሚበቃን እሱን ዝም እንበል ማለቴ አይደለም ። ነፋስና ሀይወት ዘወትር መንቀሳቀስ እለበት ...

«...አባቶች እንደዛሬው በመጫሚያ እርዳታ ሳይሆን በሌላ ተረክዝ እየነሰንሱ ያቀኑት ፣ ያጠኑት አገር ያለው ትውልድ ፣ ምን ማሰብ እንደሚኖርበት ከሀሊናው ጋር እህ ? ብሎ መጠያየቅ አለበት ።

«በጊዜው የሆነውን ያየውን ያህል እህ ? ብሎ የሰማው የአባቶች ገድልና ተጋድሎ ሲናር እውቀቱም ሆነ የባለታሪኮች ዘርነቱ ሊጸድቅለት ይችላል ።

«እነዚያ በስም ሀያዋን ፣ በሥጋ ምውታን ፣ በነፍስ ጻድቃን ሁነው በመንፈስ የሚታዩን አባቶቻችን እንደ ረመጥ የሚፋጀውን ረሞጫ እየረገጡ ነው ጠረፉን ጠብቀው ያቆዩን ፣ ጦርነታቸውም ከሰብአዊ ጠላት ብቻ ጋር ሳይሆን ፣ ከጥይት ከሚቀድመው ከጦር ይልቅ ጠልቆ ከሚ ወጋው ከበረሃው ወባና ናላ ከሚበሳው ከሀሩሩ ትኩሳት ጋር ነበር ። ከዚህም ራቡና ጥሙ ፣ የመጓጓዣ እጦትና የመገናኛ ችግሩ ምን ያህል አዋኪ እንደ ነበር ለማወቅ አያ ዳግትም ።

«በዚያን ጊዜ ይፈለግ የነበረው አገርን ብቻ ከጠላት ተከላክሎ ማስቀረትና ስንዝር መሬት እንኳ ቢሆን ተቆርሶ እንዳይሄድ ተከላክሎ ማቆን ነበር ። ይህም አልቀረም ። ተደርጓል ። ኢትዮጵያ ለሲሳያቸው ትሆናቸው ዘንድ ጓጉ ተው ለመጡት ወራሪዎች ለመቃብራቸው እስክትሆን ድረስ ብዙ ገድል ፈጽመዋል ።

«ይህን የመሰለው የከባድ ትግል ኑሮ ከሰፈ በኋላ የተወለደው ትውልድ የዛሬውን ብቻ ሲከታተልና የአሁኑን ብቻ ያዝሁህ ፣ ያዝሁህ ሲል ያሰፈው እንዳያመልጠው ዐይኑን ወደ ዘመናት ማዶ መወርወር እለበት ...

«...በአሁኑም በምኞትና በተድላ ዘመን የሚገኝ ትውልድ ፣ የጊዜው ምኞትና ደስታ የጓሮውን ያባቶቹን መከራና ሥቃይ ያስዘነጋዋል ተብሎ አይታሰብም ።

«የታሪክ አባቱን የረሳ ሕዝብ መሠረት የሌለው ሕንፃ ማለት ነው ። የትምህርት መጀመሪያ ፊደል እንደሆነ ሁሉ ለማናቸውም ዕውቀትና ጥበብ ወይም ኑሮና ደረጃ ፣ ታች ኛው መነሻ የተፈጠረባትን አገር እንደ አውታር ወጥሮ ይዞ ፣ ነጻነቷ እንዳይረግብ ፣ በሯ እንዳይንገረበብ ፣ ጋሻዋን ጨብጦ አቆይቶ ለትውልድ ማስተላለፍ የጊዜውን ብቻ ለሚከታተል ትውልድ ዘበት ይመስለው ይሆናል ።

«ለአንድ ከፍል ዓለም ሕዝብ ዋና ችግሩና የቆዳ በሽታው ከኃይል በታች በመውደቅ የሚያርስበት የተገኘ ነት ቀንበር ነው ።

«ይህም ከባድና አስጨናቂ ቀንበር በብዛት ወድቆ የነበረው በነማን ጫንቃና በነማን ትከሻ እንደ ነበር ስናስብ ፣ የዛሬው ዓለመኛ የጥንቱ መከረኛ አፍሪካ ትዝ ይለናል...

«...አፍሪካ በተፈጥሮ ሕያዋንና አግአዝያን የሆኑ ህዝቦች የሰፈሩበት ከላይ አየርና ሰማይ ጨረቃና ፀሐይ ከታችም ምድርና ቀላይ ያሉበት ፣ አዝማናትና ዓመታት ያልተከፈሉበት ... ራሱን የቻለ ዓለም መሆኑን የተፈጥሮ አመዳደቡ ይመስክርለታል ።

«በቀለም ልዩነትም ቢሆን የሌሎች ነጭነትና የእሱ ጠይምነት ከአዳም የደም ጋን የተቀዳና ማእሰ አካሉም (የሥጋውም ቆዳ) ከዚያው ከአዳም ማእሰ ሥጋ የተወሰደ እንጂ ከሌላ የታረፈና የታረፈ ገላ አይደለም።

«የመጀመሪያው ሰው የመልኩ ቀለም ነጭ ወይም ጥቁር ወይም ቢጫ መሆኑ በምን ሊታወቅ ይቻላልና ነው፥ የቀለም ተመሳሳቂዎች የሚከራሩት?»[8]

ዕሑፉ 550 ያህል ጥቅል ቃላት ይዟል። ጥቅል ቃላት ረቂቅ እሳቤዎች ናቸው ፤በይበልጥም የሳይንስና ፍልስፍና ሀሳቦችን መግለጫ በመሆናቸው ፥ ይህን ዕውቅ ደብዛዛና ዝብዝብ የበዛበት እድርገውታል። ባጠቃላይ ዕሁፉን ካዳ ከሙት ውስጥ የሚከተሉት ነጥቦች ይገኙበታል ፥

(ሀ) ድግግሞሽ

(1) ዘመኑን ካለ መወሰን እንፃር

. ያለፈው ዘመን ...

. እልፈዋል የተባሉት ዘመናት ...

. ባለፈው ጊዜ ...

ፀሀፊው የሚፅፍበትን ዘመን እስኪወስን ድግግሞሽ አብዝቷል። ጊዜውን ከወሰነ እንኳ በኋላ በነዚሁ እመታት ውስጥ ሰለ ተደረገው በሚውሳት ፋንታ ሲዋዥቅ ይታያል።

8 የዛሬይቱ ኢትዮጵያ ፥ 'ህያውነት ያለው የጀግኖች አባቶቻችን ታሪክ' ፥ (እ. አ. 1954)።

(2) ሀሳቡን ካለመጨበጥ እንፃር

. የዛሬውን ብቻ ሲከታተል ...

. የእሁኑን ብቻ ያዝሁህ ያዝሁህ ሲል ...

. የመኖር ትግል እንደ ተደረገባቸው ...

. መለስ ብለን ብንመለከታቸው

. ያለፈው እንዳያመልጠው ዐይኑን ወደዘመናት ማዶ መወርወር አለበት

. የጊዜው ምኞትና ደስታ

. በአሁኑ በምኞትና በተድላ ዘመን ደሚገኝ ትውልድ

(ለ) ከሊሹና ምሳሌ

. የዛሬው ዓለመኛ የጥንቱ መከረኛ

(መ) አግባብ የሌለውና በፅሁፉ በተጨባጭ ያልተደገፈ ጥላቻ

. ይህን የመሰለው የከባድ ትግል ኑሮ ካለፈ በኋላ የተወለደው ትውልድ (የትግል ኑሮው አልተግለፀም)

. የዛሬውን ብቻ ሲከታተልና የአሁኑን ብቻ ያዝ ሁህ ያዝሁህ ሲል

. እህ ! ብሎ የሰማው የአባቶች ገድልና ተጋድሎ ሲኖር እውቀቱም ሆነ የባለታሪኮች ዘርንቱ ሊፀድቅለት ይችላል

. አባቶች . . . እየገሰገሱ ያቀኑት ፣ ያጠኑት አገር ያለው ትውልድ ምን ማሰብ እንደሚኖ ርበት ከሀሊናው ጋር እህ ? ብሎ መጠያየቅ አለበት

. የጊዜውን ብቻ ለሚከታተል ትውልድ ዘበት ይመስለው ይሆናል

(ሰ) ደብዛዛ ዘይቤ

. የተፈጠረባትን አገር እንደ አውታር ወጥሮ ይዞ

. ጋማዋን ጨብጦ

. በስም ሀያዋን በሥጋ ምውታን በነፍስ ጻድቃን

. በመገፈስ የሚታዩን አባቶቻችን

. የሌሎች ነጭነትና የእሱ ጠይምነት ከአዳም የደም ጋን የተቀዳ

(ረ) የተደረተ ተራ ሀሳብ

. አፍሪካ በተፈጥሮ ሀያዋንና አማአዝያን የሆኑ ህዝቦች የሰፈሩበት

. አፍሪካ . . . ከላይ አየርና ሰማይ ፣ ጨረቃና ፀሀይ ፣ ከታች ምድርና ቀላይ ያሉበት

. አፍሪካ . . . አዝማናትና አመታት ያልተከፈሉበት

በራሱ ቋንቋ ሲስተካከል

ይህንም ስል በቂ ተግባር ተፈፅሟልና እሱ ስለ ሚበቃን አሁን ዝም እንበል ማለቴ አይደለም ። ነፋስና ሀይወት ዘወትር መንቀሳቀስ አለበት ...

... የታሪክ አባቱን የረሳ ህዝብ መሰረት የሌለው ህንፃ ማለት ነው ።

የትምህርት መጀመሪያ ፊደል እንደሆነ ፣ ለማናቸውም ዕውቀትና ጥበብ ወይም የኑሮ ደረጃ ፣ ታችኛው መነሻ የተፈጠሩባትን አገር ነፃነት እንዳይረግብና በጅ እንዳይንገረበብ ... ጠበቆ አቆይቶ ለትውልድ ማስተላለፍ ዘበት ይመስለው ይሆናል ። ይህም አልቀረም ተደርጓል ። ኢትዮጵያ ለሲሳያቸው ትሆናቸው ዘንድ ጓጉተው ለመጡት መራሪዎች ለመቃብራቸው እስከትሆን ድረስ አባቶቻችን ብዙ ገድል ፈጽመዋል ።

ገድሉንም የፈጸሙት እንደዛሬው በመጫሚያ እየሄዱ ሳይሆን በሌጣ ተረከዝ ፣ እንደ ረመጥ የሚፋጅውን ረሞጫ እየረገጡ ነው... ። ጦርነታቸውም ከሰብአዊ ጠላት ብቻ ጋር ሳይሆን ከጥይት ከሚቀድመው ከጦር ይልቅ ጠልቆ ከሚወጋው ከበረሃው ወባና ናላ ከሚበሳው ከሀሩሩ ትኩሳት ጋር ነበር ። ከዚህም ራቡና ጥሙ ፣ የመጓጓዣ እጦትና የመገናኛ ችግሩ ምን ያህል አዋኪ እንደ ነበር ለማወቅ አያዳግትም . . . .

ለአንድ ከፍለ አለም ህዝብ ዋና ችግሩና የቆዳ በሽታው ከሀይል በታች በመውደቅ የሚደርስበት የተገዥነት ቀን በር ነው ። ይህም ከባድና አስጨናቂ ቀንበር በብዛት ወድቆ የነበረው በነማን ጫንቃና በነማን ትከሻ እንደነበረ ስና ሰብ... አፍሪካ ትዝ ይለናል ።

አፍሪካ አንድ ሙሉና ሰፊ ከፍለ ዓለም ነው ። ሌሎች ከተደረገላቸው ተፈጥሮ የጎደለበት ነገር የለም ።በቀለም ልዩነትም ቢሆን ፣ በሌሎች ነጭነትና በእሱ ጠይምነት ረገድ ደሙ ከአዳም የደም ጋን የተቀዳና ማእሰ አካሉም (የሥጋው ቆዳ) ከዚያው ከአዳም ማእሰ ሥጋ የተወሰደ እንጂ ከሌላ የታረ ፈና የታረፈ ገላ አይደለም ። የመጀመሪያው ሰው የመልኩ

ቀለም ነጭ ወይም ጥቁር ወይም ብጫ መሆኑ በምን ሊታወቅ ይቻላልና ነው የቀለም ተመሳሳቂዎች የሚኩራሩት ?... »

(16) የጓነ ሰውኛ

አስረጅ 1

. «መጠጥ በጠጪው አካል ላይ ጉዳት ከማድረሱ በፊት ፣ በታናው ጣፋጭነት እያታለለ ቀስ ብሎ ይገዛና በአንጐል ላይ የማዘዝ ሥልጣኑን ሲቀዳጅ ፣ መላውን የሰውነት ክፍል በፈለገው ዓይነት ሊዳኝ የሚችል የዲክ ታተሮች ጥሩ ምሳሌ ነው » የግዛቴም ክልል ከጣሳ በር ጀምሮ እስከ ሻምፓኝ ዳርቻ ስለሆነ ፣ ከትንሽ እስከ ትልቅ ያሉትን ለይቶ ያውቃቸዋል ። የአገዛዙም ፈሊጥና ጥበብ አንዱን በማስለቀስ ፣ ሌላውን በማሣቅ ፣ የሚመራበት ሕግና ደንብ ሲኖረው ትንሹን ሳይንቅ ፣ ትልቁን ሳይፈራ በሰነ ሥርአት ያስተዳድራል ። በተለይ የሕይወታችን መቅረዝ ብልጭ ድርግም እያለች « መቆየት ደግ ነው » የምንለው እኔና ቢጤዎች ፣ ያችኑ የመንመነች የሕይወት አውታር በዚያ ስለታም የመጋዝ ጥርሱ በጥሶ እስኪጥላት ፣ ያለንን ፍቅር ሳናጓድል አሜን ብለን እንገዛለታለን . : . »

. «ባሕሮች አስጨፋሪያቸውና አስቦራቂያቸው ከሆነው ከነፋሱ የሚያገኙት ውዝዋዜና ንቅናቄ ለተፈጥሮዋቸው የሚመች የጤና አጠባበቅ ዘዴ ሳያስገኝላቸው አለመቅረቱን ለመረዳት ማዕበሉ ከነፋሱ ጋር ያለው ትግል ናልፊያ ሊያስረዳን ይችላል »

. «በኢትዮጵያ ታላቅ ታሪክ ታየ ። ምድር እልል አለች ። ተራሮች እዘበዘቡ ፣ ኮረብቶች አጨበጨቡ ። ኢትዮጵያ ደስታዋን እንኳን ለምድርና ለሰማይ አካፈ ለችው... »

(17) የባእድ ቋንቋ ፈሊጥ

አስረጅ 1

. 'ያልተወጠረ ጊዜ ስላገኝ መታጠቢያ ክፍል ገብቶ ሶስት የአለም አቀፍ የኮሚኒስት ጋዜጦች እያነበበ . . .'

. 'ከቀሚሶቻቸው ጥለት ላይ ተቋጥረን ከአንድ ቀሳፊ በሽታ ድነናል ... ' [9]

. 'ባያቴ ቀሚስ ተጠልፎ የታሳቁ የብረት መድፍ እሳታዊ እስትንፋስ ርቆ ሄደ ...' [10]

. 'ባለግርማዊ ጢት ወደ ዓለም መጣ ...' [11]

. 'ጨለማው የቅጠሎቹን ብዛት አወፍሮት ነበር ...' [12]

. 'የሰረገላ ጉዞማ መንገጠጥ የጉድጓድ መንገ ጫገጭ ከኩቤዎች እንቅስቃሴ ተሰማ ...' [13]

. 'በመንገድ የምትጓዘው ሠረገላ አቅለሽልሿት የወደቀች ትመስል ነበር ...' [14]

. 'ተናካሽ ብርድ ቀስቀሰኝ ...' [15]

. 'የጦርነቱን ተናካሽ ጢስ ምጌዋለሁ ...'[16]

ከ9—16 ጀቶሬ 'ናጊቡን ፣ 'የሲጃራ ግጨሻይቱ' ።

(18) ፅያፍ

አስረጅ ፤

'... የወንድ ስኳር የሚፈልገው ሀዋሴ ሞቷል...'

'... እስኪያልባቸው ተላላኩ ፥ ምላስ ለምላስ ተቆላለፉ ፥ ጥርስ ለጥርስ ተሞራረዱ ...'

'... ማሬን አትንካ ስትለው ፥ ሲተሻሹ ፥ ሲጋፉ ፥ ሲሟረዱ ፥ ሲያረሹ ፥ ሲዳለጡ ትዝ ድንዝዝ አለው ...'

(19) በተጨማሪ በኪነ-ፅሁፍ ውስጥ ፥ ክባድ የአማርኛ ቃላትና ፈሊጥ ፥ የግእዝ ቃላት ፥ እምብዛም ያል ተለመዱ ባእድ የተውሶ ቃላት በብዛት ተገድ ግደው ከተገኙ የሀሳቡን እና/ወይም የስሜቱን ሽግግር እንደሚያጨልሙት መታወቅ አለበት።

2.6 ማጠቃለያ

እስካሁን ስለ ቃላትና በቃላት አጠቃቀም ወቅት ሰለሚገ ጭ ችግሮች በሰፊው ተወያይተናል ። ቢሆንም ፥ ቤት በጠብ እንደሚገነባ ሁሉ እነሱም የሀሳባችንና/ወይም የስሜታችን መገንቢያዎች ስለሆኑ አንዳንድ አበይት ነጥ ቦችን እንደገና ማጤን ይኖርብናል ።

(1) በንጠላ ትርጉም ረገድ

(ሀ) በይበልጥ ንጠላ ትርጉማቸው ቁጭ ቁልጭ ባለ ቃላት መጠቀም ፤ ይብዛዛ ትርጉም ያላቸ ውን ማስወገድ ፤

ለምሳሌ ፥ አንድ ፀሀፊ በድርሰቱ ውስጥ ፥ አንድ አይነተኛ ገፀ ባህሪ ፥ ፖለቲካን በሚመለከት ጉዳይ የሚ ታይበትን አጉል ተከራካሪነት ለመግለፅ ፈልጐ ፥ 'ግርማ ዘብዛባ ነው' ብሎ እንደሆነ ፥ ፅሁፉን መልሶ እያንበበ ሲያ ስተካክል ዘብዛባ የሚለው ቃል ነገር ግብዛትን እንጂ ፥ ለመግለፅ የፈለገውን አጉል የክርክር አያያዝ እንዳልገለፀለት ከተረዳ ፥ ወዶ ጠብ የሚያመራ አጉል ክርክር ከሆነ ፥ በአተካ ራኛ ፥ ክርክር ተያዘ የማያበቃ ከሆነ ፥ በጨቅጫቃ (ነዝናዛ) ፥ ክርክር የማያበቃ ብቻ ሳይሆን ተሰላችተው ጥለውት ሲሄ ዱም የማይለቅ ሲሆን በሞዛዛ ፥ መለወጥ ይኖርበታል ማለት ነው ።

'ወይም ፥ ግርማ ልጅ የለውም' የሚል አረፍተ ነገር ቢገጥ መውና ለመግለፅ የሚፈልገው ግርማ ልጅ የሌለው መሆኑን ብቻ ሳይሆን ፥ ጨርሶ ልጅ ሊኖረው የማይችል መሆኑን ከሆነ ፥ አረፍተ ነገሩን ፥ 'ግርማ መካን ነው' ወይም፥ 'ግርማ ፍሬ ሊኖረው የማይችል ነው' ወደሚል መለወጥ ይኖር በታል ። በዚህ ላይ ፍሬ የማይኖረው የተለያየ 'ነገር' ስላለ ምርጫውም ከዚያው እንፃር መሆን ይኖርበታል ፤ ለምሳሌ ፥ መካን ወንድ ፥ መሲና ላም ፥ የማታፈራ ዛፍ ወዘተርፈ...

አንዳንድ ጊዜ የግስና የስም መስማማትና አለመስማማ ትም ሊገጥም ይችላል ፤ ለምሳሌ ፥ 'ቡና ይፈላል' እንጂ 'ቡና አይጠመቅም' ፤ ወይም 'ጠላ ይጠመቃል' እንጂ 'አይ ፈላም' ።

(ለ) ንጠላ ትርጉም ስንል የድርብ ቃላትን ፥ እንደ ቃል የሚያገለግሉ ሀረጎችንና የማንድ ቃላትን እርባታና

ሂደት ጭምር ማለታችን ስለሆነ ፥ እንደ ቃሉ ተሳሳቢነት እያዩ ቃላትን ለማወዳደርና በየሂደቱ ውስጥ ያሉትን ለመ ዘርዘር መቻል ፤

ለምሳሌ የወረደን እርባታና ፥ የመዝራትን ሂደት ብን መለከት ፤

የ 'መዝራት' ሂደት

መዝራት	መዘርዘር	መድረቅ	መነፈስ	መሰለቅ
መብቃል	ማሸት	መታጨድ	መመረት	መቦካት
መበቅየት	መጉምራት	መስበሰብ	መሸክሸክ	መቀጠን
ማበብ	መዠርጣት	መከመር	መፈተግ	መጋገር
		መወቃት	መሰጣት	መበላት
			መገርደፍ	

የ'ወረደ' እርባታ

ውርድ	ውርርድ
ውርዴ	ተዋረድ
ውራጅ	መወራረጃ
ውርደት	ውርጃ እና የመሳሰሉት ናቸው ።

ይህን አይነት አሰራር ፥ ቃላቱን በመሰረቱ ትርጉማቸው ጠቋሚነት ፥ በግልፅና በትክክል እንድናጤናቸው ከመጥ ቀሙም በላይ ሳንዳንድ ፥ የተሰመዱ ቃላት ለማይገኙላቸው ፥ ሀሳቦቻችን እና/ወይም ስሜቶቻችን ፥ ቋንቋው በሚሰራበት ያረባብ ስልት መሰረት ሊለመዱ የሚችሉ ቃላትን ለመፍጠር ያስችለናል ፤

ምሳሌ 1

ወረደ	ወረሰ	በረደ
ውራጅ	ውራሽ	ብራጅ

ውርርድ	ውርርስ	ብርርድ
ውርጃ	ውርሻ	ብርጃ
ውርዴ	ውርሴ	ብርዴ
ወራዳ	ወራሳ	በራዳ
ወራጅ	ወራሽ	በራድ/በራጅ
ወረዳ	ወረሳ	በረዳ

እንደ ውርሻ ፥ ውርሴ ፥ ወራሳ ፥ ወረሳ ወይም እንደ ብርጃ ፥ ብርዴ ፥ በራዳ ፥ በረዳ አይነቶቹን ቃላት በወረደ ውስጥ ያሉት የቃላት ቅርፆች ለሚሰጡት ትርጉም አይነት ለማዋል እንችላለን ማለት ነው ።

(ሠ) ስለ እንድ ሀሳብ እና /ወይም ስሜት ለመፃፍ ከመነሳታችን በፊት ፥ በየፈርጁ የሚገኙትን ቃላት ግሸን ፤ ለምሳሌ ፥ ስለ ግብርና ወይም ስለ ሽመና እንዳፍ እንደሆነ ፥ ዋና ዋና የተግባር ስሞችንና ግሶችን በቅድሚያ ብናጤ ናቸው ይበጃል ።

ዋና ዋና የተግባር ስሞች — ዋና ዋና ግሶች

ግብርና	ሽመና	ግብርና	ሽመና
ሞፈር	መምቻ	አረሰ	አደራ
ቀምበር	መጠቅለያ	ተለመ	ቆጠረ
ማነቆ	ባላ	ተረተረ	ቋጠረ
ወገል	መወጠሪያ	ገለገለ	ዘረዘረ
ምራን	መን	ጨፈለቀ	ሸመነ
ማረሻ	አርብ	ዘራ እና	ቆረጠ
እርፍ	ድውር	የመሳሰሉትን ።	ቋጨ እና የመ
ድግር እና	መቂናጥ		ሳሰሉትን ።

የመሳሰሉትን ። መወርወሪያ ፥
መዘርዘሪያ እና የመሳሰሉትን ።

በዚህ አይነት ቃላትን ካላጤኑ ስለሚፅፉት ሀሳብ እና/ወይም ስሜት አለማወቅን ስለሚያሳይ በፅሁፉ እም ነትን ያሳጣል ።

ለምሳሌ ፤

'ገበሬዉ ማረሻውን ተሸክሞ አገኘሁት' ፣ ወይም ፣ 'ሸማ ይዉ የድሩን መቃ ቶሎ ቶሎ ይዉርሳል' ቢል ፣ ፀሀፊው ለማለት የፈለገውን እንዳላስተላለፈ ይታያል ፤ ማረሻ ሲል አፈር መሰንጠቂያውን ብረት ፣ የድር መቃ ሲል ራሱን ድር ማዳወሪያውን መቃ ካልሆነ በስተቀር ፤ ማለትም — ማረሻ ፣ ለሞፈር ቀንበር ፣ የድር መቃ ለድውር መተኪያ ሊሆኑ አይችሉም ማለት ነው — አሳቡን አልገለፀም ።

(ሰ) ከተመሳሳዮችና ከተቃራኒዎች ውስጥ ማንኛ ውንም ተመሳሳይ ወይም ተቃራኒ ቢሆን ይሰራል ብሎ ከመውሰድ ይልቅ ፣ የተፈለገውን ሀሳብ እና/ወይም ስሜት በትክክል የሚገልጠውን መምረጥ ።

ለምሳሌ ፣ ጋለበ በሚለው አጠቃላይ ቃል ጥቅል ሀሳ ብን በመግለፅ ፈንታ ፣ 'ሸመጠጠ ፣ ሰገረ ፣ አረተረተ ፣ አሶ መሶመና' በመሳሰሉት ፣ ወይም 'ሀያለኛ ነፋስ' በሚለው አጠቃላይ ቃል በመግለፅ ፈንታ ፣ 'ሽምልምል ነፋስ ፣ ጠሮ ነፋስ ፣ ሀብላይ ነፋስ ፣ ጉደሬ ነፋስ ፣ ሾተሌ ነፋስ ፣ አምባላይ ፣ ውቅንብል ፣ አሬር' እና በመሳሰሉት ቃላት መጠቀም ያስፈልጋል ።

(2) በአዛማጅ ትርጉም ረገድ

ቃሉ ከሚኖረው ነጠላ ትርጉም ውጪ ፣ ከልዩ ልዩ የኢኮኖሚ ፣ የፖለቲካና የሰሻል ለውጥ የተነሳ ፣ የሚሰጠውን አካባቢያዊ ትርጉም (መልካምም ሆነ አጉል) ማወቅና በአግባቡ መጠቀም ።

(አዛማጅ ትርጉም ፣ በአብዛኛው የአጅ ሙያንና ሌሎች ጥበባትን ለማዚያዚያስና ባለሞያዎቹ በህብረተሰቡ ውስጥ ያላቸውን ሚና ለማሳነስ በሚደረግ የቃላት አጠቃቀም ረገድ የሚታይ ሲሆን ፣ በተለይ ለሞያ ስሞች አንጉል ትር ጉም መስጠትን ያጠቃልላል ።)

ምሳሌ ፣

(ሀ) ከተግባር ስሞች

አጉል አካባቢ ትርጉም ያላቸው	በመጠኑ ተቀባይነት ያላቸው
ጠይብ	አንጥረኛ
ባለጅ	ወርቅአፍሳሽ
ቀጥቃጭ	ብርአፍሳሽ
አዝማሪ	ዘመኛ
አርሆ	ዘፋኝ
	አንጎራጓሪ

(ለ) ከሌሎች ስሞች

አካባቢያዊ ትርጉ ማቸው የተበከለ	ያልተበከለ
አጋሰስ	ሰንጋ ፈረስ
መጋኛ	ጮሌ ፈረስ

ጌኛ ደንጉላ
ወቀሬ ባዝራ

እነዚህ ቃላት ፈረሰ ለሚለው ቃል ቢቆሙም ፥ 'ሙሽራው በውቀሬ ወይም በጌኛ ተቀምጦ መጣ' እንደማንል አስተውል፤ በተለየ የአካባቢ ትርጉሙ መጠቀም ፈልጎን ካልሆነ ።

(3) <u>በተቻለ መጠን ከረቂቅ ቃላት ይልቅ በብዙኛ መጠሪያ (ቃል) ወይም በክቻርጌ ቃል መጠቀም I</u>

(ከገፅ 32 እስከ 41 ተመልከት ።)

<u>ምሳሌ ፥</u>

<u>አንባራዊ ረቂቅ</u>	<u>አንባራዊ ብዙኛ</u>
በእጁ መፅሀፍ ይዟል ።	በእጁ የሀዲስ አሰማየሁን ፥ 'ወን ጀለኛዉ ጻፍ' ይዟል ።
ውበትን አድናቂነበረች ።	በእንጦጦ ተራራ ላይ የሰፈረ ውን ቀስት ደመና አደነቀች ።

እዚህ ላይ፥አጠቃላይ አስተያየት የምንሰነዝርባቸው ቢታዎች የሉም ፥ግለት ስላልሆነ ጥንቃቄ ያስፈልጋል ። ለምሳሌ ፥ 'ውበትን ማድነቅ የሰው ልጅ አድገት ውጤት ነው' የሚል አጠቃላይ ሀሳብ የያዘ አረፍተ ነገር ካስፈለገ ፥ በዚህ አይነት አባባል መቅረብ ይኖርበታል ። 'ቀስተ ደመናን ማድነቅ ፥ የአስቴር ኮሌጅን መጨረስ ውጤት ነው' ተብሎ መለወጥ የለበትም ፤ ለግለት የተፈለገው የመጀመሪያውን እንጂ ሁለተኛውን ስላልሆነ ።

(4) <u>በቃላት ድግግሞሽ በጥንቃቄ መጠቀም</u>

ቃላትን መደጋገም የሚያስፈልግባቸው ሁኔታዎች ያሉ ቢሆንም ፥ ድግግሞሹን እንዳይሰለች ለማድረግ በተውላጠ ስሞችና በተመሳሳይነታቸው ቅርበት ባላቸው ቃላት መጠቀም ያስፈልጋል ። አለዚያ ፅሁፉ ከይዘቱ ይልቅ ወደ ድግግሞሹ ስለሚሰብ ሀሳቡ እና /ወይም ስሜቱ የተጠበቀውን ያህል እርካታ አይሰጥም ።

(5) <u>ክሊሼዎችን ቢቻል ማስወገድ ፥ ካልተቻለም አጠቃቀማቸውን በመጠኑ ማድረግ ።</u>

አንድ በአነጋገር እና/ወይም በፅሁፍ ውስጥ በመደጋገም የሚገኝ ንኡስ ሀረግ ወይም ሀረግ (እንደ ሁኔታው እነዚህም እንደ ስያሜ ቃል የሚወሰዱበት ጊዜ ስላለ) የሚደጋገመው አባባሉ ምስላዊነት ፥ ግልፅትና ታዋሽነት ስላለው ነው ። ስለዚህም ፥ በቀላሉ የማይተካ ስለሚሆን በንግግርም ሆነ ፅሁፍ ውስጥ ብቅ ጥልቅ ማለቱ አይቀርም ። በተለይ በኪነ-ፅሁፍ ውስጥ በይበልጥ መገኘቱ አይቀርም ፤ ኪነ-ፅሁፍ ምስላዊነትንና ስሜት ፈንጣቂነትን ስለሚሻ ። ስለዚህ በተለይ በኪነ-ፅሁፍ ረገድ ፥ ቢቻል አዳዲስ ንፅፅር ወይም ተምሳሌት መፈለግ ፥ ካልተቻለ ደግሞ እንዳይበዛ አድርጎ መጠቀም ይመረጣል ።

ምእራፍ ሶስት

አረፍተ ነገር

3.1 መግለጫ

ቃላት ለየብቻቸው ሲሆኑ የሚኖራቸውን ሙያና አገልግሎት ተመልክተናል። አሁን ደግሞ ቃላት ከሌሎች ቃላት ጋር ሆነው አረፍተ ነገር ሲሰሩ እናያለን ።

በዚህ ክፍል አረፍተ ነገር ምን እንደሆነ የሚገልፅ ዝርዝር ውሳኔ አንሰጥም ፣ ትኩረታችን በአገልግሎቱ ላይ ስለሚሆን ። ስለዚህ ለመግቢያ ያህል ቃላት ንኡስ ሀረግ እየሆኑ ፣ ንኡስ ሀረጎች ጥገኛ ሀረግ እየሆኑ አድገው የመጨረሻው አረፍተ ነገር መሆኑን ከተገነዘብን ይበቃናል ።

3.2 የአረፍተ ነገር ክፍሎች

አንድ አረፍተ ነገር ሁለት ዋና ዋና ክፍሎች ሊኖሩት ይገባል — በመሰረቱ (አንዳንዴ ባይኖረውም እንዳትገረሙ ለማለት ያህል)።

3.2.1 ስም ወይም ስምን የመሰለ ስምን የሚወክል — የአረፍተ ነገር ባለቤት በመሆን የሚታወቅ ፤

3.2.2 ግስ ፣ የአረፍተ ነገር ማሰባሰቢያ ወይም መቋጫ — ማሰሪያ አንቀፅ በመሆን የሚታወቅ ፣

ለምሳሌ ፣ 'መፅሀፉን ሰጠው' የሚል አረፍተ ነገር ቢኖር 'መፅሀፍ' ስም ፣ 'ሰጠው' አንቀፅ ይባላሉ ማለትነው ።

ነገር ግን ፣ አረፍተ ነገር በስምና በአንቀፅ ብቻ ላያበቃም ይችላል ፤ እንደ ሁኔታው የስም ጓዞች (ተጨማሪዎች) እና የግስ ጓዞች ይኖሩታል ። ጓዞቹ የሚያገለግሉት ዋና ዋናዎቹን ሁለት ኒፍሮች (ባለቤቱንና አንቀፁን) ለመወሰን ወይም ለማብራራት ነው ።

ለምሳሌ ፣ የሚከተለውን አረፍተ ነገር እንመልከት ፤

'እምብዛም እትምህርት ቤት ገብቶ ሳይማር ፣ ብልሀና አስተዋይ መሆኑ የሚነገርለት አስፋው ፣ አምስት ጊዜ ያህል ደጋግሞ ያነበበውን ፣ 'የኢትዮጵያ አብዮት' የሚል በሰማያዊ ጥራዝ ያጌጠ መፅሀፍ ፣ በታታሪነቱና በምርታማነቱ ለታወቀው ወጣት ሰራተኛ ፣ ለገብሬ ፣ አይን አይኑን እየተመለከተ ሰጠው ። '

በዚህ አረፍተ ነገር ውስጥ አስራ ሁለት አረፍተ ነገሮች አሉ ፤

. አስፋው እትምህርት ቤት ገብቶ አልተማረም ።
. አስፋው ብልሀ መሆኑ ይነገርለታል ።
. አስፋው አስተዋይ መሆኑ ይነገርለታል ።
. አምስት ጊዜ ያህል ደጋግሞ አንብቧል ።
. መጽሀፉ 'የኢትዮጵያ አብዮት' የሚል ነው ።
. መጽሀፉ በሰማያዊ ጥራዝ ያጌጠ ነው ።
. ገብሬ ወጣት ሰራተኛ ነው ።
. ገብሬ በታታሪነቱ የታወቀ ነው ።
. ገብሬ በምርታማነቱ የታወቀ ነው ።
. በአድናቆት አይን ተመለከተው ።
. በምስጋና አይን ተመለከተው ።
. አስፋው ለገብሬ መፅሀፍ ሰጠው ።

በአረፍተ ነገሩ ውስጥ ዋናውን ሀሳብ የያዘው ዋናው አረፍተ ነገር ፣ 'አስፋው ለገብሬ መፅሀፍ ሰጠው' የሚለው ነው ። የቀሩት የባለቤትና የአንቀፅ ጓዞች ናቸው ። በሌላ አነጋገር ፣ በአረፍተ ነገሩ ውስጥ ያለው አንድ ዋና አሳብ ሲሆን ፣ የቀሩት የዋናዉ ሀሳብ ተገዥዎች ናቸው ።

የባለቤት ጓዝና የአንቀፅ ጓዝ ስንል ደግሞ ፣ ማንኛውም አይነት ጓዝ አይደለም ፤

- የስም ጓዝ ፣ ቅፅልና ቅፅልን የመሳሰሉት ሲሆኑ ፣
- የግስ ጓዝ ደግሞ ፣ ተውሳከ ግስና የተውሳከ ግስን ስራ የሚሰሩ ብቻ ናቸው ።

ባጠቃላይ ከዚህ በላይ በተጠቀሰው አረፍተ ነገር ውስጥ አስራ አንዱ አረፍተ ነገሮች ፣ እንደ ቅፅል የስም ተገዥ ፣ እንደ ተውሳከ ግስ ደግሞ የግስ ተገዥ ሆነዋል ማለት ነው ። (ተገዥነቱን ያመጣባቸው መስተፃምር ተጭኗቸው ስለሆነ ለዝርዝሩ የሰዋስው መፅሀፍ ተመልከት ።)

3.3. የአረፍተ ነገር አገባብ ስልቶች *

3.3.1. በአገልግሎታቸው

በአገልግሎታቸው የታወቁ አራት የአረፍተ ነገር አይነቶች እንዳሉ ይነገራል ፤ አወንታ ፣ ጥያቄ ፣ ትእዛዝና አጋኖ ።

(ሀ) አወንታ አረፍተ ነገር ፣ ጥያቄ የሚጠይቅ ወይም ትእዛዝ የሚያስተላልፍ ወይም ነገሮችን አግኖ የሚያቀርብ ሳይሆን ፣ ስለ ነገሮች ፣ ጉዳዮች ወይም

* የአረፍተ ነገር የአገባብ ስልቶችን የጠቀስነው ለማስታወስ ያህል ነው እንጂ ፣ ዝርዝር ገለፃው የዚህ መመሪያ አካል አይደለም ።

ስሜቶች ቀጥታ የሆነ አስተሳሰብን ማስተላለፊያ አረፍተ ነገር ነው ።

ምሳሌ ፣

'ወንበር መቀመጫ ነው ።'
'ፍቅር ይዞታል ።'
'መፅሀፍ ማንበብ ይጠቅማል ።'

(ለ) ጥያቄ አረፍተ ነገር — ስለ ማንኛውም ጉዳይ በጥያቄ መልክ የሚቀርብበት አረፍተ ነገር ነው ።

ምሳሌ ፣

'ቤትህ ትሄዳለህ?'
'ማነው የወሰደው?'
'ምን ትፈልጋለህ?'
'ትመጣለህ ወይ ?'
'መጣሽን ?'

(መ) ትእዛዝ አረፍተ ነገር ፣ ስለ ማንኛውም ጉዳይ በትእዛዝ ወይም በፈቃድ መልክ የሚቀርብበት አረፍተ ነገር ነው ።

ምሳሌ ፣

'መፅሀፉን እንድትመልስ ።'
'አዲሳባ ከሄድህ ዘመዶቼን ጠይቅልኝ ።'

(ሰ) አጋኖ አረፍተ ነገር ፣ ስለ ማንኛውም ጉዳይ ድንገተኛና ሀይለኛ ስሜት የሚቀርብበት አረፍተ ነገር ነው ። ባሁኑ ጊዜ የስሜቱ ጠንካራነት ሳይሆን በአረፍተ ነገር መጨረሻ እጅ እንዳመጣ የአጋኖ ምልክት (!) መጨመር ተለምዷል ፤ ስህተት ነው ። ስሜቱ ካለ ግን የአጋኖ ምልክቱ ሊኖርም ላይኖርም ይችላል ።

ምሳሌ ፥

'ድንገት ከተፍ ስትይ !'
'ያ ሁሉ ሩጫዬ በከንቱ !'
'አ ! ልቤ እንዴት ስንጥቅ አለ መሰለሽ ። '

3.3.2. በሰዋስዋዊ ቅርፃቸው

አራት በሰዋስዋዊ ቅርፃቸው የታወቁ የአረፍተ ነገ አይነቶች እንዳሉ ይነገራል ፤ ነጠላ ፥ ድርብ ፥ ድብልቅ ድርብ ድብልቅ ።

(ሀ) ነጠላ አረፍተ ነገር — አንድ ባለቤትና አን አንቀፅ ያለው (ጓዝ እንዳስፈላጊነቱ) ፤

ምሳሌ ፥

'ታደሰ መጣ ። '

(ለ) ድርብ አረፍተ ነገር — በአብዛኛው ባዛማጅ መ ተፃምር የተያያዙ ሁለት ወይም ከሁለት በላይ እራሳቸውን የቻሉ አረፍተ ነገሮች ያለው (ጓ እንዳስፈላጊነቱ) ፤

ምሳሌ ፥

'ታደሰ መጣና ወደ ቤቱ ሄደ ። '

(መ) ድብልቅ አረፍተ ነገር — አንድ ዋና አረፍ ነገርና በጥገኛ መስተፃምር አማካይነት ተገኘ የሆነ ሀረግ ወይም ሀረጎች ያሉት (ጓዝ እንዳስ ላጊነቱ) ፤

ምሳሌ ፥

'ታደሰ ስለ መጣ ፥ እኔ ወደ ቤቴ ሄድሁ ። '

(ሰ) ድርብ ድብልቅ አረፍተ ነገር — ድርብርብና ድብልቅ አረፍተ ነገር አብረው የሚገኙበት (ጓዝ እንዳስፈላጊነቱ) ።

ምሳሌ ፥

'ታደሰ ስለመጣ ወደ ቤቱ ሄድሁና ተኛሁ'

ስለ አረፍተ ነገሮች በምንነጋገርበት ወቅት ፥ የዚህ ምእራፍ አላማ ፥ በሰዋስው መፃህፍት ውስጥ በሰፊው ተብ ራርተው ስለሚገኙት ሰዋስዋዊ ያሰካክ ህጐች ፥ (ስህተት የሌለበት አረፍተ ነገር እንዴት እንደሚገኙ በማሳየት) ፥ በተጨማሪ ለማቅረብ ሳይሆን ፥ አረፍተ ነገሮች ትክክልና ግልፅ ከመሆንም በላይ ፥ ሀሳብ እና ወይም ስሜትን ያዋዋዱ ደማቅና አመርቂ አረፍተ ነገሮች እንዴት ሊሆኑ እንደሚ ችሉ ለመጠቆም ስለሆነ ፥ ኪነ-ፅሁፋዊ አረፍተ ነገሮችን ከዚህ በታች እንመለከታለን ።

3.3.3 በኪነ-ፅሁፋዊ ቅርፃቸው

አረፍተ ነገር — የሰዋስው ስህተት የሌለበት ሆኖ ፥ ያወቃቀር ስልት ስህተትም የሌለበት ሆኖ ፥ እንዲሁም የሀሳብ እና/ወይም ስሜት ስህተት የሌለበት ሆኖ — ጨርሶ አጉልና ደማሙ ሊያነቡት የማያጓጓ አይነት ሊሆን ይች ላል ። ለምን ቢባል ፅሁፍ የብዙ አይነት ሀሳብና ስሜት መግለጫ ዘዴዎችን ስለሚተካ ።

አንድ ሰው ለሌላ ሰው ሀሳቡን በንግግር በሚገልፅበት ወቅት በቃላት ብቻ አይደለም ሀሳብ እና/ወይም ስሜቱን

የሚያስተላልፈው ። ከፊቱ ፣ ላይ ልዩ ልዩ ፍልቅልቅታዎች ይታያሉ ፤ ፍልቅልቅታዎቹ ቃላቱና አሰካክቸው ደከም ያሉ ባቸውን ነጥቦች ያጠናክራሉ ። ከድምፁ ፣ ልዩ ልዩ የድምፅ ቅላጼዎች (ርግብግብታዎች) ይሰማሉ ፤ ቅላጼዎቹ ተና ጋሪው ከሚናገረው ነገር ጋር ያለውን ቅርበትና ተዛምዶ ያመለክታሉ ። ከኧ መወናጨፍ ፣ ልዩ ልዩ እንቅስቃሴዎች ይከሰታሉ ፤ እንቅስቃሴዎቹም የንግግሩን ትኩረቶች አጠ ናክረው ወይም አኪያኪሰው ያቀርባሉ ... አም ፣ እነዚህ ንና እነዚህን በመሳሰሉት ሌሎች መገናኛዎች ጭምር ነው ፣ ሰው ሀሳቡን እና/ወይም ስሜቱን በቃል የሚገልፀው ።

በዚህ አይነት ታዲያ በፅሁፍ ብቻ በሚወሰንበት ጊዜ ፣ ከዚህ በላይ የተመለከቱትን መገናኛዎች አይነቶቹን የሚተኩ ሌሎች ዘዴዎች መኖር ይኖርባቸዋል ። አለዚያ የሚተላለፈው ሀሳብ እና/ወይም ስሜት በሚገባ ወይም በሚጥም ፣ ስሜት በሚሰጥ ፣ በሚያዝናና ፣ በማይሰለችና እንጨት እንጨት በማይል ሁኔታ ይቀርባል ለማለት ያዳ ግታል ።

ለማንኛውም ዋና ዋናዎቹን ዘዴዎች ከዚህ ለጥቀን እንመለከታለን ።

(ሀ) በልጪኛ ቅርፃቸው

አንደኛዉ ፣ ዘዴ በልጪኛ አረፍተ ነገሮች መጠቀም ነው ። ልጪኛ አረፍተ ነገሮች ፣ ለማስተላለፍ ከተፈለገው ሀሳብ እና/ወይም ስሜት አንፃር እየታዩ ልዩ ልዩ ቅርፅና አሰካክ እንዲኖራቸው ሆነው ለመቅረብ የሚችሉ ናቸው ። በአብዛኛው ፣ የየሁኔታውን ስነልቦናዊ አዝማሚያና ስሜ ታዊ ሁናቴዎች በሚገባ ለመቅረፅ ያስችላሉ ፤ ምንነታ ቸውንና አቅማቸውን አውቆ በብልሃት ከተጠቀሙባቸው ።

በውስጣቸው አይነታቸው ቢበዛም ፣ ዋና ዋናዎቹ የሚከተ ሉትን ያጠቃልላሉ ፤ ልቅ ፣ ዝግና ምጥን አረፍተ ነገሮችን ።

(1) 'ልቅ' አረፍተ ነገሮች

'ልቅ' ሲባል ስርአት የሌለውና መረን ወይም ስድ የተለቀቀ አይነት አረፍተ ነገር ሊመስል ይችላል ። 'ልቅ' ሲባል ሰፊ ፣ አውላላና የአይን ማረፊያ የሌለበት የሚያሰ ለች ማራቶን አረፍተ ነገር ሊመስልም ይችላል ። ሁለቱም አመለካከት ያስኬዳል ። ልቅ አረፍተ ነገርም ሆነ ማንኛ ውም ሌላ አይነት አረፍተ ነገር ፣ ለሀሳቡ እና/ወይም ስሜቱ የሚስማማ ገደብ ካልተበጀለት መረን ይወጣል ። ዝብ ዝቡ የማያበቃ ፣ ሁሉን በእንጥልጥል የሚተው ፣ አንባው ሲጨርሱት የተነሱበት የሚዘነጋበት አረፍተ ነገር ከሆነ ደግሞ ፣ የሚያሰለች ማራቶን አረፍተ ነገር ሊሆን ይችላል ።

ይሁን እንጂ በዚህ ፅሁፍ ውስጥ 'ልቅ' የሚለው ቃል የቆመው ስርአት በያዘ መንገድ ለሚዝናና አረፍተ ነገር ነው — አሰልችነት በማይኖረው መንገድ ለሚፃፍ አረፍተ ነገር ።

'ልቅ' አረፍተ ነገር የሚባለው ፣ ዋናውን ሀሳብ የያ ዘውን አቢይ ሀረግ — የመኪና ሞተር ከተጐታቹ ተለይቶ እንደሚቀድም ሁሉ — አስቀድሞ ፣ ጥገኛ ሀረጐቹን ወይም ሜዎርማሪዎቹን የሚያስከትል አረፍተ ነገር ነው ።

ምሳሌዎች ፣

- መፅሀፌን ተቀበልኩ ፣ ከብዙ ድካም በኋላ ።
- አስቴር ከአሜሪካ ተመለሰች ፣ እንዴት ተስማምቷታል ፣ እንዴት አምሮባታል ።

. እይኑን ለማየት አልፈለግሁም ነበር ፥ እንዲያ ያያ
ረገኝን ሳስበው ፥ ባላሰብሁት መንገድ ነገሮችን
ጠምተሞ ፥ ባላሰብሁት መንገድ ነገሮችን ተርጉሞ
በአእምሮዬ እንኳ ካልነበሩ ሰዎች ጋር አላኩሶ . . .

ከዚህ በላይ ከተጠቀሱት ሶስት አረፍተ ነገሮች ውስጥ ፥ አቢይ ሀረጎች ፥ 'መፅሃፌን ተቀበልሁ' ፥ 'አስቴር ከአሜሪካ ተመለሰች' እና 'እይኑን ለማየት አልፈለግሁም ነበር' የሚሉት ናቸው ። በየአረፍተ ነገሮቹ ውስጥ የተቀሩት ጥገኛ ሀረጎች ናቸው ።

'ልቅ' አረፍተ ነገር የንግግርን ቋንቋ ስለሚመስል ለአንባቢ ቅርበት አለው ። የየወቅቱን ያነጋገር ዘይቤ ይከተላል ። ዋናውን ሀሳብ መጀመሪያው ላይ በማቅረቡ ፥ 'ፍሬ ነገሩ ምን ይሆን' በሚል አይነት ልብን የሚያንጠለጥል አይነት ባይሆንም ፥ አቢይ ሀሳቦቹን ወዲያው ወዲያው በመደርደሩ ፥ ሀሳቡን በያንዳንዶቹ ሀረጎች አማካይነት ለማብሰልሰልና ለማጣጣም ጊዜ ይሰጣል ። ጥገኛ ሀረጎቹም እምብዛም የአእምሮን የማሰብ እንቅስቃሴ ስለማይሹ የማዝናናት ባህሪያቸው ከፍተኛ ነው ።

በዘዴና በብልሃት ከተጠቀሙበት 'ልቅ' አረፍተ ነገር ፥ ጠቃሚ የኪነ-ፅሁፍ ማቅረቢያ ስልት ነው — በተለይ ጥድፊያ ያለው ድርጊት ለማቅረቢያና የባህርያትን ቀጥታ ንግግሮች ለመመዝገቢያ ።

(2) 'ዝግ' አረፍተ ነገሮች

ዘጋ 'ዝጎን ፥ ድርን ከባላ (አጥ) እስከ ደንቆሮዉ... ዘረጋ' ወይም 'ቀስ ብሎ ሄደ'[1] በማለት ይተረጉመዋል ፥

[1] ከማቴ ብርሃን ተሰማ ፥ የአማርኛ መዝገበ ቃላት ፥ (እ.ኤ. 1951 ገፅ 1044) ።

መዝገበ ቃላቱ ። በዚህ ፅሁፍ ውስጥ ያለው የቃሉ አገባብም ቢሆን ፥ ከሁለቱ ትርጉሞች እምብዛም አይርቅም ። የሽማኔዉ 'ድር ከባላ እስከ ደንቆሮዉ' ተዘርግቶ ካልተሸመነ ልብስ አይሆንም ። እንዲሁም 'ዝግ' አረፍተ ነገር ከባለቤት እስከ አንቀፅ ያሉት ሀረጎች ተቀነባብረው ባንድነት ካልተወሰዱ ፥ የመጀመሪያው ፥ የመካከሉ ወይም የመጨረሻው ሀረግ ወይም ሀረጎች ብቻቸውን ትርጉም አይሰጡም ። የተጀመረው ሀሳብ በመጨረሻው አንቀፅ መዘጋት ይኖርበታል ፥ በአረፍተ ነገሩ ምን ለማለት እንደታሰበ ለመረዳት ።

'ዝግ' አረፍተ ነገር ለማለት የሚፈለገውን ለሚስ ተላለፍ ስለሚንቀረሰስ (ቀስ ብሎ ስለሚሄድ) ፥ ዋና ዋና ሀሳቡን ቶሎ ቶሎ ለመያዝ አይቻልም ፤ እስከ አረፍተ ነገሩ መጨረሻ ማንበብን ይጠይቃል ። የተጣደፈ አንባቢን እልህ ያስጨርሳል ።

በሌላ መልኩ ደግሞ ፥ 'ዝግ' አረፍተ ነገር አጓጊነት አለው ፤ ልብን ያንጠለጥላል ፤ መጨረሻው እስኪደርሱ 'ምን ሊል ይሆን' የሚለውን ስለማይ መልስ ።

አንዳንድ 'ዝግ' አረፍተ ነገር ከመርዘሙ የተነሳ ፥ በቅድሚያ በሚገለፁት ጥገኛ ሀረጎች ውስጥ የሚመለከቱትን ሀሳቦች መዘንጋትን ያስከትላል ። ስለዚህም እስከ መጨረሻው ቃል ፥ ሀሳቦቹን ሳይዘነጉ ንቁ ሆኖ መከታተልን ይጠይቃል ።

ምሳሌዎች ፥

. የፈለጉትን ለማግኘት መስራት ያስፈልጋል ።
. ለወገን እድገት ፥ ለሀገር እድገት መስራት ማለት፥

በየፊናችን የተሰጠንን ስራ አሸንፎ መገኘት ሲሆን በመከያውም ከየእራሳችን ችግር መውጣት ነው

. 'በሀግ ሙያ በምሰለጥንበት ጊዜ ፥ ተመርቄም በል ልዩ መ/ቤቶች ተቀጥሬ ፥ እንዱ ለሌላው ቅን ያለ ሰብ አዝማሚያ ፥ የየራሱን እንጀራ ለማብሰ ያደርገው የነበረው ሽኩቻ ፥ ለህሊና እስካልተሰ ውሽት መናገር የማያሳፍርና ተገቢ መስሎ መታ የቱ ፥ መተማመን የአላማ አንድነት እስካለ ድረ ብቻ መሆኑ ፥ የኔንም ባህሪ ቀስ በቀስ እየቦረቦ ስለ ለወጠው ዛሬ ይሽውና እንደምታዩኝ ደንበኛ አቃልጣ የወጣኝ ይመስለኛል . . .'

. ከአውራው መንገድ መግንጠያ ላይ ፥ ወደ ቤቱ ሲ መራ ፥ ያየው ሶስት ሰዎች የተጨፈለቁበት የአቶዋ ቢልና የትሬንታ ግጭት አሁንም ይሰገጥጠዋል ፥

(3) 'ምጥን' አረፍተ ነገሮች

'ምጥን' የቃል ድርድሮች አሉ ። ምጥን የንኡስ ሀረ ግና የሀረግ ድርድሮች አሉ ። ምጥኖቹ ፥ ድርብ አረ ፍተ ነገር ወይም ድርብ ደብልቅ አረፍተ ነገር ሊሆኑ ይችላሉ ። የማንኛውም አይነት ድርድር ምጥ ኖች ፥ ማንኛውንም አይነት የአረፍተ ነገር ቅርፅ ይኑራቸው ፥ እንድ የሚመሳሰሉበት አቀራረብ አላቸው ።በምጥን አረፍተ ነገር የሚቀርቡት ሀሳቦች አንድ አላማን የሚያጎለምሱ ፥ የተቀራረቡ ወይም የማይቀራረቡ ፥ ሀሳቦችን የያዙ መሆን አለባቸው ። 'ምጥን' አረፍተ ነገሮች እኩል ሆነው የሚመጡ ተመሳሳይ ቅርፅ ያላቸው የቃል ወይም የሀረግ ድግግሞሽ ስለሆኑ ግጥማዊ መልክ ይታይባቸዋል ።

በግጥም ቤት በአንድ አይነት የመጨረሻ ፊደል እየተደጋገመ እንደሚገጠም ግጥም 'ችችች ... ... ሽሽሽ ... ' እየሆነ እንዳያሰለች ሆኖ ከተ ቀናበረ ፥ ለሌሎች አይነት አረፍተ ነገሮች ማጣ ፈጫ ይሆናል ። ምጥን አረፍተ ነገሮች የተዛዘሉ ሀረጎች በመባልም ይታወቃሉ ።

ምጥን ቃሎቹ ወይም ሀረጎቹ በብዛት ተደጋግመው ከረዘሙ ፥ ፍሬ ሀሳቡንና/ወይም ስሜቱን እስከ መጨረሻ የማቆየትና አንባቢን የማሰልቸት ጠባይ ስለሚኖራቸው ፥ አገልግሎታቸው በብልሃት ሊሆን ይገባል ።

ልዩ ልዩ ምሳሌዎች

. 'የጣመ ፥ የጣፈጠ ፥ የረቀቀ ፥ የጠለቀ ... '

. ' ... ብቻህን ስትሆን ትፈራ ፥ ወይም ትባባ ወይም ትባንን ወይም ታለቅስ ይሆናል በማለት ነበር ... '[2]

. 'ውሻው ጅራቱን የሸጐበ ፥ ጀርውን የጣለና ለሀ ጩን የሚያዝረከርክ ነበር ... '[3]

. 'ሰርቆም ፥ አንቆም ፥ ገድሎም ፥ ጉቦም መንትፎ በቶፋ የቀበረ ፥ ቪላም የገጠገጠ ፥ በባንክም ያስ ቀመጠ ፥ በመቀነትም የቋጠረ ...'[4]

. አእዋፍ ብርብር ፥ እፀዋት ቀና ቀና ፥ እንሰሳት ብቅብቅ ማለት ፥ አራዊትም ፋሲካ ጀምረዋል ።

. ልቤ ትርትር ፥ አይኔ ስልምስልም ፥ እንባዬ ዱብ ዱብ ፥ እግሮቼ መዛልና እጀቼ መንቀጥቀጥ ፥

[2],[3] ተክለ ማርያም ፋንታዬ ፥ 'እውነትም የእንጀራ እናት' ።
[4]. ሰይድ አበጋዝ ፥ 'የመቃብሩ ትል' ።

የሚጨብጡትን ግጣት — በጠቅላላው ሰብአዊ ሰውነቱ እንከሽከሽ ፥ ስብርብር የሚልበት ምን ፍጡር ምንስ ነገር ይሆን ?

. ነፋሱ ሽውሽው ፥ ሰማዩ ጠራጠራ ፥ አየሩ ሞቅሞቅ ፥ ደመናው ገለጥ ገለጥ ፥ ፀሀይም ደመቅ ደመቅ ማለት ጀመሩ ።

. '... በዐይንና በጆሮ በአፍና በአፍንጫ ፥ እየገባ እንደ ፈጦና ሰናፍጭ እየሰነፈጠ ፥ በላይና በውስጥ በማቃጠል ዐይንን እያፈረጠ ፥ ጠቅላላ ሰውነትን እየላጠና እየቆራረጠ አንገብግቦ የሚገድል የጋዝ መርዝ ጭስ .....'[5]

. ' ... በየደኑ በየተረተሩ ፥ በየተራራው በየሸንተረሩ ፥ በየሸጥ በየሸለቆው ፥ በየአሸዋው እየተዘዋወሩ የጠላትን ግንባር በሲይፍ ካልፈለጡትና በጎራዴ ካልከሰከሱት ፥ ሲአፈጥ ደረቱን ፥ መለስ ሲል ባቱን በቀጭኔ ጦርና በድብልብል አንካሴ ካልፈረከሱት ፥ ጋራ ዞሮና ረዥም ሜዳን እቋርጦ በሚመታ ጥይት የጀግንነት ሱሳቸውን እያረኩም ...'[6]

እዝልዝል ሀረጎች በአንድ አረፍተ ነገር ውስጥ ብቻ ሳይሆን በተለያዩ አረፍተ ነገሮች ውስጥም ሊሰራባቸው ይችላል ።

ምሳሌዎች ፤

. አገሬን አገሬን የሚል ሰው ሲደላው ወድዷት ሲቸግረው አይጠላትም ። በጥጋብ ጊዜ ተንቀባርሮባት በችግር ጊዜ አይሸጣትም ። በሰላም ጊዜ ኖሮባት በቀውጢ ጊዜ አይክዳትም . . .

[5] አዲስ ዘመን ፥ ቁ 411 (ሚያዝያ 1954) ።
[6] ከላይ የተጠቀሰው ።

. አባቶቻችን በሰማይ አልበረሩም ። በምድር አልከነቱም ። ብዙ አገር አላቋረጡም ። ብዙ መዕሀፍ አላነበቡም ። መሬት ባለመልቀቃቸው ግን ፥ መሬታቸውን አስከብረዋል ። ቀስ እያሉ በመሄዳቸው ብዙ ተመልክተዋል ። ወረቀት አይሁን እንጂ የተፈጥሮን ገፅ አገላብጠዋል ። ብዙም አይራቁ እንጂ የሚሻላቸውን አገር መርጠዋል ። ለምርጫቸውም መስዋእት ሲሆኑ ኖረዋል . . .

. አገር ቀውጢ ስትሆን ሰዉም ቀውጢ ይሆናል ። ቅሌን ጨርቄን የለም ፥ ማን አስቦት ። ልጄን ከብቴን የለም፥ ማን አጢኖት ። እናት ልጅዋን ረግጣ ፥ አባት ልጁን ደፍጦ የሚከንፍበት ፥ አለቃና ምንዝር ፥ አዛዥና ታዛዥ የማይኖር በት ፥ ሰው ሀሊናውን የሚስትበት . . .

በአብዛኛው ተደጋጋሚዎቹ ቃላት ፥ ንኡስ ሀረግ ወይም ሀረጐች ቢያንስ ከሁለት ማነስ የለባቸውም ። ሀረጐቹ የመስተዋድድ ተገዥም ሆኑ (በቤቱ ፥ በወንዙ ፥ በሸንተረሩ) ወይም መስተፃምር የተጫናቸው (የሚከንፍበት ፥ የማይኖርበት ፥ የሚስትበት) ወይም ቃላት (መናገር ፥ መለፍለፍ ፥ መቀባጠር) ።

እነዚህ ከላይ የተብራሩት ሶስት ልጪኛ የአረፍተ ነገር አይነቶች መሰረታዊ ናቸው ። መሰረታዊ በመሆናቸውም ፥ እያንዳንዳቸውን አይነት ሌሎች ብዙ የተለያዩ አረፍተ ነገሮች ለመቅረፅ ይቻላል — ለተፈለገው ሀሳብ እና/ወይም ስሜት እንዳመችነታቸው ።

(ለ) የሀሳብ/ስሜት እና አረፍተ ነገር ቅርፅ ውዴታ

ኪነ-ፅሁፋዊ አረፍተ ነገሮችን ለመፃፍ ሁለተኛዉ ዘዴ ፥ ሀሳብን እና/ወይም ስሜትን ከአረፍተ ነገሩ ጋር እንዲ

ዋደድ የማድረግ ተግባር ነው ። የአረፍተ ነገሮችን አይነቶች በተለያየ አገልግሎታቸው ወይም በሰዋስዋዊ ቅርፆቻቸው ወይም በልጪኛ አቀራረባቸው ማወቁ ብቻ አመርቂና ለዛ ያላቸው አረፍተ ነገሮችን ለመግፍ አያበቃንም ። ከማንኛውም አይነት አረፍተ ነገር ጋር ይሁን ሀሳቡ እና/ወይም ስሜቱ በሚገባ እንዲዋደድ ካስፈለገ ፥ አረፍተ ነገሩ ውስጣዊ የሀሳብ/የስሜት አንድነትና የቃላት አሰካክና ዝምድና ያለው እንዲሆን ያስፈልጋል ።

<u>የሀሳብ/የስሜት አንድነትና የቃላት አሰካክና ዝምድና</u>

(1) አረፍተ ነገሩ ባለቤትና አንቀፅ እንዲኖረው ያስፈልጋል (እንዳይኖረው በማስፈለጉ የሚያስተላልፈው መልእክት እስከ ሌለ) ። ማለትም ፥ 'ልጅቷ ብትመጣ ኖሮ ...' ወይም 'እየተንገደገደ እቤቱ ከደረሰ በኋላ ...' ወይም '... እየተገነዘብሁት እያጤንኩት ነው' የሚል አይነት አረፍተ ነገር አይፈቀድም ።

(2) የአረፍተ ነገሩ ርዝማኔ ወይም እጥረት ፥ እንደሚገልፀው ሀሳብ እና/ወይም ስሜት ነጠላነትና ውስብስብነት ሊሆን ይገባዋል ። ስለ ረጃጅም አረፍተ ነገሮች ከገፅ 73 እስከ 78 የተገለፀው ይታወሳል ። በአጫጭር አረፍተ ነገሮችም ረገድ ቢሆን ፥ የሚከተሉትን አይነት ችግሮች ይፈጠራሉ ፤

. በሀሳብ ወይም በስሜት የሚገናኙት አረፍተ ነገሮች ተቆራርጠው ለየብቻቸው ስለሚቀርቡ የሀሳብ ዝምድና አያሳዩም ።

. እኩል ክብደት ያላቸው አረፍተ ነገሮች በወደረኛ መስተካከር ፥ የሚተናነሱት ደግሞ

በአቢይና በጥገኛ ሀረጐች ተዛምደው የሀሳብ ተዋረድ አያሳዩም ።

. ነጠላ ከመሆናቸው የተነሳ ፥ ለአቢዩም ሆነ ለጥገኛው ሀሳብ የሚመድቡት ቀንደኛ ቦታም ሆነ አቢዩ ሀሳብ እንዲበራራበት የሚሰጡት ቦታ የሚያመቻች አይደለም ። ዋና ዋናዎቹን ሀሳቦች በየአረፍተ ነገሮቹ መጀመሪያ ወይም መጨረሻ ላይ አጠናክረው አያቀርቡም ። የቀረቡትም ቢሆን የሚይዙት ቦታ ደጋፊ ሀሳቦችን እንዲያቅፉ ሆኖ የሚያብቃቃ አይደለም ።

ምሳሌ ፤

. ወልዴ ሱቅ አለው ።
. በሱቁ የማይገኝ ሸቀጥ የለም ።
. ወደ ሱቁ የማይመጣ ገበያተኛ የለም ።
. ወልዴ የቤት ሽያጭ ደላላ ነው ።
. የሚሸጥ ቤት ያጠያይቃል ።
. ከቀበሌ ቀበሌ ሲዞር ይውላል ።
. ከሚነገድበት የሚዘጋበት ጊዜ ይበልጣል ።

እነዚህን አረፍተ ነገሮች ለየብቻቸው እንዳሉ ብንመለከታቸው ፥ ከቁርጥርጥነታቸው የተነሳ እኩል ክብደት ያላቸውን ሀሳቦች እኩል ቦታ በመስጠትና ፥ እንደ ሀሳቡ ትልቅነትና ትንሽነት በማደላደል የተዘጋጁ አይደሉም ። የሁለቱ አበይት ሀረጐች የባለቤት ጓዝና የአንቀፅ ጓዝ ፥ ለየብቻቸው ራሳቸውን በቻሉ ቁርጥራጭ አረፍተ ነገሮች ነው የተገለፁት ፤ የሀሳብ ተዋረድም ሆነ የሀሳብ ዝምድና አያሳዩም ።

በየዓዛቸው ብናስልፋቸው ግን የሚከተለውን ይመስላል

'በወልዴ ሱቅ የማይገኝ ሸቀጥ ፥ ወደ ሱቁም የማይመጣ ገበያተኛ ባይኖርም ፥ በቤት ሽያጭ ደላላነቱ ደግሞ ፥ የሸቀጥ ቤት ለማጠያየቅ ከቀበሌ ቀበሌ ሲዞር ስለሚውል ከሚነገድበት የሚዘጋበት ጊዜ ይበልጣል ።[2]

(ለተጨማሪ መግለጫ ከገፅ 121—170 ተመልከት ።)

(3) አረፍተ ነገሩ አስፈላጊው አይነት ነጥቦች እንዲገቡበት ያስፈልጋል ፤ አለዚያ የአንዱ ዓዝ ከሌላው ከማይዛመደው ጋር ሲጨፈለቅ ፥ አንድም ጨርሶ ትርጉም አይሰጥም ፥ አንድም ፥ ቢሰጥም የተፈለገውን አይነት አይሆንም ። መግባባት አይኖርም ማለት ነው ፥ ነጥቦች ተገቢ ቦታቸውን ካልያዙ ፥

ምሳሌ ፥

'አንዲት ጉሮዋ የማይሰማ ሴት ልጅ ወልዳ ሀፃኑ ገና ሳያድግ ድንገት ስለ ሞተ ... '[7]

ይህ አረፍተ ነገር በተለያዩ መንገዶች ሊቀርብ ይችላል ።

. 'እንዲት ጉሮዋ የማይሰማ ሴት ፥ ልጅ ወልዳ ሕፃኑ ገና ሳያድግ ድንገት ስለ ሞተ ... ' ወይም ፥

. 'እንዲት ጉሮዋ የማይሰማ ፥ ሴት ልጅ ወልዳ ሕፃኑ ገና ሳያድግ ድንገት ስለሞተ ... ' ወይም ፥

[7] ማኑተመ ሥላሴ ወ.መ ፥ 'እንቅልፍ ለምኔ' ፥ (አ.አ. 1952) ፥ ገፅ 186 ።

. 'እንዲት ጉሮዋ የማይሰማ ሴት ልጅ ፥ ወልዳ ፥ ሕፃኑ ገና ሳያድግ ድንገት ስለ ሞተ ... ' ወይም ፥

. 'እንዲት ፥ ጆሮዋ የማይሰማ ሴት ልጅ ወልዳ ፥ ሕፃኑ ገና ሳያድግ ድንገት ስለ ሞተ ... '

እንደምንመለከተው ነጥብ የሌለው አረፍተ ነገር ብዙ አይነት አነባበብ ስለሚኖረው አግባቢነት የለውም። ነጥብ ካላቸውም ቢሆን ፥ እንደ ነጥቦቹ አገባብ ልዩነት መኖሩን ማጤን ያስፈልጋል ። በደራሲው የነጥብ አገባብ መሰረት የቀረበው እንደሚከተለው ነው ፤

'እንዲት ጉሮዋ የማይሰማ ሴት ፤ ልጅ ወልዳ ሕፃኑ ገና ሳያድግ ድንገት ስለ ሞተ ... '

(4) አረፍተ ነገሩ ከባለቤት ዓዝና ከአንቀፅ ዓዝ ውጪ ፥ በአረፍተ ነገሩ ውስጥ የሚገኝን አንድ የተወሰነ ሀረግ ለመግለፅ ሲባል የሚተከል ፥ ማብራሪያ ሊኖርበት አይገባም ። ተተካዩ ሀሳብ ለማብራራት የሚረዳ ቢሆንም የጠቅላላውን አረፍተ ነገር ሂደት ያደናቅፋል (አረፍተ ነገሩን እደናቅፎ ለአንባቢ ተግታ ለመስጠት ወይም ሌላ ስነልቦናዊ ሁኔታ ለመፍጠር ተፈልጐ የታቀደ እስካልሆነ ድረስ) ።

ምሳሌ ፤

'ቁርሴን ልበላ ስሄድ ፥ በአንድ ሰአት ተሩብ ቁርሴን ማድረግ ልማዴ ስለሆነ ፥ ወመኔው የሴትዬዋን ቦርሳ መንጭቆ ሲሮጥ አየሁ ... '

ከዚህ በላይ ከተመለከቱት በተጨማሪ ፥ ስለ እንጥልጥል ሀረጐች (ሀረጉ ያለ ባለቤት ወይም ያለማሰሪያ አንቀፅ ሲገኝ) ገፅ 139 (7) ተመልከት ።

ስለ ባለቤት ግምባር መለዋወጥ (በተለይ ስለ ተውላጠ ስሞች መቀያየር) ፥ የሚዛመድ ሀሳብን በተመሳሳይ እዝል ዝል ሀረግ ካለመግለፅ ስለሚፈጠር መዘላበድ እና ስለ መሳሰሉት ከማንኛውም የሰዋስው መፅሀፍ ለመረዳት ይቻላል ።

3.3.4. ማጠቃለያ

አረፍተ ነገሮች ሀሳብንና /ወይም ስሜትን በትክክል እንዲገልፁ ጥረት በሚደረግበት ወቅት ፥ በተለይ ኪነ-ፅሁፋዊ አረፍተ ነገሮችን በሚመለከት ፥ ሀይለ ቃላቸውና አመርቂነታቸው ጭምር እንዳይለያቸው የሚከተሉትን ነጥቦች እንደገና ማጤን ያስፈልጋል ፤

(ሀ) በተለያዩ የአረፍተ ነገር አይነቶች * ረገድ

- በአገልግሎት አይነታቸው ከታወቁት ውስጥ በይ በልጥ በአወንታና በጥያቄ አረፍተ ነገሮች ፥
- በሰዋስዋዊ ቅርፅነታቸው ከታወቁት ውስጥ በይ በልጥ በድብልቅ አረፍተ ነገሮች ፥
- በልጫኖነት አይነታቸው የታወቁትን ጨምሮ እያ ሰባጠሩ ፥ መጠቀም ።

* በዚህ ፅሁፍ ውስጥ የተጠቀሱት ማንኛዎቹም የአረፍተ ነገር አይነቶች ፥ መሰረታውያኑ ብቻ ናቸው ። ስለዚህም እያንዳንዳቸው የተለያየ ብዙ አይነት አተራረብ ይኖራቸዋል ፥ እንደ ፀሀፊው ችሎታና ልምድ ።

(ለ) በአረፍተ ነገር ርዝማኔ ረገድ

የምንጠቀምባቸው አረፍተ ነገሮች ማንኛዎቹም አይነት ቢሆኑ ፥ የተለያየ ርዝማኔ እንዲኖራቸው ማድረግ ።

(መ) በአረፍተ ነገር አባላት ቅደም ተከተል ረገድ

ተጠናክሮ መቅረብ ያለበት ሀሳብ እና/ወይም ስሜት በሚመራው መሰረት ፥ የአረፍተ ነገሮችን ጓዞች (አባላት) እያዘዋወሩ መጠቀም (ባለቤትና አንቀፅ ፥ ተሳቢና ባለቤት ፥ የባለቤት ጓዝና ባለቤት . . . እና በመሳሰሉት) ።

(ሰ) በአረፍተ ነገሮች 'አካል' ረገድ

አረፍተ ነገሮች ፥ እያንዳንዳቸው ራሱን የቻለ 'አካል' ያላቸው መሆናቸውን ተረድቶ ፥ አንድ ነታቸውን ፥ ዝምድናቸውንና ያልዳልነታቸውን የሚያፋልስ ማንኛውንም ጭምርማሪ ማስቀረትና ሊኖር የሚገባውንም ያለ መተው ።